

ké akci (b. d., 1946); Farnost – naše rodina (1947); Mariánská úcta na počátku našich dějin a v životě sv. patronů českých (1947). ■ REDIGOVAL *časopisy*: Vlast (1937 od č. 1 – 1939 do č. 3, s J. Šollem), Logos (1946–48), Živé hlasy od Sv. Matěje (farní věstník, 1947, č. 1); *kalendář*: Poutník Svatováclavský... na r. 1948; *sborník*: V paměť Jana Františka Hrušky (1938). ■

LITERATURA: ● ref. sb. V paměť Jana Františka Hrušky: an., Vlast 1938, s. 42; kif., Akord 1939, s. 100 ●; ● ref. Chválení Prahy: Inz. (L. N. Zvěřina), Čteme 2, 1939/40, s. 224; M. K., Akord 7, 1939/40, příl. O knihách, s. 18; Sv. (O. Svozil), Archa 1940, s. 160; Čch. (K. A. Čheidze), Venkov 30. 3. 1940; an., Bibliofil 1940, s. 44; J. Brambora, Střední škola 1941, s. 123 ●; an.: Pozdravení básníku (k šedesátinám), Katol. noviny 1972, č. 47; V. Vaško in Ne vším jsem byl rád (1999, s. 271).

vfr

## Jan Nepomuk Václav Zimmermann

\* 5. 5. 1788 Tomice (Bystřice-T.) u Benešova  
† 27. 8. 1836 Praha

Autor historických a náboženských publikací, vydavatel staročeských literárních památek, nálezcce Milostné písně krále Václava; cenzor českých knih.

Podpisoval se i jako Jan Z., Jan Nep. Z.; německé práce jako Johann N., resp. Johann W. Z. – Pocházel z mlynářské rodiny; byl strýcem spisovatele Josefa Václava Z. V Praze studoval gymnázium, poté tzv. filozofii a teologii. Asi 1806 vstoupil do řádu křižovníků s červenou hvězdou a působil jako klášterní knihovník. Po ukončení studií a vysvěcení na kněze 1812 krátce kaplanoval na křižovnické faře na Starém Městě v Praze. 1815 se mu podařilo získat místo skriptora v univerzitní knihovně (zabýval se výpůjční agendou a vypracoval katalogy rukopisů), 1819 zde našel Milostnou píseň krále Václava, 1823 text staršího opisu básně Jelen z Rukopisu kralovédvorského; o původu, resp. autorství těchto skladeb jsou dosud vedeny spory. Asi 1821 byl ustanoven cenzorem českých knih (již dříve pomáhal s cenzurou hebrejských spisů a usiloval o místo v tomto oboru, byl též oficiálním translátorem z hebrejštiny) a v této funkci se projevil Z. estetický a ideový konzervatismus (mj. nepropustil Máchův román Cikáni). Zemřel zřejmě na břišní tyfus.

Z. historické a náboženské práce charakterizuje loajální promonarchistický a prorakouský

postoj a rigidní katolicismus, po metodologické stránce absence koncepce a nedostatečná vědecká kritičnost. Dvě publikace o počátcích vlády Habsburků v Čechách (*Příběhové království českého zběhlí za panování slavné paměti Ferdinanda I., resp. ... Maximiliána II.*) jsou sice prvními pracemi, které toto období souhrnně popsaly, avšak omezily se na výčet dat a událostí, namnoze neověřených či přebíraných z dobových kronik a beletrie. Nepomuckou tradici Z. připomněl spisem *Vorbothe einer Lebensgeschichte des heiligen Johann von Nepomuk...* a jeho populárnější českou verzí (*Životopis svatého Jana Nepomuckého...*). Polemikou i s husitstvím a josefínskými církevními reformami je naplněna několikadílná místopisná práce o dějinách pražských církevních památek zrušených Josefem II. (*Historisches Verzeichniss aller in der k. Hauptstadt Prag aufgehobenen Klöster, Kirchen und Kapellen*). Ambiciózní projekt měl původně obsáhnout popis historie všech zrušených staveb, avšak po Z. smrti nebyl dokončen. – Z. vydával také literární památky, zejména staročeské (Marka Tullia Cicerona Knihy o přátelství... v překl. Ř. Hrubého z Jelení, Bohuslava z Lobkovic... list panu Petrovi z Rosenberka..., Jana Joviána Pontana Knihy o statečnosti válečné..., Pokračování kroniky Beneše z Hořovic...), jeho edice jsou však pro četné úpravy a zásahy do textu nespolehlivé.

PSEUDONYM, ŠIFRY: Tesar; J. V. Z...n, Z\*\*n. ■ PŘÍSPĚVKY in: Archiv für Geschichte, Statistik, Literatur und Kunst (Vídeň 1824, Die Kolowrate); Časopis pro katol. duchovenstvo (1828–34); Čechoslav (1824); Hlasatel český (1818); Vlastenský zvěstovatel (1823). ■ KNIŽNĚ. *Historické a církevně-historické práce*: Příběhové království českého zběhlí za panování slavné paměti Ferdinanda I. 1, 2 (1820, 1821); Příběhové království českého zběhlí za panování slavné paměti Maximiliána II. (1822); *Vorbothe einer Lebensgeschichte des heiligen Johann von Nepomuk...* (1829); *Životopis svatého Jana Nepomuckého, zpovědníka královny Johanny, když... stoletá památka jeho... se slavila s připojením služeb božích a modliteb* (1829); *Palma svatojanská! neb Modlitby při mši svaté... s připojením životopisu sv. Jana Nepomuckého* (1830); *Památka stoleté slavnosti církevního svatořečení svatého Jana Nepomuckého...* (1830); *Historisches Verzeichniss aller in der k. Hauptstadt Prag aufgehobenen Klöster, Kirchen und Kapellen 1, 2* (1831, 1832, 2. d. též s tit. *Verfallene Denkmäler des frommen Sinnes oder Aufgehobene Klöster, Kirchen und Kapellen in der königl. Hauptstadt Prag*); *Verfallene Denkmäler des frommen Sinnes oder Aufgehobene Klöster, Kirchen und*

## Zimmermann

Kapellen in der königl. Hauptstadt Prag 1–4 (1832–35 → Diplomatiche Geschichte der aufgehobenen Klöster, Kirchen und Kapellen in der königl. Hauptstadt Prag, 1837, ed. A. A. Legis-Glückselig). ■ USPO-ŘADAL A VYDAL: Marka Tullia Cicerona Knihy o přátelství nadepsané Lélius (1818, s paralelním čes. překladem od Řehoře Hrubého z Jelení); Bohuslava z Lobkovic a z Hasenštejna list panu Petrovi z Rosenberka, místodržícímu Království českého o správě zemské poslaný (1818, překl. Řehoř Hrubý z Jelení); Jana Joviána Pontana Knihy o statečnosti válečné, též domácí neb křesťanské... (1819, překl. Řehoř Hrubý z Jelení); Pokračování kroniky Beneše z Hořovic neb Příběhů Země české od léta Páně 1393 až do 1470 zběhlých (1819). ■

LITERATURA: ● ref. Příběhové... Ferdinanda I.: an. (J. Linda), Vlastenský zvěstovatel 1820, s. 4; an. (J. Hýbl, dub.), Hyllos 1820, s. 64 (návěští) ●; an.: ref. Životopis svatého Jana Nepomuckého..., Časopis pro katol. duchovenstvo 1829, s. 308; ● ref. Historisches Verzeichniss...: an., Časopis pro katol. duchovenstvo 1831, s. 138; V. Zahradník, tamtéž 1835, s. 707 ●; an.: nekrolog, Časopis pro katol. duchovenstvo 1836, s. 642; J. A. Hanslick in Geschichte und Beschreibung der Prager Universitätsbibliothek (1851, s. 123); V. Nebeský: Kralodvorský rukopis, ČČM 1852, s. 145; an.: Der Bock als Gärtner, Bohemia 30. 11. 1861; I. J. Hanuš in Die gefälschten böhmischen Gedichte (1868); J. Truhlář: Podvrhl-li Z. „Milostnou píseň“?, Světozor 1880, s. 82 a pokr.; C. Wurzbach in Biographisches Lexikon des Kaisertums Österreich 60 (Viedeň 1891, s. 125, s příklady Z. cenzorských zásahů); A. Kraus in Husitství v literatuře, zejména německé 3 (1924, s. 23); K. Janský in Karel Hynek Mácha (1953); I. Slavík: Máchův cenzor, Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1987, s. 75 → Tváře za zrcadlem (1996, s. 118); JM (J. Mourková): Máchův Máj aneb Jak přelstít cenzora, Magazin Co vás zajímá 1989, č. 5; V. Vlnas in Jan Nepomucký, česká legenda (1993, s. 222).

lk

## Josef Václav Zimmermann

\* 5. 2. 1804 *Tomice* (Bystřice-T.) u Benešova  
† 24. 6. 1877 *Český Brod*

Spisovatel a překladatel umělecky nenáročných sentimentálních povídek pro mládež, autor náboženské literatury.

V matrice zapsán jako Josef Cimmermann. – Syn mlynáře. Po absolvování gymnázia na Malé Straně v Praze a tzv. filozofie pokračoval 1826–29 ve studiích teologie na pražské univerzitě. 1829 (někdy mylně uváděno 1827) byl vysvěcen na kněze. Několik let působil jako kaplan (od 1829 v Ořechu u Karlštejna, poté

v Chrástanech, od 1832 v kostele sv. Havla v Praze), 1838 se stal lokalistou, později farářem ve Stodůlkách (Praha-S.), 1860 byl jmenován děkanem v Čes. Brodě. Zemřel po delší nemoci, pohřben byl v Čes. Brodě. – Jeho strýcem byl Jan Nepomuk Václav Z., editor staročeských památek, autor historických prací a cenzor.

Z. je autorem četných původních náboženských spisů i překladů (L. Goffine, B. J. N. Pfeiffer, J. M. Sailer) pro potřeby věřících katolického vyznání: modliteb, kázání, životopisů světců apod.; k překladu Postily L. Goffina připojil životopisy českých světců. Náboženské výchově mládeže měly sloužit Z. povídky. Ve 40. letech uveřejnil nejprve několik překladů a adaptací z němčiny (E. Ambach, Ch. Schmid a anonymní práce) a angličtiny (F. Marryat; Z. adaptace dobrodružného výchovného románu Miloslav Vlnovský, bremský kormidelník patří mezi první díla této tematiky v české literatuře a vydávala se v jeho překladu ještě v první polovině 20. století). Od 50. let pak psal a upravoval umělecky nenáročné povídky, které budoval na sentimentálním syžetovém schématu „utrpení a odměna ctnostných hrdinů“, s nímž souvisí i vnějšková lokalizace příběhů do historické doby (nejčastěji křížáckých výprav nebo třicetileté války). V povídce *Proletář...* se objevil jeden z prvních realistických obrazů sociální bída v české literatuře. – Nejistý je Z. překlad knihy *Das menschliche Herz in seinen guten and bösen Scheinungen* (b. d.).

PRÍSPĚVKY in: Časopis pro katol. duchovenstvo (1835–36, 1839, 1851); Vlastimil (1840). ■ KNIŽNĚ. *Povídky pro ml.*: Panoš anebo mstitel, otcův ochránce a smírce. Vlastenská povídka z dob třicetileté války (1852); Siroťci anebo Bůh spomáhá poníženým, nevině sužovaným, sráží však v prach zlosynův ohavné (1852); Vlastimila anebo Švédové v Čechách (1852); Marnotratník anebo Jaký život, taková smrt (1854); Poslední Johanita na Rodyzu anebo Dobyť Rodyzu Solimanem II. (1854); Hulán anebo Podivné shledání v severních pralesích ruských (1856); Palič anebo Zanedbané vychování (1856); Proletář (chudinec) anebo Obraz u starého kostela (1856); Travič anebo Němá žaloba na hřbitově (1856); Žid anebo Pýcha předchází pád (1856); Lovce z hor anebo Zemězádcova a vlastencova odplata (1857); Mouřenín anebo Hadem k smrti uštknutá nevěsta (1857); Němý jezdec anebo Růžencův pomoc v ouzkosti (1857); Soukromý žalář anebo Napravený káranec (1857); Hvězda večerní anebo Slepý voják (1858); Zpěvec křížácký anebo Dobyť Božího hrobu (1858); Vystěhovalci anebo Nechodte do Ameriky, ale zůstaňte doma a poctivě se žijte (1859); Rybáři anebo

Nebudeš pokoušeti Pána Boha svého (1860); Čerkesín anebo Tajný křesťan (1862); Otrok anebo Vyrazený z hrobu hříšník (1862); Mnich anebo Umrlejší město (1866). – *Překlady a adaptace*: Q. Görres: Panna orleánská (1836); J. M. Sailer: Ouplná modlitební kniha pro katolické křesťany s připojením starobylých písní z českých kancionálů vybraných (1838); an. (Ch. Schmid): Ztracený syn. Povídka z dob 30leté války (1841) + Jenovefa (1849); L. Goffine: Česká postila, kniha k poučování a k vzdělání katolických křesťanů 1, 2 (1843); B. J. N. Pfeiffer: Ježíš, naše spasení. Uvedení k vnitřní modlitbě (1843); F. Marryat: Miloslav Vlnovský, brémský kormidelník. Nový Robinson (1846); A. G.: Mořští loupežníci od východu aneb Hvězda tuniská (1846); an.: Růže římská anebo Cti otce a matku (1846, z něm.); an.: Poustevník. Povídka z dob křížáckých válek (1847, z něm.); an.: Fortunatovi synové a co se mimo to s penězotvorným měšcem a s kouzelným kloboučkem přihodilo (1851, z něm.); E. Ambach: Kletba a požehnání anebo Jak budeš sít, tak budeš i žít (1852). – *Ostatní práce*: Ranní kázání na neděle celého roku 1, 2 (1839); Zápal nábožnosti. Kniha modlitební pro katolické křesťany (1842); Svätí zvukové. Modlitební kniha pro katolické křesťanky (b. d., 1843); Poklad duše. Modlitební kniha pro katolické křesťany (1844); Životopis sv. Prokopa, dědice českého (1845); Perla křesťanská. Modlitební kniha pro ženské pohlaví katolického náboženství (1846); Pobožnost k uctění srdcí Pána Ježíše a Panny Marie (1846); Věneček rajský, knížka poučná a modlitební (1846, výt. nezjišt.); Brána anjelská anebo Nový zlatý nebeklíč (1852); Nepoškvrněná hvězda na obloze anebo Doby neporušeného života nejblahoslavenější Panny Marie (1855). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Pražský konstituční kalendář pro město i pro venkov na rok 1848–51 (1847–50, hvězdařská část od K. Kreila, dub., výt. nezjišt.). ■

LITERATURA: an. (A. Stránský): ref. překl. F. Marryat, Přítel mládeže 1848, s. 223; ● nekrology: an., Beseda učitelská 1877, s. 350; an., NL 27. 6. 1877; an., Pokrok 27. 6. 1877 ●; A. Dostál: J. Z., Vlast 38, 1921/22, s. 49; O. Pospíšil, V. F. Suk in Dětská literatura česká (1924); F. Kubka: Miloslav Vlnovský, brémský kormidelník, kniha vánoční, NO 11. 12. 1925 → in F. Marryat: Kormidelník Vlnovský aneb Záhuba lodí „Pokojný“ (1945, s. 251); J. Rey: Miloslav Vlnovský redivivus, Řád 1942, s. 547.

lk

## Joža Zindr

\* 30. 1. 1899 *Plhov* (Samšina-P.) u Sobotky  
† 11. 7. 1929 *Rožďalovice*

Autor sociálně laděné a intimní poezie, publicita pí-  
šící i slovensky.

Podepisoval se též Josef Zindr i Zinder. – Pocházel z početné rodiny vesnického zedníka a sezonního dělníka. Obecnou školu navštěvoval v Samšíně (1905–10), měšťanskou v Sobotce (1910–14). Od 1914 studoval na učitelském ústavu v Jičíně, kde ho ovlivnil učitel češtiny F. Wollman. V březnu 1917 byl odveden, vojenskou službu zahájil ve Vídni, pak sloužil v Maďarsku (mj. škola pro záložní důstojníky v Ostríhomi) a v Polsku; 1918 v době dovolené maturoval. Silně ho poznamenala smrt blízké přítelkyně a matky (1918). Od 1919 učil na různých školách v okolí Jičína (Dolní Bousov, Domousnice, Všeborsko, Sobotka, Jičín, Mladějov). 1921 složil zkoušku způsobilosti pro měšťanské školy. Od září 1922 byl přeložen na Slovensko do Turčianského Sv. Martina, kde učil na měšťanských a středních školách. Intenzivně se věnoval kulturní a politické činnosti v proletářských vrstvách, za niž byl i perzekvován, spolupracoval s dělnickým centrem ve Vrútkách a levicovými periodiky, ideově a přátelsky se sblížil s davisty (mj. s P. Jilemnickým a se slovenským spisovatelem českého původu J. Elenem-Kaisrem). 1926 byl pro neshodu se školskými úřady přeložen zpět do Čech a učil na různých místech opět v okolí Jičína (Rožďalovice, Železnice, Radim) a od září 1928 v Benešově u Semil. Při zaměstnání studoval Vysokou školu pedagogickou v Praze. Od poloviny 20. let podnikal prázdninové cesty po Evropě (Francie, Itálie, Německo, Rakousko, Švýcarsko). V hluboké depresi, k níž přispěly i marné žádosti o podporu tvůrčích snah a vydání sbírky, ukončil život sebevraždou (zastřelil se na břehu Bučovického rybníka u Rožďalovic). Pohřben byl v Mladějově u Sobotky.

O literární tvorbu se Z. pokoušel už na učitelském ústavu. V prvním období v duchu tradiční sociálně angažované produkce soucílil s dělníkem a oslavoval jeho práci, záhy a pak již trvale tvořil ovlivněn proletářskou poezií (zejména J. Wolkrem), střídaje působivé obrazy bezutěšných životních i pracovních poměrů s výzvami k revoluční nápravě světa. V dalším období se Z. básnický obzor rozšířil o milostnou lyriku a dojmy z cest. Za pobytu na Slovensku psal i slovensky (dílem převody vlastních českých veršů do slovenštiny, dílem původní slovenská tvorba, jak beletrie, tak publicistické žánry). Po návratu do Čech převážily reflexe tíživé osobní situace, spojované

se vzpomínkami či motivy rodného kraje i se snahou o řešení vlastních životních rozporů. Jediná Z. básnická sbírka *Bludaři* vyšla péčí J. Týmla až po Z. smrti. Souběžně s verši psal Z. i kratší prózy, v nichž se projevuje silný vliv Šrámkův. Z. publicistika je názorově spřízněna s okruhem DAVu. Část pozůstalosti je uložena v archivu Matice slovenské v Turč. Sv. Martině.

PSEUDONYMY: Gracchus, Zero. ■ PŘÍSPĚVKY in: Cesta (1923–27); Českosl. noviny (1922–24); DAV (Bratislava 1926); Južné Slovensko (Komárno 1926); Klas (1924, 1927–28); Mladé Slovensko (Bratislava 1925); Nár. osvobození (1925–27, i příl. Hodina, Slovenské hlasy); Pravda chudoby, pokr. Pravda (Vrútky, Mor. Ostrava 1925–26, i příl. Proletárska nedela); Proletárka (Turč. Sv. Martin 1925); Proletkult (1923); Robotnícke noviny (Turč. Sv. Martin 1925–26); Sever a Východ (1925–28); Spartakus (Vrútky 1925); – posmrtně: Sever a Východ (1929); Sobotecký věstník (1929); Venkov (1929); ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie* (posmrtně): Bludaři (BB 1930, ed. J. Týml); Jsme květy této země (1964, ed. V. Frýba). ■ KORESPONDENCE: in J. Z.: Jsme květy této země (přátelům a rodině z 1918–29; 1964, ed. V. Frýba); in J. Plich: Příspěvek ke vztahům české a slovenské literatury dvacátých let v díle J. Z. (přátelům a rodině z 1919–29; 1974). ■

LITERATURA: sb. J. Z., učitel – básník. K 60. výr. narození a k 30. výr. smrti (1959, ed. L. Lukáš); J. Plich: Příspěvek ke vztahům české a slovenské literatury dvacátých let v díle J. Z. (1974, s bibliografií). ■● nekrology: an., Venkov 18. 7. 1929; J. Mánek, Učitel'ské noviny 44, 1929/30, č. 1; Dk., Škola měšťanská 32, 1929/30, s. 113 ●; J. Týml in J. Z.: Bludaři (1930); ● ref. Bludaři: -ajpa, Škola měšťanská 32, 1929/30, s. 467; J. Týml, LitN 1930, č. 4; an., tamtéž, č. 7; P. S. (Sula), NO 2. 4. 1930, příl. Výchova a škola; F. Křelina, Venkov 14. 5. 1930; AMP. (A. M. Píša), PL 25. 5. 1930; J. Knap, Sever a Východ 1930, s. 159; K. Vokáč, Čes. učitel 1930, s. 578; J. Šulc, Sobotecký věstník 40, 1930/31, č. 5 ●; ● k 1. výr. úmrtí: J. Šulc, NO 11. 7. 1930 + Venkov 11. 7. 1930; J. Týml, Nová doba 19. 7. 1930 ●; ● k 10. výr. úmrtí: an., Naše zprávy 1939, č. 43; V. Frýba, Sobotecký věstník 49, 1939/40, č. 7; K. Lažák, tamtéž; Kp. (J. Knap), Venkov 11. 7. 1939 ●; L. Lukáš in Literární místopis Semilská 1 (1948); J. Plich: Písně domova, sb. Sobotka (1958); V. Frýba: J. Z. a Peter Jilemnický, Plamen 1960, č. 10 + Proletářský básník J. Z., SLit (Bratislava) 1961, s. 316 + Martinská léta J. Z., Sborník Severočeského muzea – Historia 3 (1962); V. Frýba in J. Z.: Jsme květy této země (1964, i bibliografie); Š. Drug in DAV a davisti (Bratislava 1965, s. 217); B. Brejtník: k 70. výr. nar., Zpravodaj Šrámkovy Sobotky 1969, č. 1; J. Hercík: k 40. výr. úmrtí, tamtéž, č. 4–5; ík: Učitel – básník, Učitel'ské noviny 1974, č. 4; Š. Drug, Zabúdaný davis-

ta, Slovenské pohľady (Bratislava) 1977, č. 2; L. K.: Lásky k rodnému kraji – J. Z., Pochodeň 27. a 28. 1. 1979; K. Bílek in Kdo je kdo v dějinách Sobotecka (1995); J. Jindra: Dvě výročí básníka Bludařů, sb. Od Ještěda k Troskám 2004, č. 1.

vf

## Lubor Zink

\* 20. 9. 1920 *Klapy* u Litoměřic  
† 3. 11. 2003 *Ottawa* (Kanada)

Básník tematizující zážitky z 2. světové války, satirik (epigramatik), prozaik, exilový novinář a politický komentátor kanadského tisku.

Pokřtěn Lubomír Jan, své práce podepisoval také jako Lubor Jan (Lubor J.) Zink, Lubomír Zink. V literatuře (mj. nekrolog B. Čelovského) bývá též uváděno datum úmrtí 2. 11. 2003. – Z. vlastenecky cítící otec působil jako řídicí učitel na Lounsku; Z. tam navštěvoval obecnou školu (nejprve ve Vojnicích, později v Blšanech). Maturoval (1938) na lounské reálce (spolužáci výtvarníci K. Linhart a Z. Sýkora), již tehdy se jako člen Všestudentského spolku Louny opakovaně (1937, 1939) účastnil literárních soutěží. Po maturitě nastoupil na pražskou Vysokou školu obchodní (spolužák Č. Adamec), po uzavření vysokých škol pracoval v Praze krátce jako úředník. Tehdy založil s přáteli ilegální studentskou skupinu, organizovali protesty československých studentů v listopadu 1939, tiskli a kolportovali letáky. Po vypuknutí války odešel na Slovensko, odtud do Maďarska (tam byl uvězněn), přes Jugoslávii (z Bělehradu s francouzským pasem), Turecko, Sýrii, Libanon (Bejrút) se dostal do Marseille, 1940 vstoupil do tvořící se českosl. zahraniční armády (1940–45 příslušník obrněné brigády). Po pádu Francie se přesunul do Anglie (nejprve byl v tábore zahraničního vojska v Cholmondeley; záložnickou vojenskou školu absolvoval jako četař aspirant). Uvolněn z armády pracoval v Londýně pro českosl. sekci BBC Volá Londýn (pod pseudonymem, nacisté mezitím poslali jeho rodinu do koncentračního tábora), působil v obnoveném Ústředním Svazu českosl. studentstva jako předseda kulturního odboru (péči ÚSČS mu vyšla první a druhá básnická sbírka), organizoval prosazení 17. listopadu za Mezinárodní den studentstva, 1942 se angažoval při Mezinárodním kongresu mládeže,

spolupracoval též s londýnským exilovým tiskem. Jako důstojník dělostřelectva se zúčastnil bojů během invaze u Dunkerque (obdržel válečná vyznamenání). Po návratu do vlasti byl zaměstnán na ministerstvu zahraničních věcí (ve zpravodajské sekci tiskového odboru měl na starosti rozhlasové vysílání) a zároveň pokračoval ve studiu na Vysoké škole obchodní; účastnil se aktivně politického života (již v červenci 1945 v Londýně organizoval přípravu 1. světového kongresu mládeže). V březnu 1948 se skupinou novináře J. Jostena (s manželkou, bývalou českosl. tenisovou šampionkou Z. Nechvílovou) utekl přes Šumavu do Německa (útěk za hranice popsal v románu *Únor*); 1948 a 1949 byly vysílány jeho projevy do Československa. 1950 přesídlil opět do Anglie (po roce obdržel anglické občanství), kde zpočátku pracoval při monitorování českého vysílání BBC. 1951 se přestěhoval do Západního Německa, angažoval se v tzv. odbojovém ústředí tajné služby generála F. Moravce (koncipoval texty letáků, např. v Hlasu odboje, podílel se na Retribučním referátu). 1958 se usadil v Kanadě (1963 získal kanadské občanství), nejprve v Torontu, pak v Brandonu, kde redigoval místní noviny The Brandon Sun. Od 1962 žil v Ottawě a psal politické sloupky a parlamentní zpravodajství pro Toronto Telegram (1961 a 1962 obdržel kanadské novinářské ceny); navštívil 1966 Vietnam, 1972 Rhodesii (korespondent). Jako znalec problematiky východní Evropy psal od 1971 pro Toronto Sun mezinárodní politické komentáře, systematicky kritizoval a odhaloval komunistické úmysly, varoval před opakováním západní politiky appeasementu. V Torontu kandidoval do federální poslancecké sněmovny (byl přísným kritikem doleva tendující orientace kanadského předsedy vlády P. E. Trudeau). Za svou činnost obdržel několik vyznamenání kanadských a pak také československých (mj. 1992 medaile Za zásluhy 1. stupně). V polovině 90. let (po dvou operacích) omezil svou žurnalistickou a politickou činnost, žil na odpočinku v Ontariu. 1995 formuloval (s L. Rozbořilem, P. Retterem a Č. Adamcem) výzvu odvolávající se na masarykovské ideály *Vzkaz studentům a dospívající mládeži*. V exilu spolupracoval s českými národními socialisty, ukázky jeho tvorby přinášelo zahraniční vysílání do Československa.

Básnické juvenilie ovlivněné mj. dikcí J. Wolkra a nesené mladickou melancholickou senzi-

bilitou Z. uveřejňoval zejména ve Studentském časopisu. Lyrickou tvorbu prvních dvou exulantských let shrnul do nevýrazného debutu *Dva roky*, v němž převážně pomocí konvenční jednoduché písňové formy tematizoval loučení s vlastní a ohrožení Evropy. V následující sbírce *Žhavý dech* byl melodický tvar postupně narušován expresivnějším výrazem i obrazností vyjadřující válečnou proměnu světa, stesk po domově (zejména v apostrofách matky) a hrůzu ze smrti a zkázy. Soubor *Deštivá noc* (verše z emigrace 1939–44) vedle veršů z prvních dvou sbírek obsahuje cyklus milostných básní. Satirický talent Z. uplatnil ve sbírce čtyřveršových epigramů z 1941–42 (*Psáno na lafetu*), v nichž (kromě adresných narážek na novinářské a vojenské dění v anglickém exilu) podle vzoru K. Havlíčka Borovského ironizoval plané vlastenčení, opatrnou hru na odboj i válečné prospěcháře. V poválečné době publikoval Z. časopisecky společenskokritické satiry, komentáře a úvodníky, důsledně bránil masarykovské humanitní ideály a svobodu slova, kritizující cenzuru, ideový i umělecký konformismus, marxismus a počínající protidemokratické a totalitářské tendence komunistické strany. Z. útěk do exilu se částečně odrazil v románu *Únor* (v 50. letech vysílán do ČSR rozhlasovou stanicí Svobodná Evropa), líčícím příběh skupiny nekomunistů, které únorový převrat postavil před dilema zůstat s rodinami v režimu, se kterým nesouhlasí, nebo riskovat nebezpečný přechod přes hranice, který chtějí zneužít činitelé z vnitra a jejich konfidenti. V Kanadě Z. vydal příběh z poválečného Československa věnovaný utečenec-kému tématu a politické situaci před i za železnou oponou (*The Uprooted*). – V literatuře je ještě uváděna Z. hra *The Globe and Mail* (z 1958), pojednávající o smrti J. Masaryka, a dvě novely (tiskem patrně nevyšly). Z. báseň *Bez rozloučení* zhudebnil skladatel V. Kaprál, publikace *The Stormy November* (o 17. listopadu) byla přeložena do mnoha jazyků. Za 2. exilu převážila v Z. činnosti politická publicistika a esejistika, z níž Z. postupně vydával knižní soubory. – V 90. letech byla v Čechách znovu přetištěna Z. satirická tvorba z konce 40. let, též neuveřejněné epigramy, zejména na J. V. Stalina, K. Gottwalda, Sbor nár. bezpečnosti, monopol Komunistické strany ČSR, začínající čistky ap. B. Čelovský v monografii *Kopiník svobody* otiskl rovněž některé doku-

menty z 50. let (letáky), nepublikované Z. básně a překlad výboru Z. sloupků z kanadských novin z 1958–92. – V LA PNP jsou mj. uloženy Z. rukopisné básnické juvenilie zhruba od poloviny 30. let, z 1936–37 soubor Pokusy, lyrická sbírečka Verše 1937–38, prozaické pokusy, dále fragment epigramů z 1946–48, kopie cyklostylovaného básnického cyklu Do jubilejního roku (1948), rukopis autobiografické prózy Cestou domů líčící osudy českých vojáků ve Francii a Anglii, rukopis románu Vykorenění (angl. s tit. The Uprooted) a xerox Bůh, který zklamal (Z. česky psaný souhrn „zpráv“ zklamáných levicových intelektuálů The God that failed, vyd. 1949 v New Yorku A. Koestler).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: J. Pravda, T. A. Stapo (oba Svob. slovo), Z. A. Zobor (Hlas revoluce); do, kor, říz (Palba), Srp, srp, x, zn (Palba), x. ■ PŘÍSPĚVKY in: alm. Cesta do světa (Louny 1936, debut); Congressional Record (Washington 1961); Čechoslovák (Londýn, za války); Čes. týdeník (1995); Edmonton Sun; Forum (1995); Hlas odboje (Záp. Německo 1953, 1956); Hlas revoluce (1947–48); Christian Science Monitor (Boston); sb. Chvála slova (1940); sb. Jednota boj útoku vítězství (Londýn 1943); Jerusalem Post; Naše zprávy (1940–41; 1940 pravidelně BB); National Review (New York 1982); Nový domov / The New Homeland (Ottawa 1993, 1995); Obzor (Londýn 1941–43); Palba (Anglie 1940, BB); sb. 17. listopad 1943 (Londýn 1943, s V. Fischlem a E. Benešem → Žhavý dech a Deštivá noc); Studentský časopis (1938–39); Students at War (Londýn 1941–42); Svob. slovo (1948); Svob. zítřek (1947); The Brandon Sun (1958–61); The Globe and Mail (Toronto 1958, 1986); The Ottawa Citizen (1986); The Ottawa Sun (od 1973); The Toronto Telegram, pokr. The Toronto Sun (1962–92, 1995); ant. Z lyriky války (Anglie / Londýn / 1941); ant. Z wojennej poezji czechosłowackji (Londýn 1944); mimoto za války v cyklostylovaných vojenských útvarových časopisech a dalších exilových periodikách; v Kanadě články v novinách a v politických a ekonomických periodikách aj. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a publicistika*: Dva roky (BB, Londýn 1941, rozmnož.); Psáno na lafetu (BB, Londýn 1941, šifra říz; 1. vyd. rozmnož., t. r. i upr. vyd. knižní); The Stormy November (staf, Anglie asi 1941, z rkp. Bouřlivý listopad přel. do angl. Z. Nechvílová); Žhavý dech (BB, Londýn 1942); Deštivá noc (BB 1947, obs. i BB se sbírek Dva roky a Žhavý dech); The Uprooted (R, Toronto 1962); Under the Mushroom Cloud (stati, Brandon 1962 ← čas. Brandon Sun); Trudeaucracý (komentáře, Toronto 1972 ← čas. Toronto Telegram a Toronto Sun); Viva Chairman Pierre (komentáře, Toronto 1977 ← čas. Toronto Sun); What Price Freedom? (EE, Toronto 1981); Únor (R 1993). – *Ostatní práce*: ABC of Political Philosophy (Brandon 1959). ■

LITERATURA: B. Čelovský: Kopiník svobody (2001, obs. i výběr Z. beletristických a publicistických textů). ■ ● ref. Dva roky: an., Kulturní zápisník (Londýn) 1941, č. 4–5; J. Mucha, Obzor (Londýn) 1941, č. 5–6 ●; an.: ref. Psáno na lafetu, Prapor (Anglie) 5. 6. 1941; L. Whitehead in L. Z.: Under the Mushroom Cloud (1962); P. Den: ref. The Uprooted, Proměny (New York) 1964, č. 1; CP: Zink Rouses Czech Scribes'Ire, Brandon Sun 16. 5. 1967; an. (Zpravodaj ČTK): Slavnostní uvítání prezidenta A. Novotného v Ottawě, RP 16. 5. 1967; P. Worthington in L. Z.: Viva Chairman Pierre (1977, o Z. publicistice) + in Looking for Trouble (Toronto 1984, s. 314); an.: Sterling Zink (o Z. žurnalistice), The Toronto Sun 4. 9. 1989; B. Šulc in Ústřední Svaz československého studentstva v exilu za války 1940–45 (1990, s. 13); t. w.: Přijel až z Ottawy, Večerní Praha 20. 11. 1990; B. Amiel: Overdue honors for anti-Communist (o Z. protikomunistické činnosti), Maclean's (Toronto) 23. 9. 1991; R. Nielsen: L. Z. Champion of Democracy, Reader's Digest (Toronto) 1992, červenec; V. Rollerová: Profily (profil L. Z.), Nový domov (Toronto) 26. 11. 1992; ● ref. Únor: p., Nové knihy 1993, č. 41; J. Škvorecký, Nový domov (Toronto) 11. 12. 1993; ši (J. Šimůnek), Svob. slovo 9. 2. 1994; V. Straka, NO 22. 2. 1994; (pek). (M. Petříček), LitN 1994, č. 18; J. Pejskar, Čes. dialog 1994, č. 9–10 ●; J. Leikert in A deň sa vrátil (Bratislava 1994, s. 64); L. Rozbořil in Z války do exilu (1994, s. 164); M. Nosek: Bojovník L. Z. ..., Telegraf 17. 11. 1995; B. Čelovský: Český Einzelgänger v Kanadě (medailon k 75. nar.), Alternativa nova 2, 1995/96, č. 9; P. Koukal: Kanadan zpod Házmburku, Kanadské listy (Ontario) 1996, č. 1; jh (J. Hořec): Nikdy se nepoddal, Čas 1996, č. 12; B. Čelovský in „Emigranti“ – dopisy politických uprchlíků z prvního let po „Vítězném únoru“ 1948 (1998, s. 339) + Fanatik svobody, Svoboda 7. 7. 2001 + Kopiník svobody, Čes. dialog 2001, č. 8; an. (O. Bezděková, J. Veteška): Životopis ing. L. Z., Čes. dialog 2001, č. 11–12; B. Navrátil: Vynikající exilový novinář L. Z. ..., Den 21. 5. 2001; V. Popková: L. Z. Stali jsme se hlasem umlčených studentů (rozhovor), Právo 15. 11. 2001, příl. Salon; ● nekrology: B. Čelovský, LidN 6. 11. 2003 → Uprchlík po „Vítězném únoru“ (2004, s. 36); L. Drahotský, Nový domov (Toronto) 2003, č. 23 ●; B. Srba in Múzy v exilu (2003); M. Jareš: Z lyriky války 1 (medailon s ukázkou), Tvar 2003, č. 14.

vfr

## Emanuel Zítek

\* 26. 11. 1856 *Brandýs nad Labem*  
† 1. 11. 1934 *Brandýs nad Labem*

Autor konvenčních milostných a historických próz, zpočátku též básník a dramatik.

Syn hodináře. Vystudoval v Praze Akademické gymnázium (mat. 1876) a právnickou fakultu (JUDr. 1881). 1890 si otevřel advokátní kancelář v Praze ve Vodičkově ul., působil především jako úspěšný obhájce v trestních věcech. Od 70. let byl členem i funkcionářem četných spolků, v literárním řečnickém spolku Slavia byl 1877 knihovníkem, v Umělecké besedě 1883–84 a 1891 jednatelem správního výboru a 1892 jeho členem, 1887 spoluzakládal Spolek čes. spisovatelů beletristů Máj a byl jedním z jeho prvních funkcionářů.

Z. práce jsou dějově zasazeny jednak do prostředí soudobé vyšší společnosti (*Karel Modrava, Šlechticové*), jednak do české historie od doby Rudolfa II. (*Cizáci*) přes stavovské povstání 1618–20 (*Pomsta*) a bělohorskou porážku (*Drama rodiny pana Daniele, Malí vítězové – velcí přemožení*) až po třicetiletou válku (*Albrecht Václav z Valdštejna...*). Jejich ústředním motivem je většinou láska mladých lidí, která je vystavena zkouškám nepříznivých okolností, ale nakonec se šťastně naplní. Autor s oblibou stavěl do přímočaré konfrontace lidskou ušlechtilost a podlost, děj rozvíjel s pomocí intrik, nevyhýbal se dobrodružnému řetězení náhod ani překvapivým rozuzlením. Převážně salonnímu prostředí příběhů odpovídá knižní, rétorický a ozdobný jazykový výraz jak v partu vypravěče, tak i v partech postav. V pracích ze své současnosti Z. sahal po humorním nadhledu a využíval rámcové kompozice nebo techniky románu uvnitř románu (*Trojlistek novel milostných, Štěstí*). V obsáhlých, většinou několikaskvazkových historických románech spojoval podle vzoru A. Dumase st. osudy fiktivních postav se světem vysoké politiky a fabulační volnost s množstvím věcných historických informací. Zvláště v úvodních a závěrečných partiích zdůrazňujících pobělohorské ponížení národa dal nezastřeně najevo své vlastenecké smýšlení. Rané básnické pokusy (hlavně historické balady a milostná lyrika v duchu soudobých směrů) i drobné překlady zůstaly roztroušeny po časopisech.

ŠIFRY: Efr. z K. (spolu s F. Kvapilem, Světozor), E. Z. ■ PŘÍSPĚVKY in: Koleda (1877–80, BB); Květy (1885); alm. Máj (1878); Paleček; Pokrok (1883); Právník (1888); Ruch (1879–81, BB); Slovanský sborník (1884–87, překl. z pol. a lit. ref.); Světozor (1872, 1879–80, 1886; 1872 debut: překl. B ze slovinštiny, s F. Kvapilem, pseud. Efr. z K.; 1880 P Blandina); Upomínka na národní slavnost... (Houška u St.

Boleslavi 1884, pamětní list); Zábavné listy (1879, R Bouřky); Zlatá Praha (1884–88; mj. 1887 humoreska Vějíř slečny Albíny). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Drama rodiny pana Daniele (R b. d., 1886); Karel Modrava (D 1888); Šlechticové (R 1894); Šlechticové, Láska vítězí (RR b. d., 1917, Láska vítězí ← Zlatá Praha 1887–88); Trojlístek novel milostných (PP 1918; Můj přítel Horník původně s tit. Povídka o mém příteli Horníkovi ← Zlatá Praha 1884; Deník paní Boženy původně s tit. Je-li prospěšno psátí memoáry? ← Zlatá Praha 1885; Inzerát ← Zlatá Praha 1885–86); Malí vítězové – velcí přemožení (P 1920 ← Květy 1885); Štěstí 1–4 (R 1920–21); Cizáci 1, 2 (R 1926); Pomsta 1–5 (R 1927); Albrecht Václav z Valdštejna, vévoda Frýdlantský 1–4 (R 1934). – *Překlad*: E. Ritter: Církevní právo katolické 1, 2 (1887, 1889). ■

LITERATURA: J. David, M. Šrůtová: E. Z. (1856–1934). Soupis osobního fondu (LA PNP 1999). ■ ● ref. Drama rodiny pana Daniele: V. Vítězný, Lit. listy 8, 1886/87, s. 70; č., NL 19. 2. 1887, příl.; V-y (J. Vejchodský), Hlídkka lit. 1887, s. 178; F. V. Vykoukal, Osvěta 1887, s. 1046 ●; F. Zákrejs: ref. Karel Modrava, Osvěta 1889, s. 283; ● ref. Šlechticové: M. Zavoral, Hlídkka lit. 1894, s. 310; jv. (J. Vodák), Lit. listy 16, 1894/95, s. 90; L. Čech, Osvěta 1895, s. 950 ●; Kaz. (F. S. Procházka): ref. Trojlístek novel milostných, Šlechticové, Láska vítězí, Zvon 18, 1917/18, s. 54; ● ref. Štěstí: -btk- (V. Brtník), Zvon 21, 1920/21, s. 671; V. Z. (Zelinka), Zlatá Praha 1921, s. 346 ●; B. J.: ref. Cizáci, Archa 1926, s. 338; M. (E. Masák): ref. Pomsta, Archa 1928, s. 124; M. Hc. (Hudec): ref. Albrecht Václav z Valdštejna..., Samostatnost 1934, č. 4; ● nekrology: rv, LidN 2. 11. 1934; an., NO 3. 11. 1934; H. P., Zvon 35, 1934/35, s. 128 ●.

bd

**Zlá léta po smrti krále Přemysla Otakara II.**  
viz in **Pokračovatelé Kosmovi**

**Zlatá kniha viz Kniha zlatá**

**Zlatá Praha (1)**

1864–1865

Časopis rodinného typu, usilující v širokém záběru a s důrazem na beletrii o zábavu i poučení, kombinující obrazovou složku se zájmem o literaturu a umění i o politické a sociální dění.

*Redaktoři*: 1864–65 (roč. 1–2 do č. 7) V. Hálek, 1865 (roč. 2, č. 8–12) B. Janda Cidlinský. – *Vydavatel*: K. Seyfried, Praha. – *Periodicita*: čtrnáctideník (1. a 15. v měsíci): 1864 (roč. 1) 24 čísel od ledna do prosince, 1865 (roč. 2) 12 čísel od ledna do června.

Z. P. založil V. Hálek poté, co opustil jako redaktor vyhraněně beletristicky orientovaný Lumír a rozhodl se vytvořit po vzoru evropských žurnálů rodinného typu (a v návaznosti na Rodinnou kroniku z časů, kdy ji redigoval J. Neruda) časopis, jenž by poskytoval širší čtenářské obci spolu s beletrií též populárně-naučné čtení a poučení prostřednictvím vzájemně se doplňující obrazové a slovesné složky. Textová část časopisu tak zpravidla představuje poučný komentář k části obrazové (zejména u podobizen), odborně laděné články jsou zase provázeny ilustracemi. Nepříliš členitá skladba Z. P. vycházela z cíle (v úvodním prohlášení) „podávati čtenářstvu svému obraz naší doby a snažení našeho jak v ohledu uměleckém, tak i politickém a sociálním“. Nejrozsáhlejší složku tvořila beletrie obsahující původní i přeložené verše a povídky (zpravidla na pokračování). Naučná složka zahrnovala kulturní a literární dějepis, články zeměpisné, archeologické a zejména životopisy významných osobností. V 1. roč. vstupní část zaplňoval aktuální *Politický přehled* (ve 2. roč. odsunutý na závěr), zpravodajství z celého světa, doplněné třemi obsáhlými informacemi anglického dopisovatele (*Z Anglicka*). Závěr listu tvořily rubriky: odborně informativní *Starožitnosti* a zábavněji pojaté *Směs* a *Šachy*. Pravidelně se objevovaly i podrubriky *Literatura a umění* a *Divadlo* (někdy i *Opera*). Časopis zanikl po odchodu V. Hála (založil s J. Nerudou u J. Grégra obdobně koncipované *Květy*), když se novému redaktoru B. Jandovi Cidlinskému nepodařilo udržet čtenářský zájem.

Z. P. tiskla *verše* J. Arbesa, F. Douchy, V. Hála, A. Hovorky (pseud. Alois z Drahejšova), J. Jahna, B. Jandy (Cidlinského), Slováka J. Krále, J. Martince, „samouka“ V. J. Pokorného, J. Rotha (pseud. J. R. Práchyňský), E. Špindlera, E. Züngela, z pozůstalosti J. P. Koubka a F. Umana. V *próze* představila práce B. Jandy (Cidlinského), B. Mühlsteinové, J. Oktáva, S. Podlipské, A. V. Rireňšafta (podp. Rierenšaft), M. Stroupežnické, K. Světlé, K. Šimůnka aj. Dále uváděla ukázky (především slovanského) folkloru: polskou a ruskou píseň (V. Štulc), lužickosrbskou pohádku (J. Roth), polskou pohádku podle K. J. Erbena (an.), slovinské písně (A. Šenoa), ukrajinskou pověst (J. V. Reiter), pohádku z Bretaně (J. Roth, pseud. Jul. Práchyňský). *Překlady* pořizovali: ze slovanských literatur V. Štulc, J. Roth i J. V. Houra (A. Mic-

kiewicz, A. S. Puškin), z němčiny E. Špindler (J. W. Goethe, H. Heine), z francouzštiny J. Goll (pseud. Jaroslav Chlumecký; P. J. Béranger), z angličtiny P. Sobotka (F. Beaumont, A. Tennyson); prózu tlumočil především F. Schulz (H. de Balzac, H. Heine), dále anonym (M. J. Saltykov-Ščedrin). Zatímco v rubrikách týkajících se literatury převažovaly (vesměs nepodepsané) blíže nekomentované zprávy, *naučné stati* v Z. P. zahrnovaly i fundované studie: B. Janda Cidlinský (i šifra B. J.) psal o Dantovi, F. L. Čelakovském a F. B. Mikovcovi, V. Hálek (šifra V. H.) též o Mikovcovi, V. Č. Bendl (šifra V. B.) o F. Sušilovi, A. D. Výšek vzpomínal na J. Kollára. Cestopisnými črtami přispěli zejména F. Schulz a J. Krejčí, zeměpisné tematické se věnovali také E. Špindler, B. Janda Cidlinský a A. Šenoa, o pražských aj. kulturních památkách psali E. Tonner, K. V. Hof (pseud. Karel Havelský, šifra K. Vít. H.) i K. J. Erben; články byly doprovázeny rytinami. Vedle ilustrací představovala obrazová část Z. P. průkopnický výtvarné umění v reprodukcích obrazů a kreseb (zejména „monumentální a velebné stavby“ i přírodní motivy) E. Herolda, F. B. Zvěřiny, P. P. Rubense aj.

LITERATURA: an.: Z. P. počne..., Boleslavan 4, 1863/64, s. 110; an.: ref. Z. P., tamtéž, s. 203; -a.: České písemnictví za posledních dnů, Lit. listy 1865, s. 432; G. Pallas: Z. P. před půlstoletím, Zlatá Praha 32, 1914/15, s. 620.

sm

## Zlatá Praha (2)

1884–1929

Reprezentativní beletristický, naučně-popularizační a obrazový časopis rodinného typu s národně vzdělávací, posléze tradicionalistickou orientací, přinášející původní i překládanou beletrii, pojednání z rozmanitých oborů lidské činnosti a komentované reprodukce výtvarných děl českých i zahraničních autorů.

*Podtitul*: 1884–1897/98 (roč. 1–15) Obrázkový týdeník pro zábavu a poučení, přitom od 17. č. 1886 (roč. 3) v záhlaví Obrázkový časopis pro zábavu a poučení; 1898/99–1928/29 (roč. 16–46) bez podtitulu na titul. listě, přitom v záhlaví: 1898/99 (roč. 16) Obrazový časopis pro zábavu a poučení, 1899/1900 od č. 9 – 1903/04 (roč. 17–21) Spojené týdeníky Světozor a Zlatá Praha, 1904/05–1908/09 (roč. 22–26) Obrazový týdeník pro zábavu a poučení. – *Redaktoři*:



1884–1895/96 (roč. 1–13) F. Schulz, V. Weitenweber (obrazová část); 1896/97 (roč. 14) F. Schulz, V. Oliva (obrazová část); 1897/98 (roč. 15 do č. 20) F. Schulz (odp. red.) a J. Kvapil, V. Oliva (obrazová část); 1897/98–1903/04 (roč. 15 od č. 21 – roč. 21) J. Kvapil, V. Oliva (obrazová část); 1904/05–1907/08 (roč. 22–25) A. B. Dostal, V. Oliva (obrazová část); 1908/09–1913/14 (roč. 26–31) V. Červinka, V. Oliva (obrazová část); 1914/15 (roč. 32 do č. 48) V. Červinka, V. Oliva (uvezení pouze v tiráži); 1914/15–1916/17 (roč. 32 od č. 49 – roč. 34 do č. 14) V. Oliva (odp. red.); 1916/17 (roč. 34 od č. 15) A. E. Mužik (odp. red.) a G. Pallas, A. Scheiner (obrazová část); 1917/18–1928/29 (roč. 35–46) G. Pallas, A. Scheiner (obrazová část). – *Majitel, vydavatel, nakladatel*: J. Otto (od 1919 J. Otto, společnost s r. o.), přitom 1899/1900 (roč. 17) v tiráži jako vydavatel uveden i M. A. Šimáček; Praha – *Periodicta*: 1884–1918/19 (roč. 1–36) týdeník, přitom 1884–85 (roč. 1–2) 52 čísel celoročně, od 1885/86 (roč. 3) od podzimu do podzimu (popřípadě jen do srpna) zpravidla 52 čísel (26 sešitů), od 1900/01 (roč. 18) též v čtrnáctidenních intervalech v sešitech (nebo dvojčíslech); od 1919/20 (roč. 37) týdeník v dvojčíslech nebo sešitech v čtrnáctidenních intervalech (48–52 čísel, 24–26 sešitů) vesměs od podzimu do podzimu, přitom 1921/22 (roč. 38) od ledna 1921 do února 1922, 1922 (roč. 39) od února do listopadu, 1922/23 (roč. 40) od listopadu do září, 1923/24–1927/28 (roč. 41–45) od září do srpna, 1928/29 (roč. 46) od září do září. – *Přílohy*: 1884–1928/29 (roč. 1–46) Příloha k Zlaté Praze, v jejím rámci: 1884 (roč. 1, č. 49–51) Vánoční bazar Zlaté Prahy, 1902/03–1903/04 (roč. 20–21) měsíčně Společnost a sport (pořádal J. Zyka Borotínský), 1907/08 (roč. 25) Výstavní časopis Zlaté Prahy (k jubilejní výstavě 1908, 16 čísel, pořádal K. Vika); 1896/97–1915/16 (roč. 14–33) Hudební příloha.

Časopis vstupoval do konkurence s obdobně zaměřeným Světózorem M. A. Šimáčka a s u nás zavedenými německými ilustrovanými rodinnými listy s cílem (v provolání Vlasteneckému čtenářstvu v Příloze k č. 1 roč. 1) poskytnout „vybrané zábavné čtení ze všech druhů písemnictví krásného i z oborů vědění a látkou poutavé, provedením vkusné a elegantní vyobrazení“. V beletrii byl důraz položen na domácí produkci, zatímco překlady byly „jen v nejpřísnějším výběru“ zaměřeny „na poznání současných literatur cizích, především slovan-ských“. Z. P. začala vycházet jako týdeník, posléze vycházela ve dvojčíslech a sešitech ve čtrnáctidenních intervalech, přitom 1899–1908 (roč. 17–25) ve dvojí podobě (dražší s celostránkovou i dvoustránkovou vyjímatelnou barevnou obrazovou přílohou na křídovém papíře), do 1920 (roč. 37) s alegorickými rytinami v záhlaví čísel. Skladba čísel zůstala trva-

le zachována: jádro textové části tvořila beletrie původní a do konce světové války v menší míře i přeložená, vyvážený byl poměr poezie a prózy. Rozsah i formát umožňovaly tisknout na pokračování uceleně romány, dále drobnější útvary jako novely, povídky, romaneta, obrazy ze života, humoresky a v hojně míře i žánry stojící na pomezí publicistiky (vzpomínky, cestopisné črty a obrázky), časopis dále přinášel naučné a popularizační články věnované nej-  
různějším oblastem lidské činnosti (technickým vynálezům, přírodopisným objevům, lékařství, historii, národopisu, hudbě a literatuře). Zpočátku (sporadicky do 1894, roč. 11) zábavnou složku naplňoval i *Fejeton*, složku informativní rubrika *Směs*, přinášející zajímavosti ze světa. V závěru čísel se objevovalo několik stářejších podrubrik s variabilními názvy (*Literatura, Dramatické umění, Hudba, Výtvarné umění* apod.), věnovaných reflexi dobového uměleckého dění. V prvních ročnících šlo spíše o krátké informativní zprávy o knižních novinkách (především z Ottova nakladatelství), později o rozsáhlejší referáty širšího záběru, doplněné životopisnými portréty osobností českého a světového dění (*Podobizny, nekrology* aj.). Posléze byly tyto podrubriky přesunuty do *Přílohy Z. P.*, jež v prvních ročnících obsahovala i prózy a překlady, od 1897 (roč. 15) však sloužila pouze inzerci, hádankám a šachu, ojedinele i různým provoláním. Z obvyklé skladby se vymykala čísla zcela nebo částečně monotematická, připomínající především jubilea předních osobností (J. Vrchlického, J. V. Sládka, A. Jiráka, S. Čecha, F. Palackého, B. Němcové, F. L. Čelakovského, K. Světlé, A. Heyduka, J. Husa), významné události v životě národa (založení Nár. divadla, sokolské slety, vyhlášení státní samostatnosti, vystoupení českosl. legií) a monarchie (padesát let vlády Františka Josefa I.), dále tisíc čísel Z. P. a padesátiletí Ottova nakladatelství. Za redakce J. Kvapila byla koncepce Z. P. zachována, toto úsilí zachytilo programové prohlášení k roč. 16 (obdobně jako dřívější stanovisko k roč. 9), zdůrazňující, že redakce se „nedala strhnout na mělčinu sebehlučnějších hesel měnivého proudění časového“ a setrvale usiluje, „aby tento list byl obrazem rozvoje moderního“ po období generačních neshod („co bylo zdravého na starém kmeni, odolalo zmatkům, a všechna svěžest mládí vybouřila se v nový, slunečně krásný den“). Ve skladbě časopisu došlo k jedi-

né změně, když Kvapil již 1897 (roč. 15) zavedl rubriku *Kronika Z. P.* (dále *Kronika*), obdobu dřívějšího *Fejetonu*; naplňovalo ji několik autorů pod šiframi (i obrázkem maškarní škrabošky). Když se 1899 M. A. Šimáček se Světózorem ocitl ve finančních obtížích, uzavřel s J. Ottou dohodu o sloučení obou rodinných časopisů, které se v Z. P. projevilo změnou podtitulu v záhlaví jednotlivých čísel (od č. 9 roč. 17 do roč. 21), od následujícího roč. 18 i rubrikou *Světózor*, obsahující kulturní a přírodní pojednání, a posílením recenzní aktivity zaměřené na umění. (Ještě předtím 1888 J. Otto zakoupil od A. Wiesnera časopis *Ruch*, který údajně sloučil ze Z. P., aniž se to však na její podobě projevilo.) Ani za redakce A. B. Dostala nedošlo k proměně skladby časopisu, znovu (byť nesoustavně) se objevila rubrika *Fejeton*, kterou zachoval i redaktor V. Červinka. Po jeho zatčení v létě 1915 (a odsouzení za vlastizradu) ukončil redakční provizorium (V. Oliva, A. E. Mužík) ještě za války příchod G. Pallase; redakční prohlášení v roč. 35 zdůraznilo návaznost na předchozí období, snahu přinášet revui „po stránce literární i umělecké prvořadou“, tribunu národní umělecké tvorby, nevázanou konkrétním směrem literárním nebo výtvarným. Od tohoto ročníku Z. P. také tiskla výlučně tvorbu českých autorů (podíl překladů slábl již od 1899). Ve skladbě listu představovala nevelkou změnu rubrika *Z kulturního světa*, do níž redaktor Pallas soustředil zpravodajství o jednotlivých druzích umění. Historie Z. P. byla poznamenána také konfiskacemi (poprvé 1896 kvůli obrazu K. Havlíčka Borovského doprovozeného básní A. E. Mužíka, častěji pak za 1. světové války). Vedle časopisu vyšel rovněž 1894 a 1895 *Kalendář Zlaté Prahy* (1895 i *Almanach Zlaté Prahy*, do jisté míry totožný s prvním kalendářem); doplňkem listu byla i beletristická *Knihovna Zlaté Prahy* (1893–1916). – Slovesnou část časopisu trvale rovnocenně doplňovala část obrazová, přinášející kvalitní reprodukce malířských a grafických prací a rytin podle sochařských i architektonických děl (doprovázené komentáři a informacemi o tvůrcích, které psal mj. A. Macek); představila tvorbu mnoha výtvarníků českých (takřka všech významných, od K. Škréty, J. Kupeckého, P. Brandla po R. Kremlíčku, V. Špálu aj.) a v menší míře i světových (od P. P. Rubense a H. Rembrandta van Rijn k A. Rodinovi, I. Repinovi aj.).

Profil *básnických příspěvků* Z. P. zpočátku utvářeli představitelé dvou hlavních proudů, kteří se na přelomu 70. a 80. let střetávali ve sporu o charakter dobové poezie, lumírovci a stoupenci tzv. národní školy. Lumírovce reprezentoval především (takřka výlučně) J. Vrchlický s okruhem svých pokračovatelů (zejména A. E. Mužík, dále E. Čenkov, J. Červenka, B. Kaminský, A. Škampa, z okruhu Katolické moderny X. Dvořák); méně se objevovaly příspěvky J. V. Sládka (poutaného Lumírem) a jen v posmrtné ukázce J. Zeyera. Školu národní zastupovali zvláště redaktor F. Schulz, jenž udržoval Z. P. se zaměřením na širokou čtenářskou obec mimo spory 90. let, a E. Krásnohorská. Četné oslavné verše publikoval i A. Heyduk, sporadicky přispívali S. Čech (měl svou doménu v Květech) a J. Neruda. Současně se objevovala tvorba básníků mladší generace, zprvu vesměs pod pseudonymy: J. S. Machara (pseud. A. Rousek, Antonín Rousek) a A. Sovy (pseud. Ilja Georgov) do hálkovské aféry 1894, dále A. Klášterského (pseud. Petr Jasmín) a F. X. Svobody. Stranou zůstávala dekadentní a symbolistní linie poezie přelomu století, nevyhovující programu široce přístupného rodinného listu (verše O. Březiny přinesl posmrtně až poslední ročník), stejně jako ve větší míře poezie mladých autorů několika generací z přelomu století i poválečného období. Ráz básnických příspěvků se nezměnil ani za redakce J. Kvapila, jenž nově tiskl verše V. Dyka, J. Opolského a K. Tomana; zároveň rozšířil autorské zázemí časopisu o množství méně výrazných tvůrců, jejichž podíl v Z. P. dále rostl za redakce V. Červinky. V tomto období se však objevily též příspěvky S. K. Neumanna, O. Fischera, A. Macka, V. Martínka, J. Vrby, ojediněle i F. Gellnera. Současně docházelo k úbytku poezie v rámci beletristické části časopisu, za redakce G. Pallase načas (1924–26) zmizela zcela, na druhou stranu nově, byť ojediněle přispěli O. Theer a J. Kopta (v čísle věnovaném českosl. legiím). Pozoruhodným jevem se staly vedle próz J. Jenesského verše slovenských básníků, publikované v jejich mateřštině (podobně jako některé verše polských autorů) od roč. 30: P. O. Hviezdoslava, S. Krčméryho, M. Rázuse, V. Roye, J. Smreka. – V *próze* (jejíž proměny souvisely méně s dobovými literárními spory) se uplatnili jak vyznavači národní a slovanské orientace (E. Jelínek aj.) i autoři blízcí lumírov-

cům (např. J. Lier), tak mladší literáti z generace 90. let (J. K. Šlejhar, V. Mrštík). Zprvu v Z. P. dominovaly historické prózy J. Brauna, V. Beneše Třebízského, A. Jiráska (postupně Proti všem, Temno, Bratrstvo, 5. díl F. L. Věka), J. Laciný (pseud. Kolda Malínský), F. Slámy, Z. Winttra (Panečnice), z historie čerpali i F. Schulz (Nymburská rychta) a E. Zítek. Postupně se projevovala žánrová a tematická rozrůzněnost, mj. v románech na pokračování K. M. Čapka Choda (Kašpar Lén mstitel), K. Klostermanna (Majitelé hutí), J. Liera (Píseň míru), K. V. Raise (Stehle), J. K. Šlejhara (Lípa), dále v prózách J. Holečka, G. Preissové, F. X. Svobody, R. Svobodové, B. Zahradníka Brodského aj. Vesnickou tematiku rozvíjeli K. V. Rais, K. Světlá, J. K. Šlejhar, A. a V. Mrštíkové, žánrovou prózu zastupovali zejména P. Albieri, F. Herites a J. Lier. Vedle četných prací dalších prozaiků Z. P. postupně přinášela i prózy výrazných osobností, nejvíce za Kvapilovy redakce: H. Malířové (i podp. Nosková), T. Novákové, J. K. Šlejhara, R. Těsnohlídka, A. M. Tilschové; v dalších obdobích i J. Š. Baara, B. Benešové, K. Elgarta Sokola, M. Majerové. Podstatnou součástí profilu časopisu tvořily polobeletristické žánry, hlavně cestopisné (od studií po obrazy z cest); psali je cestovatelé, spisovatelé, umělci i vědci: P. Albieri, P. Durdík, B. M. Eliášová, A. V. Frič, J. S. Guth-Jarkovský (podp. Jiří Guth), J. Havlasa, J. Hloucha, R. R. Hofmeister, J. Kofenský, L. Kuba, M. Majerová, D. Panýrek, O. Pertold, J. Petrbock, J. V. Prášek, E. M. Rutte, E. S. Vráz, J. Wunsch. Obraz prózy Z. P. dotvářejí i paměti a vzpomínky I. Herrmanna, R. R. Hofmeistra, J. Holečka, E. Krásnohorské, R. J. Kronbauera, J. Nerudy, K. V. Raise, V. Štecha, J. Štolby, J. Thomayera, J. L. Turnovského, později i R. Medka, J. Vrby aj. Dramatickou tvorbu publikoval časopis zcela výjimečně (J. Vrchlický). – V *překladech* (do světové války, zejména však v počátcích) Z. P. programově upřednostňovala slovanské literatury (zvláště ruskou a polskou). Ve vrcholných ukázkách dobového překladatelství poezie představila i práce z angličtiny a dalších jazyků. Podobně jako v původních verších i zde významné místo zaujal J. Vrchlický, zabývající se zejména italskými básníky (T. Cannizzaro, G. Carducci, A. Manzoni, Neera), z angličtiny překládali J. Keatse a E. A. Poeta, z katalánštiny J. Verdaguera aj. Z A. S. Puškina převedla E. Krásnohorská Bachčisarajský fontán (roč. 5), Kavkaz-

ského zajatce a Cikány (roč. 6), V. A. Jung přeložil mj. 2.–5. zpěv Evžena Oněgina (roč. 7); z ruštiny dále překládali F. Táborský (M. J. Lermontov), A. Kurz (L. N. Tolstoj), F. Chalupa a H. Mejsnar. Polské literatury se věnovali F. Kvapil (A. Asnyk, K. Tetmajer-Przerwa), A. E. Mužík (A. Mickiewicz), J. E. Nečas (M. Z. Przesmycki), ojedinele F. Tropp (J. Słowacki). Z G. G. Byrona přeložila E. Krásnohorská ukázky z Childe Haroldovy poutě (roč. 7), V. A. Jung celého Dona Juana (roč. 12–16), F. Krsek Sen (roč. 2, z anglických básníků ještě A. Tennysona a Th. Moorea); americké poezii se věnoval A. Klášterský (Th. B. Aldrich). Z francouzské poezie překládali L. Arietto (i podp. L. Šebek) s V. Černým, L. Tesař (A. Theuriet, F. Coppée), A. Váňa (J. A. Rimbaud, P. Verlaine, S. Mallarmé), K. Vyšín (A. de Musset), J. Spáčil (podp. Žeranovský; J. M. de Hérédia), z německé J. Haasz (N. Lenau), F. S. Procházka (G. Hauptmann) a A. Metzl (H. Salus), z norštiny K. Kučera (H. Ibsen), z bengálštiny V. Lesný (R. Thákur). J. Holeček otiskl překlady finské národní lyriky, L. Quis staroskotských balad. Mezi překladateli prózy dlouhou vynikal A. A. Vrzal (pseud. A. G. Stín) s ukázkami z A. P. Čechova, P. P. Gnědiče, D. N. Mamina-Sibirjaka, V. I. Němiroviče-Dančenka aj.; A. S. Puškina překládali Č. Ibl (pseud. Čeněk Lipina), V. A. Jung a E. Krásnohorská, N. V. Gogola V. Mrštík (pseud. V. M. Jimramovský), I. S. Turgeněva a L. N. Tolstého P. Durdík, F. M. Dostojevského i Turgeněva A. Kotík, M. J. Lermontova F. Táborský, N. Ježova a N. A. Luchmannovou B. Prusík, z ruštiny dále i J. Arbes (pseud. Jan Žalov), J. F. Kuhn, J. Nováček, Z. Pohorecká (podp. Šebková) aj. Polské próze se věnovali B. Kvapilová (M. Gawalewicz), K. B. Mádl (pseud. B. L. Mrak; S. Przybyszewski), A. Schwab-Polabský (J. Bliziński, M. Bałucki), chorvatské F. Fahoun (A. Šenoa); francouzskou překládali mj. J. J. Benešovský-Veselý (J. Simon), A. Cerman (O. Feuillet), Č. Ibl (pseud. Čeněk Lipina; L. Halévy), B. Kvapilová (P. Bourget), J. Musil (G. de Maupassant), P. Projsa (G. de Maupassant, H. Gréville), J. Vodák (C. Flammarion), italskou J. J. Benešovský-Veselý a V. Solin, překlady z angloamerické prózy uveřejnili L. A. Dakov (W. Irwing), Č. Ibl (pseud. Č. Bil), J. Štýbr (Mark Twain) aj., z německé K. Švanda ze Semčic (A. Schnitzler), maďarské F. Brábek (B. Toth), dánské V. Petrů (J. P. Jacobsen, S. Schandorph), švédské K. To-

man (O. Hansson), španělské A. Pikhart (E. Pardo Bazánová) a T. Hrubý (P. C. Caden). Odborné stati z různých jazyků překládali: především A. Schulzová (F. Nietzsche, A. France, G. Flaubert, G. Brandes, Th. B. Macaulay), dále A. V. Kraus (A. Jensen), J. Váňa (S. Smith, Th. B. Macaulay). – Z autorů odborných a populárně-naučných *článků* se literaturou (dějinami, kritikou, teorií, profily spisovatelů) zabývali zejména F. J. Andrlík, F. Bačkovský (O českých almanaších doby předbřeznové), V. Červinka (i pseud. E. Adámek, šifra V. Č.), A. B. Dostal, F. Chalupa (Jan Neruda a jeho doba), E. Krásnohorská, F. V. Krejčí, J. Máchal (podp. Hanuš Máchal, o P. J. Šafaříkovi), K. Mušek (teorie překladu), A. Novák, D. Panýrek, A. Pražák, A. Saturník (o poetice poezie), F. Sekanina, J. Váňa, J. Voborník, ojediněle i L. Čech, V. Dresler, J. Herben, V. Hladík, O. Hostinský, J. E. Purkyně, F. X. Šalda (o F. Hebbelovi), Z. V. Tobolka (o K. Havlíčkovi Borovském), J. L. Turnovský, J. Vorel (sociologie umění) aj. Zahraněním literaturám se věnovali: P. Durdík, K. Štěpánek, V. Unzeitig (ruské), E. Jelínek, V. Kredba, F. Kvapil, B. Prusík (polské), J. Vlček (slovenské), J. Hudec (jihoslovanským), A. Černý (lužickosrbské), M. Kalašová, A. Schulzová, J. Vrchlický (románským), E. V. Mourek, V. Mathesius (anglické), A. Kraus (německé), F. Brábek (maďarské), T. Hrubý, F. Krsek, F. Peroutka (antické) ad. O divadle a výtvarném umění především psal K. B. Mádl (i pseud. Nemo, V. Jordán, šifry b, K. M., M. ad.), o divadle dále J. Bor, J. Neruda (mj. vzpomínka na F. B. Mikovce), A. Schulzová, K. Šípek, J. J. Toužimský (zvláště o ruském), o výtvarném umění i K. Chytil, o hudbě V. J. Novotný. Etnografické příspěvky publikovali K. Drož, J. F. Hruška, A. Kožmínová, J. Máchal, T. Nováková, F. Řehoř, F. V. Vykoukal, Č. Zíbrt, historické J. Pekař (o F. Palackém), J. V. Prášek, A. Rezek, J. Svátek, Z. Winter aj. Články z oblasti přírodních věd soustavně přispíval především B. Bauše. *Recenze* o literatuře psali dále B. Frida, J. Folprecht, F. Frýdecký, K. Hrdina, H. Jelínek, E. Miřiovský, G. Pallas, A. Piskáček, F. X. Procházka, O. Schäfer, F. Skácelík (šifra Sk.), F. Šimek, Q. M. Vyskočil, V. Zelinka aj.; divadlo sledovali především K. Engelmüller, B. Frida, K. B. Mádl (pseud. Nemo), výtvarné umění vedle Mádlů F. A. Borovský, F. Engelmüller, J. J. Toužimský a V. Weitenweber, posléze A. Macek, F. X. Jirík, A. V. Zelinka aj., hudební dění K. Hoffmeis-

ter a V. J. Novotný, zprávy a poznámky později pravidelně F. J. Čečetka. – Do konce 1. světové války v Z. P. publikovali *poezii*: B. Adámek, O. Auředníček, K. Babánek, A. Bebr, K. Běhal, B. Benešová, R. Bojko (i podp. Alois Horák), J. Borecký, R. (R. J.) Bort, A. Breska, L. Brtnický (i pseud. Jar. Bartoch), O. Bystřina, M. Calma, S. Čech, E. Čenkov (i pseud. František Bílek), A. Černý (pseud. Jan Rokyta), J. Červenka, A. Červinka, K. Červinka, E. Destinnová (i podp. Kittlová), K. Dewetter (i podp. Vetter, de Wetter, Vetrovský), G. Dörfel, A. B. Dostal (i pseud. Anna Böhmová), T. Dubrovská, X. Dvořák, V. Dyk, O. Fischer, V. Frida, M. Fučík, I. Geisslová, F. Gellner, B. Grünwald, J. Haasz, K. B. Hájek, K. Hašler, J. Havlasa, J. Havlíček, F. Herites, A. Heyduk, J. Hilbert, K. H. Hilar, Jan (J. J.) Hodyc (i pseud. Jan Smiřický), K. Horký, V. Houdek, F. Chalupa, E. Chalupný, M. Jahn, J. Jahoda, J. Jakubec, Z. Janke (i pseud. Z. J. Dvorský), G. Jaroš-Gamma, H. Jelínek, R. Jesenská, B. Kaminský, A. Klášterský (i pseud. Petr Jasmín), P. Kles, A. (A. J.) Klose, B. Knoesl, S. Kovanda, J. Kožíšek, E. Krásnohorská, V. Krofta, J. Kubelka, J. Kuchař, F. Kvapil, K. Leger, E. Lešehrad, J. Lukavský, A. Macek, J. S. Machar (i pseud. A. Rousek, Antonín Rousek), H. Malřřová, V. Martínek, K. Mašek (i pseud. Fa Presto), P. Maternová, E. Miřiovský, O. Mokřý, S. Mráz, J. Müldner, A. E. Mužík, J. Neruda, J. Neuman, S. K. Neumann, K. Novotný (i pseud. Miloslav Silén), G. (G. R.) Opočenský, J. Opolský, J. Osten (i podp. Ohrenstein), Č. Ostravický, V. Pádovská, J. Pachmayer (podp. Pachmajer), V. Pakosta, J. Patrný, E. Pauer, F. (F. J.) Pavlišta, F. Pěčka Místecký (i podp. F. Místecký), A. Piskáček, V. Plaček (pseud. V. P. Trnavský), F. S. Procházka (i pseud. Serafín), F. Sekanina, R. Schwarzová, F. Skácelík, J. Skarlandt, J. V. Sládek, A. Sova (pseud. Ilja Georgov), J. Spáčil Žeranovský, L. Suchý, F. X. Svoboda, M. A. Šimáček, J. Šimánek, A. Škampa, A. Šnajdauf, L. Šolc, F. Táborský, F. Taufer, K. Teichman, X. Tejřov, R. Těšnohlídek, J. Thon, F. Tichý (pseud. Z. Broman), K. Toman, F. Tomek, A. Tryb, A. Váňa, L. Veltruský, Ant. Veselý, A. Vítek, L. (L. P.) Vladyka, J. Vrba, T. Vrba, E. Vrchlická, J. Vrchlický (i šifra J. V.), Q. M. Vyskočil, J. z Wojkowicz, R. Zátková, L. N. Zvěřina, J. Zyka Borotínský (i podp. Borotínský, pseud. Quidam) aj. *Prózu* tiskli: P. Albieri, J. Arbes, O. Auředníček, J. Š. Baar, A. Bačkovský (pseud. Jan Rowalski),

M. Běna, V. Beneš Třebízský, B. Benešová, J. Bittner, M. B. Böhnelt, F. Bořek Dohalský, J. Braun, M. Calma, J. Císler, K. M. Čapek Chod, R. Čechová, K. Červinka, P. Dejmek, K. Dewetter (podp. Vetter a de Wetter), A. B. Dostal, T. Dubrovská, J. Dunovský (pseud. J. D. Hradišťanský), V. Dyk, K. Engelmüller, J. V. z Finberka, P. Fingal, F. Flos, M. Fučík, M. Gebauerová, I. Geisslová, J. S. Guth-Jarkovský (podp. Jiří Guth a Stanislav Jarkovský), K. Handzel, Z. Hásková, J. Hašek, J. Havlasa, F. K. Hejda, S. Heller, J. Herben, F. Herites, I. Herrmann, K. H. Hilar, V. Hladík, R. R. Hofmeister, F. S. Holeček, J. Holeček, J. Horal, K. Horák, I. Hořica, J. R. Hradecký, J. L. Hrdina, J. F. Hruška, J. Imlauf, M. Jahn, J. Jahoda, E. Jelínek, V. K. Jeřábek, R. Jesenská, A. Jirásek, K. Jonáš, K. Kálal, B. Kaminský, F. Khol, A. J. Klose, K. Klostermann, B. Knoesl, K. Kolman, J. D. Konrád (i pseud. Antonín Bezejmenný), S. Kovanda, F. V. Krejčí, R. J. (J. R.) Kronbauer (i šifra R. J. K.), J. Krušina ze Švamberka, L. Křikava, E. Kučera, Z. M. Kuděj, H. Kvapilová, J. Lacina (pseud. Kolda Malínský), F. Langer, E. Lederer (pseud. Leda), K. Leger, J. Lier, A. Macek, K. B. Mádl, M. Majerová, H. Malřová (i podp. Nosková), J. Maria, K. Mašek (i pseud. Fa Presto), T. Meinecková, J. Merhaut, C. Merhout, E. Miřiovský, A. Mrštík, V. Mrštík, J. Müldner, A. E. Mužík, G. Náchodská, A. Nečásek, J. Neruda, T. Nováková, K. Nový, G. R. Opočenský, J. Osten, G. Pallas, D. Panýrek (i pseud. Jaroslav Květ), V. Pittnerová, Š. Podlipská, G. Preissová, K. V. Rais, K. Rožek, F. Sekanina, K. Scheinpflug, F. Schulz, V. Schwab (i pseud. Pavel List), F. Skácelík, F. Sláma, L. Suchý, P. Sula, J. Sumín, J. Svátek, J. J. Svátek, K. Světlá, F. X. Svoboda, R. Svobodová, F. X. Šalda, K. Šarlih, K. Šípek, J. Šír, J. K. Šlejar, V. Štech, J. Štolba, K. Švanda ze Semčic, R. Těsnohlídek, F. Téver, O. Theer, J. Thomayer, A. M. Tilschová (pseud. Anna Maria, Maria Anna), T. E. Tisovský, E. Tréval, A. Tryb, A. Tuček, T. Turnerová, J. L. Turnovský, J. Váňa, A. Velhartický, L. Veltruský, K. Vika (i podp. Houžvička), B. Viková-Kunětická, J. Vrba, Q. M. Vyskočil, Z. Winter, B. Zahradník Brodský (podp. Bohumil Brodský), A. Ziegloserová, E. Zitek, L. N. Zvěřina, J. Želiva ad. – Po 1. světové válce Z. P. dále vycházela z národního a již konzervativního pojetí uměleckých hodnot, nereflektovala nové směry literární ani výtvarné. Cenné příspěvky se objevily především mezi

odbornými studii (např. A. Novák o J. Dobrovském, F. Navrátil a V. Zelinka o O. Březinovi). Ve 20. letech mezi přispěvateli přibylí básníci A. Brabec, J. Brožová-Malá, O. Březina (z pozůstalosti), S. Buonaccini (pseud. L. Atsebešová), K. Čvančara, J. Frejka, J. Grmela, O. Hanuš, J. Karník, J. Kopta, J. Mahen, Z. Schmoranz, M. Šárecká, O. Theer, A. Truhlář, A. Wenig, V. Zelinka aj. a *prozaici* A. J. Alex, A. Brabec, P. Dušan, K. Elgart Sokol, M. Fričová, J. Grmela, J. Hais Týnecký, R. Kepka, L. Klíma, E. Lešehrad, J. Mahen, R. Medek, M. Nesnídalová, V. Novák, J. Opolský, M. Pachnerová, F. Peroutka, V. Peřina, B. Prusík (pseud. Jiří Ščerbinský), V. Rozner, O. Schäfer, R. Schwarzová, E. Vachek, R. Weiner, S. Zima aj.

LITERATURA: an.: Posudky časopisů o prvním čísle... Z. P., Zlatá Praha 1884, Příloha č. 2, s. 9; an.: Některé posudky časopisů o... Z. P., tamtéž 1884, Příloha č. 52, s. 235; K. V. Dvořák: ref. Z. P., Lit. listy 1885, s. 247 a 259 (k tomu polemika: F. Bačkovský, tamtéž, s. 282; Poznámka redakce, tamtéž); an.: O našem časopisectví, Čas 1, 1886/87, s. 204; an.: ref. Z. P., Beseda učitelská 1887, s. 602; J. Hejny: Poezie v našich listech beletristických, Vlast 8, 1891/92, s. 159; an.: K našim týdeníkům ilustrovaným..., Kniha 1, 1895/96, s. 45; an.: ref. Z. P., LidN 12. 11. 1899; ● ke sloučení se Světózorem: an., Zlatá Praha 17, 1899/1900, s. 108; an., PL 5. 1. 1900; an., Samostatnost 1900, s. 9 ●; ● tisíc čísel Z. P.: Zlatá Praha 20, 1902/03, č. 12 (zvláštní č.); an., Lumír 31, 1902/03, s. 146 ●; ● ref. Z. P.: an., Samostatnost 1905, s. 401; an., tamtéž 1910, s. 579 ●; A. V. (Ant. Veselý): Několik poznámek k třicetileté minulosti časopisu Z. P., NL 8. 11. 1914; G. Pallas: Z. P. před půlstoletím, Zlatá Praha 32, 1914/15, s. 620; an.: Z. P. v dějinách českého písemnictví, tamtéž 34, 1916/17, s. 12; V. Brtník in Česká literatura za války, Zvon 29, 1928/29, s. 104; ● k zániku Z. P.: A. N. (Novák), LidN 12. 10. 1929; an., LitN 1929, č. 18; an., Typografické listy 1929, č. 19 ●.

sm, zp

## Zlaté klasy

1853–1856

Časopis pro starší děti.

*Podtitul:* Časopis obrázkový ku vzdělání a zábavě mládeže dospělejší. – *Redaktoři:* 1853/54 (roč. 1) J. V. Rozum, 1855 (roč. 2) J. V. Houška, 1856 (roč. 3) J. Kolář. – *Nakladatel:* J. V. Jelínek, Praha. – *Periodicitá:* týdeník, roč. 1 od října 1853 do září 1854 (52 čísel), roč. 2 (1855) od ledna do prosince (52 čísel), roč. 3 (1856) vycházel jen 1. pololetí (26 čísel). – *Přílohy:* ke každému

## Zlaté klasy

číslo litografie, v roč. 2 jednou měsíčně navíc větší litografie (v roč. 3 byly litografie kolorovány).

Z. k. patří k nejstarším českým časopisům, které se zaměřovaly výlučně na dětské čtenáře. Vedle Včelky (red. J. Sluníčko), která se obracela na začínající čtenáře, se Z. k. orientovaly na „mládež dospělejší“ (tj. asi od 10 let). Redaktor J. V. Rozum se snažil publikovat vedle naukových článků i početné beletristické příspěvky, hádanky, zábavné úlohy a hry. Se změnou redaktora již v roč. 2 se žánrové proporce měnily, postupně převážily rozsáhlejší a čtenářsky náročnější články naukové, zejména z oboru přírodních a technických věd a širěji pojatého místopisu a historie. Časopis měl poměrně malou čtenářskou obec (na konci roč. 1 je uvedeno celkem 188 odběratelů). Postupně narůstající disproporce mezi beletristickými a naukovými příspěvky patrně způsobila nezáměrem čtenářů a konečný zánik časopisu, jakkoliv se redaktor, resp. vydavatel snažili hojnějšími přílohami a jejich lepším technickým provedením učinit časopis přitažlivějším.

Beletristická část časopisu přinášela ohlasovou poezii (balady, písně), epigramy, básně s mravoučnou, historickou (zvláště veršované pověsti) a krotce vlasteneckou tematikou, dále didaktické povídky z venkovského života a přírody, bajky a paraboly, báchorky, pohádky a pověsti. *Verši* přispěli: V. Č. Bendl Stránický (podp. V. Č. Bendl a šifra V. Č. B.), J. B. Ceyp z Peclince, F. Doucha, K. J. Erben, V. Filípek, V. Hálek (podp. V. J. Hálek), J. V. Houška (i šifry J. V. H., H.), B. Jablonský, B. Janda (Cidlinský), F. M. Klácel, F. Klinkáč (i pseud. F. Květnický), J. Kolář, J. E. Kosina (pseud. A. Bohdanecký), V. Lešetický, J. J. Marek (pseud. Jan z Hvězdy), J. J. Melichar, J. Mikuláš Boleslavský (pseud. J. M. Boleslavský a šifra J. M. B.), G. Pflieger Moravský (šifra Gust. Pf.), V. J. Pícek, F. Schulz, J. E. Sojka (pseud. M. Straka), F. Sušil, A. Štrauch, V. Štulc, K. Táborský, J. R. Vilímek (pseud. J. Velešovský), K. A. Vinařický, F. Voňšovský aj. *Prózy* publikovali zejména: F. Pravda, dále V. Č. Bendl Stránický (podp. V. Č. Bendl a šifra V. Č. B.), J. Burda, K. J. Erben, J. V. Houška, J. Košm z Radostova (pseud. J. Libenický), V. Lešetický, J. Mikuláš Boleslavský (pseud. J. M. Boleslavský), B. Němcová, F. Schneider, F. S. Štěpánek, A. Štrauch (i šifra A. Š.). Četné beletristické *překlady a adaptace* z literatury německé (S. Gessner, J. W. Goethe, J. G. Herder, F. Schiller), pol-

ské (F. Karpiński, I. Krasicki, A. Mickiewicz), ruské (K. N. Bafuškoy, M. J. Lermontov, A. S. Puškin), chorvatské (I. Gondulić, A. Nemčić, P. Preradović), antické (G. Plinius Secundus st.), francouzské (A. Lamartine), dánské (H. Ch. Andersen, patrně z němčiny) byly zveřejněny hlavně v 1. roč.; jako *překladaelé* se uplatnili především V. Č. Bendl Stránický, B. Janda Cidlinský, J. Kolář, E. A. Meliš, J. Mikuláš Boleslavský, J. E. Purkyně, J. B. Šach a V. Štulc. Ukázky ze svého písňového sběru zde uveřejnil K. J. Erben; J. V. Rozum a F. B. Mikovec otiskovali a komentovali ukázky ze starší české literatury. – V naukové části časopisu dávali redaktori prostor popularizačním článkům (mnohdy přejímaným či kompilovaným z cizích zdrojů, zejména německých a polských) o přírodních a technických vědách (astronomie, fyzika, chemie, s důrazem na aplikaci jejich poznatků v každodenním životě, např. o telegrafu, fotografii, železnici), dále fejetonům s historickou a místopisnou tematikou (z českého, evropského i orientálního prostředí, např. cyklus Památky staré Prahy, a články o počátcích křesťanství v Čechách, o Tatrách, Skandinávii, arabském světě či otroctví v Americe); vyniká cyklus životopisných medailonů (např. o P. Divišovi, J. Dobrovském, J. Jungmannovi, K. Kolumbovi, L. Thunovi, Albrechtu z Valdštejna, G. Washingtonovi). *Naučné* příspěvky často nebyly signovány; mezi identifikované autory patří: J. V. Rozum (i šifra -um), J. V. Houška (i šifry J. V. H., J. H., H.), dále K. Amerling, Š. Bačkora, J. Benoni, F. Čupr, V. J. Kratochvíl, F. B. Mikovec, J. Mikuláš Boleslavský (pseud. J. M. Boleslavský), J. Pečírka, J. B. Šach, A. V. Šembera, F. S. Štěpánek (šifra F. Sl. Št.), V. Štulc, P. J. Šule, J. Vaclík, V. Zelený, F. J. Zoubek (i šifra F. J. Zbk).

LITERATURA: an.: Pan Josef Jelínek... (ohlášení Z. k.), Lumír 1853, s. 669.

ks

## Zlaté mládí

1885–1895

Zábavný beletristický a poučný časopis pro děti a mládež.

*Podtitul:* 1885/86 (roč. 1) Časopis pro naši mládež; 1886/87 (roč. 2) Časopis obrázkový pro naši mládež;

1887–92 (roč. 3–7) Obrázkový časopis pro naši mládež; 1892–95 (roč. 8–10) Obrázkový časopis pro mládež československou. – *Redaktoři*: A. Mojžíš a M. Marhan. – *Nakladatel*: 1885/86 (roč. 1) A. Hynek; 1886/87 (roč. 2) M. Knapp; 1887–90 (roč. 3–5) A. Wiesner; 1890–95 (roč. 6–10) vydavatel F. Šimáček; Praha. – *Periodicita*: měsíčník, 10 čísel od října do července.

Ve snaze poskytnout mládeži poučné i zábavné čtení levně navázalo Z. m. na obdobně koncipované úspěšné časopisy, jako byly Svobodova Besídka malých a Sokolův Jarý věk. Prvořadě výchovné cíle vedly k tomu, že se v Z. m. pravidelně střídala beletristická složka (verše, povídky, pověsti i bajky) s poučením z rozmanitých oblastí lidského konání, obojí pak na závěr doplňovala zábavná část (početní oříšky, rébusy, hádanky, návody na výrobu hraček, též písně, zpravidla s notami, přísloví, říkadla i anekdoty). Finanční potíže nutily redakci vystřídat několik nakladatelství, koncem roč. 5 (1889/90) se jednalo o zániku listu, nakonec ho převzal F. Šimáček a časopis, jenž již od roč. 2 nesl podtitul obrázkový, po skromných začátcích dostal, aniž změnil rozsah, větší formát a výpravnější podobu (setkal se však i s výhradami, že přebírá ilustrace z jiných publikací).

Oběma redaktorům se podařilo soustředit kolem časopisu velice široký okruh přispěvatelů a s jejich pomocí se snažili zajistit mladým čtenářům pestrou a hodnotnou četbu. Převážná část autorů (stejně jako redaktoři) pocházela z učitelských řad chápajících poslání literatury pro děti a mládež v duchu dobových norem jako nástroj výchovy posilující především lásku k vlasti, mravnost, zbožnost, poslušnost a další ctnosti, často i v podobě přímých naučení adresovaných např. dívkám českým aj. Vlastenectví dětí měly upevňovat zejména obrázky z české historie (veršované např. F. Hyšman, A. Kosina, prozaické L. Benýšek, L. Fiala, J. K. Hraše aj.) i pověsti, sociální citění zase prózy podávající tklivé příběhy chudých vdov a sirotků (F. J. Andrlík, B. Klimšová, V. Lužická aj.), o vítězství dobra nad zlem přesvědčovaly pohádky, moudrá rozhodnutí nabízely příklady z bajek. Z přímého didaktického rázu časopisu vybočovaly časté přírodní motivy i hravé verše z dětského života, jež s porozuměním pro psychiku malých tiskl zvláště J. Kožíšek. Podobně působily některé veršované příspěvky autorů, jejichž doménou nebyla dětská literatura (A. Heyduk, A. Klášterský, E. Krásnohorská, A. E. Mužík, K. V. Rais, J. Vrchlický aj.,

jednou pak i J. S. Machar a Z. Winter). Ojedinele se v Z. m. objevovaly i přetisky prací starších autorů (F. L. Čelakovský, K. J. Erben, F. J. Ruboš) a překlady ze slovanských literatur (hlavně L. N. Tolstoj), občas i bez uvedení autora originálu; převody pořizovali J. Buchar, V. J. Dušek, F. Holinka (pseud. F. H. Čáslavský), M. Kozák a H. Mejsnar. Velice pestrá byla naučná část zastoupená články o přírodě, fyzice (stroje), zeměpisu (místopisy a cestopisné črty), dějepisu (připomínky významných dějů i památných míst), architektury, národopisu i portréty osobností české literární a výtvarné tvorby (J. L. Černý o V. Benešovi Třebízském, P. Skřivan o J. Vrchlickém a V. Brožíkovi, K. V. Rais o K. Škrétovi, B. Patera o S. Čechovi, J. Teppe o J. A. Komenském). Občas se objevila též pojednání o osobnostech české literatury pro mládež (J. K. Hraše, B. Klimšová). – *Verši do Z. m.* přispěli: K. Černý, A. Heyduk, R. Jesenská, A. Klášterský, J. Kozel, V. Kratochvíl, F. V. Krch, K. V. Kuttan, T. Mellanová (i pseud. VI. Králová, T. Maličká), J. Milota, A. E. Mužík, J. Nečas, V. Pakosta, L. Pölzelbauerová, J. Skuhřavý, L. Tesařová, J. Vrchlický, K. Zákoucký; ojedinele i G. Baťová-Moravská, F. Doucha, O. Hovorka, J. S. Machar, F. Polášek, A. B. Šťastný a Slovák R. Uram. S *prózou* vystoupili: F. J. Andrlík, K. Bubník, K. Čermák (i pseud. K. Klimentič), V. J. Dušek, L. Fiala, J. K. Hraše, F. Hrnčář, J. Kalenský (i podp. Jos. Kal. Urbánek, pseud. Jos. Kal. Vesský), F. V. Kodym, J. Košík z Radostova (podp. J. K. z Radostova), M. Kozák, V. Lužická, S. Řehák Kamenický (i podp. S. Řehák, S. Kamenický), A. Svoboda, V. Špaček (i pseud. V. Podhradský), K. V. (K.) Tuček, J. Tykač, M. Václavěk, A. (A. J.) Zavadil; ojedinele: A. Černý, A. Filipi, E. J. Hrubý, E. Krásnohorská, G. J. Lašek, Č. Tonder, J. Vítek, Z. Winter. *Verše i prózu* publikovali: L. Benýšek, J. Flekáček, I. Geisslová, L. Grossmannová Brodská (i pseud. L. Mělnická), F. Hyšman (i pseud. Dal. Dudáček, šifra F. H.), B. Klimšová, J. Kožíšek, P. Maternová, J. Nečas, B. Patera, I. Prokeš, K. V. Rais, J. Soukal (i pseud. B. Oborský), B. Studnicková, J. Svákovský, J. Vřesnický, J. Zaričanský (i podp. J. Zaričanský). *Naučné příspěvky* otiskovali spolu s některými autory uvedenými mezi beletristy: B. Bauše, J. L. Černý, J. Dědeček, J. Dolenský, V. Kálal, M. Kamenář, J. Klika, M. Marhan (pseud. Jaroslav Hořínský), E. Musil Daňkovský (podp. E. M. Daňkovský), V. Nechvíle, A. Noha, V. Pokorný,

## Zlaté mládí

K. Puk, A. Roušal, P. Skála, P. Skřivan, K. Steinh, V. Záhorský; ojedinele i další autoři, mj. L. K. Glückselig, J. F. Horáček, J. Skrbek, F. Sláma, J. Svátek, J. Teppe, K. Vognar, A. Votruba, F. J. Zámečník, F. A. Zeman. Na výtvarné podobě listu se podíleli M. Aleš, V. Brožík, K. Krejčík, A. Liebscher, V. Oliva, H. Schwaiger, J. Uprka, E. Zillich, F. Ženíšek aj.

LITERATURA: ● ref. Z. m.: -ský (J. Dolenský), Beseda učitelská 17, 1884/85, s. 629; B. Patera, Komenský 1885, s. 717; B. Kozáková, Beseda učitelská 18, 1885/86, s. 687; J. Verner, Komenský 1886, s. 188, a 1887, s. 189; J. Novodvorský, Hlídkka lit. 1888, s. 313; J. Přemysl, Komenský 1889, s. 508; J. Novodvorský, Hlídkka lit. 1890, s. 384; an. (T. Škrdl), Vlasť 8, 1891/92, s. 237; F. Hrnčář, Komenský 1892, s. 27 a 731 ●.

ik

## Josef Valentin Zlobický

\* 14. 2. 1743 *Velehrad*

† 25. 3. 1810 *Videň* (Rakousko)

Lingvista a literární historik, sběratel a komentátor staročeských literárních, místopisných a historických památek; překladatel právnických spisů a spolutvůrce české právníké terminologie.

Syn hospodářského správce. Školy navštěvoval v Uherském Hradišti, Mikulově a v Brně. Po dvouleté přestávce, během níž se věnoval hospodářství (1761–63), začal studovat ve Vídni práva. Mimoto vyučoval v rodině dvorního knihtiskaře J. Th. Trattnera, k jehož počtě složil několik ód. Po ukončení studií se připravoval na úřednické povolání. Zabýval se studiem českého jazyka, chystal rukověť pro polní hospodáře, učil češtinu ve šlechtických rodinách (kníže K. Schwarzenberg, hrabě Trauttmansdorff). Úspěch překladu Crantzovy knihy o porodnictví mu dopomohl k získání místa učitele češtiny na tereziánském vojenském ústavu ve Vídeňském Novém Městě (1773). Následující rok podal císařovně Marii Terezii návrh na institucionalizované vyučování slovanským jazykům na vysokých školách (Entwurf eines Slawischen Instituts) a po jeho schválení byl 1775 jmenován profesorem českého jazyka a literatury na vídeňské univerzitě. Od 1776 zastával také funkce u různých soudních instancí (1776 kancelista, 1782 adjunkt registratury u nejvyššího soudu, 1792 radní protokolista v českém senátu) a byl po-

věřen překlady právních dokumentů do češtiny; překládal též učebnice latiny A. Kollára z Kereszténu (poté, co Kollár upadl u císařovny v nemilost, rukopis Z. překladů údajně zničil). Jako cenzor českých knih se Z. zasloužil 1781 o zrušení Indexu librorum prohibitorum (J. Kočí mu připisuje autorství rukopisného spisu *Über die böhmische Zensur*), 1784 se patrně podílel na vzniku osvětské *Österreichische Biedermannschronik*, svérázného polemického spisu proti konzervativním představitelům soudobého náboženského, společenského a kulturního života. – Po celý život byl Z. sběratelem českých historických památek (rukopisů, knih, obrazů). Jeho knihovna, jedna z nejbohatších své doby, sloužila i českým obrozenským pracovníkům a učencům, s nimiž se stýkal nebo korespondoval (vídeňské styky: F. A. Alter, M. Denis, B. Kopitar, I. de Luca, M. Schimek; dále J. P. Cerroni, G. Dobner, J. Dobrovský, V. F. Durych, J. V. Monse, F. M. Pelcl, V. Stach, M. Štván, J. J. Tandler, bratři Thámové, K. R. Ungar). Svého významného úředního postavení ve Vídni využíval i k pomoci českému vlasteneckému dění, např. českým hercům pomohl získat císařské privilegium k pořádání pravidelných českých představení v pražské Boudě. Zemřel na vodnatelnost prsou a srdeční slabost, pohřben byl na svatomarxském hřbitově ve Vídni.

Ze Z. literární činnosti vyšel tiskem pouze překlad knihy o porodnictví a úřední překlady četných právnických spisů (poslední, již nedokončený, byl překlad soudního občanského zákoníku, na němž pracoval od 1807). Významně se podílel na doplňování české právníké terminologie i jiných slov do dosavadních slovníků (hlavně Rosova a Tomsova). Celý život se zabýval studiem češtiny (se zvláštním zřetelem k moravským dialektům) a ostatních slovanských jazyků (zpočátku se podílel na přípravě srovnávací slovanské mluvnice) a moravským místopisem. Chystal také přehled dějin české literatury s rukovětí o českých spisovatelích, zajímal se o dějiny divadla a knihtisku, dějiny slovanského kalendáře apod. Pro zaneprázdnění v úřadu však žádnou z těchto prací nedokončil. Pro pozdější badatele (např. pro J. Jungmanna, J. Jirečka) až dodnes (Knihopis českých a slovanských tisků) představuje cenný literárněhistorický pramen dokumentující nezcenné starší knihy Z. rukopisný *Catalogus librorum bohemicorum* (dnes v Knihovně Nár. muzea).



Část svých pracovních materiálů půjčil M. Schimkovi (svému nástupci na vojenské akademii ve Vídeňském Novém Městě), jenž je bez svolení použil ve své knize *Handbuch für einen Lehrer der böhmischen Literatur* (1785). Další Z. heuristické bibliograficko-biografické materiály k vlastním vědním úkolům zůstaly v rukopisu (např. *Einleitung zur Literaturnotiz der vornehmsten böhmischen und mährischen Geschichtsschreiber entworfen anno 1777–1797, Privat-Kreditwesen in Böhmen bis zum Schluss des 17. Jahrhunderts, Buchhandlung und Literärgeschäfte*). – Po Z. smrti byla rukopisná pozůstalost, stejně jako knihovna, odkoupena hrabětem J. Auerspergem, postupně rozprodána a rozptýlena (část pozůstalosti získalo pražské Nár. muzeum a Moravské zemské muzeum v Brně).

**PŘÍSPĚVKY** in: *Allgemeines Bücherjournal* (Videň 1786); *Annalen der Literatur und Kunst im österreichischen Kaiserthume* (Videň 1809, dub.); *Österreichische Biedermannschronik* (Freiheitsburg, tj. asi Videň 1784); *Wiener Realzeitung* (1777). ■ **KNIZNĚ**. *Odborné překlady*: J. H. Crantz: *Vedení k pravému a dokonalému babímu umění* (Videň 1772); *Řád všeobecný při zběžích věřitelů* (Videň 1781); *Všeobecný řád soudní pro Čechy, Moravu, Slezsko, Rakousy...* (Videň, Praha 1781); *Nařízení pro všechny křesťanské poddané ve věcech manželstva, co se smlouvy světské a oučinku z ní pocházejících tečje* (Videň 1783); *Josefa II. práva všeobecná nad proviněními a jich trestmi* (Videň 1787); *Všeobecná práva městská 1* (Videň, Praha 1787); *Josefa II. řád soudní hrdelní* (Videň 1788); *Článkové vojenství pro c. k. armádu* (Videň 1798); *Františka II. kniha práv nad přečiněním hrdelním a těžkými řádu městského přestupky* (Videň 1804); *Tabella, tj. krátké obsažení všech v nových trestních právcích se nalézajících zločinův a jich trestův dle míry, přísnosti a trvanlivosti* (Videň 1804). ■ **EDICE**: in sb. *Vídeňský podíl na počátcích českého národního obrození – Wiener Anteil an den Anfängen der tschechischen nationalen Erneuerung* (2004; *Slovník česko-německý s dodatky J. Dobrovského, Böhmischer Dialekt*, ed. J. Vojtová; *Báseň na smrt Nelsona*, ed. V. Petrbok; *Entwurf eines Slawischen Instituts*, ed. W. Reichel). ■ **KORESPONDENCE**: in *Korespondence Josefa Dobrovského 3* (Dobrovskému z 1781–1804, K. R. Ungarovi z 1785–86; 1908, ed. A. Patera); F. Menčík: *Pisma k Georgiju Ribaju i Petru Čerroni ot različnyh lic* (J. P. Cerronimu z 1783–1804; Petrohrad 1919); in sb. *Vídeňský podíl na počátcích českého národního obrození – Wiener Anteil an den Anfängen der tschechischen nationalen Erneuerung* (J. P. Cerronimu z 1783, 1798, 1807 a b. d., B. J. Dlabáčovi z 1795, V. F. Durychovi z 1789, 1797–99, A. Habrichovi z 1781,

W. Mayerovi z 1780, J. V. Monseovi z 1779–87; 2004, ed. D. Havel, V. Petrbok a W. Reichel). ■

**BIBLIOGRAFIE**: *Knihopis* č. 1635, 3611, 3615–3617, 3619–3620; V. Petrbok, V. Scheirichová, J. Vojtová: J. V. Z.: *Soupisy pozůstalosti – Nachlassverzeichnis*, sb. *Vídeňský podíl na počátcích českého národního obrození – Wiener Anteil an den Anfängen der tschechischen nationalen Erneuerung* (2004, s. 211; *soupisy rukopisů*). ■ **LITERATURA**: P. Křivský: J. V. Z.: *Literární pozůstalost* (LA PNP 1978); sb. *Vídeňský podíl na počátcích českého národního obrození – Wiener Anteil an den Anfängen der tschechischen nationalen Erneuerung*. J. V. Z. (1743–1810) a současníci: *život, dílo, korespondence – J. V. Z. (1743–1810) und Zeitgenossen: Leben, Werk, Korrespondenz* (2004; přisp. S. M. Newerkla, V. Petrbok, J. Pleskalová, W. Reichel, J. Vintř, J. Vojtová). ■ an. (J. Dobrovský): *ref. Všeobecný řád soudní...*, *Literarisches Magazin von Böhmen und Mähren* 1786, s. 111; B. Kopitar: *nekrolog, Vaterländische Blätter* 1810, s. 43 → *Kleinere Schriften* (Videň 1857, s. 59); V. Zelený: *Václav Stach, „starý veršovec“* (úryvky z dopisů V. Stacha J. V. Z.), *Osvěta* 1873, s. 850; F. Čenský: *K dějinám řeči a literatury české v 18. století, Osvěta* 1876, s. 253; J. Jireček in *Rukověť* 2 (1876, s. 357); an. (F. Menčík): *Český jazyk v Dolních Rakousích, Památník vydaný r. 1888 o jubilejní slavnosti ochotnického spolku Pokroku ve Vídni* (Videň 1888, s. 15; ed. F. Menčík a J. Vojna) + *Rukopisná sbírka J. V. Z., Museum Franciscum Annales* (Brno 1897, s. 291) + *O knihovně J. V. Z., ČMM* 1897, s. 75; V. Prasek: *J. V. šlechtic Monse, Časopis vlastivědného spolku muzejního v Olomouci* 1897, s. 3; an. (A. Rybička): *J. V. Z., ČMM* 1897, s. 166; H. Jireček in *Právníký život v Čechách a na Moravě* (1903, s. 457); J. Stupecký: *O českých překladech pořizených v souvislosti s kodifikací rakouského práva civilního, ČCM* 1903, s. 479 a 1904, s. 99; A. Patera in *Korespondence J. Dobrovského 3* (1908, životopisná studie o J. V. Z. a dopisy J. Dobrovského mu adresované); J. Jakubec: *J. V. Z., LF* 1909, s. 122; H. Bulín: *Josef Dobrovský a česká terminologie právní*, sb. *Josef Dobrovský 1753–1953* (1953, s. 448); F. Bařha: *Dopis Václava Tháma J. V. Z., ČLit* 1954, s. 289 + *Dva dokumenty k historii počátků českého divadla v Praze, Divadlo* 1958, s. 750; J. Kočí: *Protest proti Koniášovu Klíči v předvečer tolerančního patentu, Pražský sborník historický* 1967–1968 (1968, s. 113); W. Schamschula: *Der tschechische Anteil an der „Österreichischen Biedermanns-Chronik“, Die Welt der Slaven* (Wiesbaden) 1971, s. 262 + in *Die Anfänge der tschechischen Erneuerung und das deutsche Geistesleben* (Mnichov 1973); Z. Šimeček: *Výuka slovanských jazyků a slavistická studia v době českého národního obrození, Slovanské historické studie* 12 (1979, s. 209); J. Vintř: *Založení bohemistiky na vídeňské univerzitě roku 1775, její více než dvoustleté trvání a perspektivy ve 21. století, ČLit* 2001, s. 7 + *Die Gründung der Bohemistik an der Universität Wien*

im Jahre 1775 und ihre Stellung bis ins 21. Jahrhundert, Wiener slavistisches Jahrbuch 2001, s. 13; J. Pleskalová, J. Vojtová: Velehradský rodák J. V. Z. a jeho význam pro národní obrození, AUP Olomouc. Studia Moravica 1, 2004, s. 53.

lk

## Vladimír Zmeškal

\* 5. 11. 1902 *Praha*

† 8. 4. 1966 *Praha*

Publicista, autor cestopisů, průvodců a popularizačních statí s lužickosrbskou tematikou, též překladatel z lužické srbštiny, editor a redaktor, přední pracovník v oblasti česko-lužických vztahů.

Pocházel z rodiny cihlářského dělníka, který se později stal majitelem cihelny. 1916–20 studoval na Československé obchodní akademii v Resslově ul. v Praze, kde jeho učiteli byli J. Páta a O. Ostrčil; navštěvoval také na filoz. fakultě kurs slovanských jazyků vedený A. Černým. Po studiu pracoval jako bankovní úředník, později byl i ředitelem banky. Po vzniku Československa projevoval hluboký zájem o osud Lužických Srbů, o jejich kulturu, literaturu a společenský život. 1919 se stal členem Česko-lužického spolku Adolf Černý (od 1932 Společnost přátel Lužice), 1924 Kola lužických spisovatelů v Budyšině, 1926 členem Matice lužické (po 2. světové válce byl čestným členem spolku Domovina). Redigoval několik časopisů a knižnic věnovaných česko-lužickým vztahům, příp. lužickosrbské literatuře, organizoval četné výstavy a besedy. Pro svou aktivní spolupráci s Lužickými Srby byl za 2. světové války vězněn. Po válce se znovu věnoval propagaci česko-lužických vztahů a byl zvolen předsedou Společnosti přátel Lužice, později byl vedoucím Sekce pro studium lužickosrbské kultury při Společnosti Nár. muzea v Praze.

Veškerá Z. literární práce je věnována Srbské Lužici a česko-lužickým vztahům. Literárně nejvýraznější je drobný cestopis *Z toulek po Lužici I. Mužakovská hola a slepjanská osada*, literárněhistorický význam má knížka *Horníkova lužická knihovna v Praze*, většina dalších prací má odborně popularizační charakter, objasňující určité úseky lužické problematiky. Průkopnickým činem byla antologie Lužičtí básníci, kterou Z. sestavil s překladatelem J. Pelíškem. Český zájem o Lužici zachycuje

výbor *Čeští básníci Lužici*. Informačními statemi Z. též uváděl některé překlady české beletrie do lužické srbštiny (např. povídky B. Němcové), jako redaktor knižnice *Dom a svět* se zasloužil mj. o vydání překladu *Slezských písní* P. Bezruče; převážně časopisecky zveřejnil i několik vlastních drobných překladů z lužické srbštiny.

PSEUDONYM, ŠIFRY: Ludewit Sprewjanski; -al, V. Z., Z., ZM., Zm. ■ PŘÍSPĚVKY in: *Bezděz* (Čes. Lípa 1930–31); sb. *Bezručovou stezkou 2* (Kostelec na Hané 1963); *Čes. slovo* (1932); *Česko-lužický věstník*, pokr. od 1931 Lužickosrbský věstník (1921–39, 1946–48; mj. 1937 Statistika Lužických Srbů); *Českosl. knihkupecká ročenka na rok 1923* (1922, *Současné lužickosrbské písemnictví 1919–1921*); *Hraničář* (Litoměřice 1927); *Jas* (1931); *J. Páta: Lužice* (1946); *Lid. listy* (1932); *Lid. noviny* (od 1927); *List paní a dívek* (1932–33); *Lužica* (Budyšín, od 1922); *Lužická korespondence* (1932–38); *Nár. listy* (od 1930); *Nár. osvobození* (od 1932); *Nár. politika* (1922, 1929–31); *Naše kniha* (1924, 1929–30); sb. *Naše styky s Lužicí* (1934); sb. *Padesát let univ. prof. Josefa Páty* (1936); *Památník 8. sletu všesokolského v Praze 1926* (1927); *Památník 10. všesokolského sletu... 1938* (1939, *Slovenské sokolstvo na sletě*, t. r. dopln. i sep.); *Pražský ilustrovaný zpravodaj* (1932); *Serbske nowiny* (Budyšín, od 1920); *Slovanský přehled; Sokol* (od 1927); *Svět* (1932); *Svob. noviny* (1945); *Zítřek* (1920). ■ KNIŽNĚ. *Publicistika a kulturněhistorické práce* (převážně statí): *Zájezd lužickosrbských pěvců do Československé republiky* (1922 ← *Česko-luž. věstník t. r.*); *Patnáct let Česko-lužického spolku Adolf Černý v Praze 1907–1922* (1923); *Lužičtí Srbové a sokolstvo* (1926); *Národnostní poměry v Lužici* (1929 ← *Česko-luž. věstník t. r.*); *Deset let Sokola v Lužici* (1930 ← *Sokol t. r.*; upr. vyd. 1932 s tit. *Sokolská myšlenka v Lužici*; *Slovanskou Lužicí* (průvodce, 1930); *T. G. Masaryk a Lužice* (1930); *Z toulek po Lužici 1. Mužakovská hola a slepjanská osada* (cestopis, 1931 ← *Bezděz t. r.*); *Horníkova lužická knihovna v Praze* (studie a knihopis, 1931); *Zánik lužickosrbského sokolstva* (1933); *Co se děje v Lužici?* (stať a dokumenty, 1933 ← *Lužickosrbský věstník t. r.*); *Kolo lužických spisovatelů* (1934); *Bibliografie československo-lužickosrbská* (1935); *Lužice v obrazech* (cestopis a průvodce, 1937; upr. vyd. 1945); *Šedmdesát pět let lužickosrbského divadla* (1937); *Zapis serbskich džiwadłowcyh hrow* (Budyšín 1937); *Petr Bezruč a Lužice* (1947); *Bjarnat Krawc a jeho styky s Čechy* (1961, rozmnož.); *Lužičtí Srbové* (studie, 1962, rozmnož.); – mimoto kat. *Výstava lužickosrbské kultury v Jablkynicích* (1937) a letáky: *Česko-lužický spolek Adolf Černý v Praze* (1924); *Navštivte Lužici!* (1931); *Společnost přátel Lužice* (1932); *Seznam knih o Lužici* (1935). – *Překlad*: B. Krawc; *Bedřich Smetana a Lužice* (1924, s. J. Cyžem

← Česko-lužický věstník 1924). ■ REDIGOVAL *časopisy*: Česko-lužický věstník, pokr. od 1931 Lužickosrbský věstník (1921 – červen 1938, s J. Pátou, 1946 – leden 1948, do května 1947 s J. Kapitanem), Lužická korespondence (1932–38); *sborníky*: Naše styky s Lužicí (1934, s J. Pátou), Padesát let univ. prof. Josefa Páty (1936); *knižnice*: Dom a svět (1921–37), Słowjanske rozhłady (1923–36), Łužicke wumělstwo (1927, 1936), Dnešní Lužice (1929–37, 1947), Lužickosrbská knihovnička (1945–47). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Čeští básníci Lužici (1933); Lužičtí básníci (1935, s J. Pelíškem, který texty přeložil do češtiny); Za svobodu Lužických Srbů (1945, soubor dokumentů z května–června 1945); J. David: Lužičtí Srbové (1946); Přehled lužickosrbského kulturního života 1–3 (1958, 1959, 1960). ■

BIBLIOGRAFIE: F. Malý in V. Z. Z galerie přátel Lužice (1935); J. Mikš Chanovský in Literární a vydavatelská činnost V. Z. Příspěvek k česko-lužickým stykům (1964; upr. vyd. 1966). ■ LITERATURA: F. Malý: V. Z. Z galerie přátel Lužice (1935); J. Mikš Chanovský: Literární a vydavatelská činnost V. Z. Příspěvek k česko-lužickým stykům (1964; upr. vyd. 1966). ■ -chb- (V. Cháb): ref. T. G. Masaryk a Lužice, NO 4. 3. 1930; ● ref. Hómikova lužická knihovna: ne (A. Novák), LidN 13. 9. 1931; J. Páta, Lužickosrbský věstník 1931, s. 73 ●; ● ref. ed. Čeští básníci Lužici: J. Hch. (J. Dolanský), LidN 29. 6. 1933; t., NO 28. 8. 1934; A. F. (Frinta), Slovanský přehled 1934, s. 26; ● F. Kučera: V. Z. šedesátníkem, Listy PPB, Nová ř. – č. 12–13, 1963; J. Lebeda: Nad nedokončeným dílem V. Z., Slavia 1982, s. 401 + Historie prvního lužickosrbského vydání Slezských písní P. Bezruče, Slavia 1984, s. 176 + Sorabistická činnost V. Z., Slavia 1988, s. 202 + O životě lužickosrbského buditele, Denní Telegraf 10. 9. 1994, příl.

vf

## Stanislav ze Znojma viz Stanislav ze Znojma

## Zodiak

### Působnost 1926–1948

Vydavatelství bibliofilských tisků s výrazným výtvarným doprovodem zaměřené na původní básnickou, esejistickou a prozaickou tvorbu; působilo v Kladně, později v Praze.

Založil a řídil je malíř, kreslíř a grafik Svatopluk Klír (\* 26. 9. 1896 Kladno, † 29. 12. 1959 Praha). Vyrůstal jako jediné dítě vyučeného holiče, později majitele parfumerie, kladenského portrétisty a krajináře F. J. Klíra (1867–1941) ve

vlasteneckém a kultivovaném prostředí. Jeho tetou (sestrou matky Růženy) byla snoubenka K. Hlaváčka M. Balounová. Po studiu na kladenské vyšší reálce (mat. 1915), kde jej silně ovlivnil profesor kreslení S. Kulhánek, studoval 1915–16 a 1918–21 s přestávkou vojenské služby pražskou uměleckoprůmyslovou školou u V. H. Brunnera, E. Dítěte, A. Hofbauera, F. Kysely a J. Schikanedra. Grafické techniky studoval soukromě u F. Koblihy a A. Muchy. 1921–30 působil jako profesor kreslení na reálce v Kladně (1922–23 byl přidělen na učitelský ústav ve Slezské Ostravě, pak na reálku v Čes. Třebové), 1930–38 na učitelském ústavu tamtéž, od března 1938 na učitelském ústavu a gymnáziu v Litomyšli, od 1941 v Praze jako speciální učitel grafických technik, písma, užitého kreslení a navrhování na Grafické, od 1949 Vyšší uměleckoprůmyslové škole, od 1954 (do odchodu do důchodu 1958) na Střední odborné škole výtvarné (dnes Výtvarné škole Václava Hollara). Kromě pedagogického působení navrhoval výzdoby budov, šperky, knižní vazby, především se však věnoval volné i užité grafice. Jako knižní úpravce spolupracoval zejména s nakladatelstvími Aventinum, Symposion a Bohuslav Rupp. Počátkem 50. let se podílel na velkých výstavách jako písmař. – Vydavatelskou činnost zahájil 1926 v Kladně (zprvu byl jako spoluvydavatel uváděn jeho otec). 1929–30 byl krátce členem Klubu moderních nakladatelů Kmen, 1932 vydávání zřejmě z finančních důvodů přerušil a obnovil je až po desetileté přestávce 1942, za okupace pod firmou kroměřížského tiskaře K. Kryla, po 1945 pod svým jménem v Praze. Klírův dlouholetý badatelský zájem o malířskou i literární tvorbu F. Kavána (Klír objevil Kavánovy neznámé studentské verše, na podzim 1946 připravil výstavu Malířské mládí Františka Kavána v pražské Galerii Jos. R. Vilímek a edici Přátelská slova z listů psaných Františku Kavánovi) vyvrcholil čtyřsvazkovým kavánovským souborem (jeho literární odkaz, korespondence, soupis malířského díla a vzpomínky přátel), připraveným za spolupráce J. Květa a M. Novotného pro knižnici Zodiak. Chystané vydání nemohlo být po únoru 1948 realizováno a soubor zůstal v rukopisu jako hojně využívaný badatelský pramen. Rovněž poslední vydaný svazek Zodiaku nesměl být expedován a vydavatel splácel řadu let závazky tiskárnám. – Vydavatelství působilo zprvu v Kladně, od 1945

v Praze nejprve na Malé Straně v Nerudově ul. 29, 1946–48 na Vinohradech U Vodárny 12 v domě J. Krecara.

Ediční činnost Klír otevřel 1926 edicí *Dopisy Karla Hlaváčka Marii Balounové*, většinu dalších tisků soustředil do knižnice *Zodiak* (1927–32, 1942–48, 25 sv., do 1932, sv. 12 red. J. Krecar). Prvý redaktor knižnice J. Krecar výběrem titulů i vlastními komentáři soustavně připomínal současnou i knižně samostatně dosud nepublikovanou starší básnickou, esejistickou, prozaickou i výtvarnou tvorbu širšího autorského okruhu *Moderní revue* (A. Breisky, K. H. Hilar, J. Karásek ze Lvovic, P. Kles, J. Maria, R. Medek, J. Opolský a soubor kreseb V. H. Brunnera *Vlastní život v karikatuře*), již doplnili J. Bartoš, J. S. Machar a P. Valéry, jediný cílový autor vydavatelství (*Had v překladu J. Palívce*). Teprve od 1942 otevřel Klír obnovenou knižnici mladším autorům a k nové tvorbě J. Karáska ze Lvovic a R. Krupičky zařadil kavánovské reflexe ve verších M. Bureše a J. Kadlece, dále prózu J. Kopty a verše F. Kropáče a J. Nohy. Rozpracován zůstal kromě kavánovského souboru *chystaný svazek veršů K. Bednáře*. I když knižnice *Zodiak* nesla znaky ortodoxní bibliofilie (výzdoba původní grafikou, extrémní formáty podřízené výtvarnému řešení, v některých svazcích exkluzivní písma O. Menharta a V. Preissiga, náklad zpravidla do 200 výtisků, číslované výtisky) a zařazovala i grafická alba (cyklus leptů E. Filly *Héraklés s úvodem F. Halase*), edičním programem s převahou původní tvorby v prvních vydáních zůstala spjata i se současným literárním životem. Dominantní bibliofilskou funkcí (jako podklad k novému výtvarnému doprovodu) měla kromě předválečné edice *Bezručových Slezských písní s dřevorezy F. Duši z 1927 jen poválečné vydání Torza naděje F. Halase s lepty E. Filly, Proudů J. Hory s litografiemi K. Svolinského a Hlaváčkových sbírek Pozdě k ránu s litografiemi K. Štíky a Mstivá kantiléna s lepty F. Tichého*. V edici *Soukromé tisky* (1928–46, 4 sv.) vyšly drobné příspěvky k hlaváčkovské a brunnerovské tematice i přátelské tisky věnované osobnosti S. Klíra. – Původní grafikou doprovodili Klírové tisky F. Duša, F. Kobliha, J. Konůpek, V. Mašek, K. Svolinský, později též E. Filla, L. Jiřincová, R. Lander, K. Müller, P. Šimon, K. Štika a F. Tichý, kresbami K. Kinský, reprodukcemi z pozůstalosti M. Aleš, V. H. Brunner a B. Heinz. Graficky je kromě některých

ilustrátorů upravovali K. Dyrnyk a vydavatel. Většinu titulů vytiskla pražská Státní tiskárna, na dalších se podílely tiskárny Kryl a Scotti v Novém Jičíně, Karel Kryl v Kroměříži, Družstvo knihtiskárny v Hranicích a pražská Průmyslová tiskárna.

KNIŽNICE: *Zodiak* (1927–48); *Soukromé tisky* (1928–46). ■ Z DALŠÍ PRODUKCE: *Dopisy Karla Hlaváčka Marii Balounové* (1926). ■

LITERATURA: sb. *Svatopluku Klírovi k padesátým narozeninám* (1946; přisp. mj. K. Dyrnyk, M. Kavanová, A. Pražák, O. Štorch-Marien, F. Tichý, K. Vancl; s bibliografií); R. Popel: *Podíl soukromých edic na vývoji české knižní kultury* (diplom. práce, Fakulta osvěty a novinářství UK 1968; s bibliografií); kat. *Svatopluk Klír a jeho Z.* (Kladno 1993, ed. I. Markvart). ■ J. M. Augusta: *Svatopluk Klír* (o jeho grafické tvorbě), RA 1, 1925/26, s. 87; S. Klír: *Z korespondence Petra Bezruče S. Klírovi*, RA 3, 1927/28, s. 3; B. Beneš Buchlovan: *Sedm lístků z matriky soukr. vydavatelů*, *Marginálie* 22, 1949/50, s. 12; ● nekrology S. Klíra: fvm (F. V. Mokřý), *Estetická výchova* 1960, s. 112; pt (P. H. Toman), *Výtvarná práce* 1960, č. 3 ●; O. Štorch-Marien in *Sladko je žít* (1966, s. 121, 127); *Z korespondence o Slezských písních. Bezruč–Duša–Klír–Konůpek* (1967, ed. A. Sivek; obs. též 8 dopisů S. Klíra F. Dušovi z 1927–28); I. Markvart: *Svatopluk Klír a jeho Z.*, *Čtenář* 1993, s. 250; E. Šnajderková: *Svatopluk Klír a jeho Z.*, *Muzejní a vlastivědná práce* 1994, s. 51; G. Dupačová in *Benjáminek Moderní revue Jarmil Krecar*, sb. *Lit. archiv* 28, 1997, s. 43; I. Veverka: *Svatopluk Klír, Listy z Unhoštska* 1999, č. 23–24.

az

## Zora (1)

1860–1861

Moravský učitelský almanach s beletristickou složkou.

Dva ročníky *Z.* s podtitulem *Almanach pro učitele a pěstouny* uspořádal a vydal V. Žirovnický v Olomouci (nákladem c. k. univerzitní knihtiskárny A. Halousky). Roč. 1 byl věnován J. Těšíkovi, biskupskému konzistornímu radovi a inspektoru národních škol, roč. 2 V. Prouskovi, c. k. školnímu radovi a inspektoru národních škol na Moravě. Čistý výnos měl připadnout „pokladnici pro nuzné sirotky a vdovy po učitelích národních škol moravských“ (roč. 1), resp. „položít základ ku knihovně pro kandidáty učitelství v přípravě olomoucké“ (roč. 2). Oba svazky uzavíral *Schematismus* veškerého

učitelstva národních škol v markrabství moravském, obsahující seznam škol na Moravě a jejich učitelů (podle školních okresů).

Zaměření almanachu určilo výběr a charakter převažujících pedagogických, didaktických a historických příspěvků i beletristické složky (zvláště poezie). Autorské zázemí tvořili učitelé a kněží sušilovského okruhu. Nebeletristická část zahrnovala jednak aktuálně i historicky zaměřené články o vztahu náboženství, resp. katolické církve ke škole (F. Novák), o církevní hudbě a školní výuce náboženství (J. Bílý), jednak příspěvky akcentující historickou a didaktickou složku výuky mateřského jazyka, literatury a také dílčí problémy učitelské praxe (Š. Bačkora, V. Hejtmánek, F. A. Janečka, J. Pleskáč pod pseud. J. Třebický, S. Podhorský, F. Tauber). Ojediněle se objevila obecněji zaměřená pojednání o vzdělávání a hospodářství (F. Dědek pod pseud. Strýček Pravdomil, dále J. Pleskáč), avšak až článek K. Adámka (pseud. J. Hradišský) *Národ a učitel* v roč. 2 jasněji i sebevědoměji formuloval úkoly pedagogů v novém společensko-politickém kontextu po vydání Říjnového diplomu 1860. – Doplnující beletristická část Z. obsahovala především *verse*: J. Soukop uveřejnil básně s cyrilometodějskou tematikou a sonety oslavující F. Sušila, V. Šťastný epické básně z cyklu věnovaného sv. Klementovi, didaktickými verši ve formě lidové písně nebo pověsti přispěli J. Bílý (šifra J. B.), H. Jakoubek, E. Just, F. J. Kubíček (pseud. J. Lipovec), T. Šimbera a A. K. Víták, četné deklamovánky pro děti jsou podepsány šifrou V. N. V roč. 2 se objevily rovněž *prozy*: didaktická povídka J. Kopeckého a vzpomínky E. K. Sahánka (podp. E. Sahánek) *Strasti a slasti života učitelského*. Roč. 1 uzavíral článek o právě dokončené Sušilově sbírce moravských národních písní (šifra X.).

LITERATURA: ● ref. roč. 1: an., *Obecné listy naučné a zábavné 1860*, s. 48; an., *Škola a život 1860*, s. 177 ●

pp

## Zora (2)

1876, 1878, 1885

Almanach mladých moravských spisovatelů, tzv. *Mladé Moravy*.

V rozpětí devíti let byly vydány tři ročníky: roč. 1 měl podtitul *Almanach moravské omla-*

diny, uspořádali jej J. Boubela, L. Čech a J. Vařeka, vyšel nákladem Fr. A. Urbánka v Praze v červenci 1876 (na titulním listě však chybně uvedeno 1877); věnován byl památce právě zesnulého F. Palackého a čistý výnos připadl „fonde pro zasazování pamětních desk zaslužilým vlastencům na Moravě“. Roč. 2 nesl podtitul *Almanach omladiny moravské*, jeho redaktory byli F. Bílý, V. Houdek a J. Večeřa, vyšel vlastním nákladem v Praze na jaře 1878; věnován byl „příznivci studentstva profesoru Františku Bartošovi“ a jeho čistý výnos byl určen Radhošti, spolku podporujícímu chudé studenty z Moravy v Praze. Roč. 3 měl podtitul *Almanach k desítiletému trvání Moravské besedy*, uspořádali jej J. Herben, J. Kabelík a F. Roháček, vyšel nákladem Moravské besedy v Praze 1885; věnován byl jejím zakladatelům a výnos fondu G. Pflagra Moravského. – Jako manifestační vystoupení mladé moravské literární generace (které se pak dostalo označení *Mladá Morava*) měl největší význam roč. 1. Jeho organizátory a přispěvateli byli vesměs studenti a absolventi slovanských gymnázií v Brně a v Olomouci (otevřených 1867), na nichž vznikly literární kroužky a psané časopisy. Jejich první maturanti přicházeli na vysokoškolská studia do Prahy, kde se sdružovali ve spolku *Moravská beseda*, při němž záhy zřídili řečnický klub (1879 přezvaný na literární odbor), z něhož vycházela hlavní kulturní iniciativa. V čele s L. Čechem zahájili přípravné práce ke společnému veřejnému vystoupení. Na přelomu zimy a jara 1876 otiskli zvolení redaktori v řadě moravských novin a časopisů svolání vyzývající moravské spisovatele k účasni na almanachu, jehož cílem bylo „povzbuzení ruchu literárního na Moravě“ a využití tamních „přebohatých zdrojů poezie... pro literaturu československou“. Organizátoři se spojili se svými mladšími druhy, dosud studujícími na uvedených gymnáziích nebo na brněnském učitelském ústavu i s Moravany na vysokých školách ve Vídni a shromáždili brzy dostatek příspěvků, z nichž mohli vybírat.

Roč. 1 almanachu Z. přinesl práce čtrnácti autorů (polovina z nich se však skrývala pod pseudonymy, jelikož tehdejší rakouské předpisy nedovolovaly publikovat studentům středních škol). Převahu měly *verse*, dále almanach uvedl dvě *prozy*, ukázkou z dramatu a dvě vědecké stati z oblasti estetiky a filozofie. Obsahoval lyrické básně milostné, přírodní, většinou inspirované

lidovou poezií a V. Hálkem, verše elegické a reflexivní, z nichž dobovou kritiku zaujaly zejména příspěvky F. Táborského, z epiky pak především skladba J. Herbena Král Ječmínek, zpracovávající moravskou lidovou pověst a psaná ve stylu básní Rukopisu královédvorského, a veršovaná povídka J. Boubely Povídka z Balkánu, těžící námět z bojů jižních Slovanů s Turky. Věrností v podání charakterů venkovanů zaujal J. Večeřa v jinak idylické povídce Svatý myslivec, méně už F. Roháček v noveletě O písničkáři bláznů. Obě odborná pojednání se zabývala antikou: L. Čech psal o Aristotelově nauce o tragédii a T. G. Masaryk o Platonovi jako vlastenci ve stati, již se poprvé představil širší české veřejnosti. Někteří z příznivě přijatých příspěvateľů almanachu v literární činnosti nepokračovali a uplatnili se významně v jiných oborech: J. Boubela a R. Dubový v oblasti právnické, J. Klvaňa jako mineralog, národopisec a archeolog, J. Vařeka, který se zde jediný pokusil o drama (Aristodemos), se věnoval klasické filologii a pedagogické práci. Na 1. roč. Z. se podíleli J. Boubela (i pseud. J. B. Vsetínský), L. Čech, R. Dubový (pseud. Romuald Rakovec), J. Herben (pseud. M. Svoboda, Sv. Vojmír), J. Klvaňa (pseud. Jos. Brádelský), T. G. Masaryk (podp. Dr. Vlastimil Masaryk), R. Parma (pseud. Robert Lubinský), F. Roháček (pseud. Jan Kudrna), J. Soukal, F. Táborský (pseud. Fr. Hostivít), J. Vařeka, J. Večeřa, J. R. Vítěk, F. M. Vrána. – Ve 2. roč. pod vlivem probíhajících bojů jižních Slovanů s Turky zesílil důraz na slovanskou orientaci almanachu (J. Herben, K. H. Sýkora) a paralelně s tím i na vlastenecký ráz části veršů, celkově vynívajících jako elegie za zašlou slávou národa (J. Hudec) a současně jako nový impuls: probudit Valašsko (K. H. Sýkora), povzbudit Slovensko (R. Dubový) a hromadně upevnit lásku k vlasti (F. Táborský). Ostatní lyrika, převahou milostná, s výjimkou prostých, písňově laděných lyricky čirých veršů nového autora J. Kaluse, nezaznamenala proti 1. roč. ve své hálkovské a novější i čechovské ohlasovosti výraznější proměnu. Jako kontrast k vlastenecké tematice některých veršů působí ve 2. roč. próza, jež v romantickém duchu v současných kulisách pojednává o životě milostném a až drasticky tragickém (J. Večeřa) nebo je vedena snahou o všednější a též konvenčnější pojatou milostnou zápletku s pokusem o zřetelnější povahokresbu jednot-

livců (V. Houdek). Dva stěžejní příspěvky odborné mají literárněhistorický ráz (V. Houdek o ukrajinském básníkovi T. Padurrovi a F. Bílý o období univerzitních studií F. L. Čelakovského a J. V. Kamarýta). Doplníuje je společensko-psychologická úvaha J. A. Mrazíka o inteligenci. J. Korec přispěl ukázkou z překladu Iliady. Ve 2. roč. vystoupili: F. Bílý, B. Bračický, R. Dubový (pseud. Romuald Rakovec), J. Herben (pseud. Svatopluk Vojmír), V. Houdek (i pseud. V. Hradecký), J. V. Hrubý, J. Hudec, J. Kalus (podp. Kallus), J. Klvaňa (pseud. Jos. Brádelský), J. Korec (pseud. J. Hellenský), J. A. Mrazík, O. Sadovský, L. Scholz (pseud. J. L. Měrotínský), J. Soukal, J. Spáčil (pseud. Jan Žeranovský), K. H. Sýkora, F. Táborský (pseud. Fr. Hostivít), J. Tálský, J. Večeřa, F. M. Vrána, F. Vyslouzil (pseud. J. Dubský). – Ve 3. pokračování Z. převládala próza a odborná pojednání. Právním J. Herben v jeho úvodu zdůraznil, že tento ročník je vážnější a také věcnější. Přibyli také noví mladí autoři (O. Bystřina, J. Kabelík, G. Preissová, F. S. Procházka aj.). Do popředí vystoupily studie J. Kabelíka s materiálově bohatým přehledem Shakespeareových dramát v Čechách do roku 1874, F. Bílého o prvních novočeských překladech bible a programová úvaha L. Čecha o úkolu české krásné literatury na Moravě. Shrnovala dosavadní snažení generace, vytyčovala v podstatě realistické zásady a uvažovala o potřebě moravské školy literární, která by byla „rozhodně národní“ a přitom si všímala „speciálních potřeb, tužeb, snah českého lidu na Moravě“. Stať vzbudila u části kritiky (zejména u E. Miřiovského ve Zlaté Praze) přemrštěné obavy ze separatismu, na něž pak kriticky reagoval v Nár. listech J. Herben. Úvahovou část almanachu doplňovala kratší stať J. Herbena o moderní baladě, silně antimytologická, přitom podtrhující roli balady prstonárodní jakožto jádra balady novodobé, umělé, dále žákovská vzpomínka F. Roháčka na A. V. Šmilovského a citová reminiscence J. Velenské na V. Beneše Třebízského. Mezi prózami vynikla povídka G. Preissové Spolunájemníci o mládeneckém životě a soužití Němce, Maďara a Slováka, menšími črtami ze současného života se na Z. podíleli A. J. Dubec a F. Macháň. V poezii se opět uplatnila silná vlastenecká (L. Hoskovec) a slovanská (J. Klvaňa, J. J. Vejchodský) i regionálně zabarvená (J. Dvorský, C. S. Moudrý, F. S. Procházka) tematika. V ostat-

ní lyrice se milostné motivy střídají s elegickými i přírodními, vliv folkloru se projevil především ve verších M. Sázavské a B. Herbenové (pseud. Jan Kalina, který běžně užíval její budoucí muž); zcela ojediněle zazněl i humor (F. Tábořský), objevily se i náběhy k satíře (J. Loriš). Do 3. roč. Z. přispěli: O. Auředníček, F. Bílý, B. Bronecký, O. Bystřina, L. Čech, K. Dostál, A. J. Dubec, J. Dvorský, J. Herben, B. Herbenová (pseud. Jan Kalina), L. Hoskovec, M. Jahn (pseud. M. Hanuš), J. Kabelík, J. Klvaňa, A. K. Kopřiva, J. Loriš, F. Macháň, C. S. Moudrý, A. Otahal (pseud. A. O. Plešovský), F. Pěčka (pseud. F. P. Místecký), L. Pohorská, G. Preissová, F. S. Procházka, F. Roháček, M. Sázavská, J. Spáčil (pseud. Jan Žeranovský), K. H. Sýkora, F. Tábořský, J. J. Vejchodský, J. Velenská, O. Vratislav.

LITERATURA: J. Boubela, L. Čech, J. Vařeka: Provolání. P. T. pp. spisovatelům na Moravě, Koleda 1876, s. 159; ● ref. Z., roč. 1: F. Bílý, Mor. orlice 30. 7. 1876; J. Mrazík, Našinec 3.–8. 9. 1876; P. L. (Lipenský), Koleda 1876, s. 446 a pokr.; J. Kosina, ČMM 1876, s. 182; B. Čermák, Čes. včela 1876, s. 79; an., Světozor 1876, s. 459; -dr., Lumír 1877, s. 95; an., Slovanské listy 1877, s. 289 (k tomu an., Koleda 1877, s. 245) ●; ● ref. roč. 2: J. Tichý (F. J. Rypáček), Posel z Prahy 18. a 19. 4. 1878; faš (F. A. Šubert), Pokrok 4. 5. 1878; L. Čech, Koleda 1878, s. 214, 230 a 247; an., Lumír 1878, s. 192; Iv. Kl. (Klicpera), Světozor 1878, s. 203; J. M. (Metelka), ČČM 1878, s. 566 ●; P. I. Tauer (H. Pittauer): O významu literárního almanachu na Moravě, čas. Zora 1883, s. 124; ● ref. roč. 3: A. F. Tichý (F. Dlouhý), Lit. listy 1885, s. 24; F., NL 10. 1. 1885; Red., Hlídko lit. 1885, s. 25; E. Miřiovský, Zlatá Praha 1885, příl. k č. 8, s. 30 (k tomu J. H., tj. Herben, NL 6. 3. 1885) ●; F. Bílý in Nové jaro literární na Moravě, Lid. čítanka moravská (b. d., 1907, s. 348); M. Hýsek in Literární Morava v letech 1849–1885 (1911, s. 261) + Paběrky z dějin moravského písemnictví. 4. První ročník almanachu Z., Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci 1913, s. 4 (z redakční koresp.); F. Strejček: Národní škola básnická z roku 1879, ČMF 5, 1915/16, s. 193 a 397; J. Folprecht in Památník moravskoslezské besedy 1869 (1873) – 1918, 1919, s. 103; Z. Nejedlý in T. G. Masaryk. Kniha druhá: Mladá Morava, Ve světě (1950, s. 246).

pp

## Zora (3)

1883

Almanach nejmladších moravských autorů, převahou středoškoláků.

Po několikaleté pauze od vydání 2. svazku předchozího almanachu Z. (1878) se rozhodla skupinka začínajících moravských autorů sdružená kolem brněnského akademického čtenářského spolku Zora obnovit tuto započatou tradici. Koncem 1882 vyšla v řadě novin a časopisů výzva Druhové z Moravy!, podepsaná F. Bednářem a L. Budou. Ze zaslaných příspěvků sestavila redakce (F. Bednář, L. Buda a J. Šeda) publikaci označenou jako 3. roč. Z. a nesoucí tradiční podtitul Almanach moravské omladiny. Literární odbor Moravské besedy v Praze s vydáním této Z. souhlasil s podmínkou, že provede konečnou redakci, což však redaktori a vydavatelé nedodrželi. To zřejmě přispělo k značně ostrému tónu recenzí vzešlých z okruhu Moravské besedy (J. Hudec, F. Roháček) a vedlo k rozhodnutí vydat vlastní 3. roč. Z., k čemuž došlo 1885. Čistý výnos brněnské Z. byl určen Nár. divadlu v Brně.

Nižší úroveň almanachu vyplynula z toho, že jeho přispěvatelé byli (až na ojedinělé výjimky) teprve středoškoláky, což též vysvětluje značné množství užitých pseudonymů i rozhodnou převahu veršů (z 22 autorů ve sborníku vystoupilo s verši 19). V poezii převažovala lyrika, namnoze vlastenecká či horující pro svobodu, objevil se i motiv ujařmeného Slovenska; nescházela ani lyrika přírodní, milostná a ohlasová. Vyskytlo se také několik pokusů o baladickou i historickou epiku. Verši přispěli B. Ardný, F. Bednář, J. Hájek, A. V. Hrubý, Kr. Ivan, M. Jahn (pseud. M. Hanuš), J. M. Julouš, B. Č. Kochanovský, K. Kopřiva, K. Majský, V. Mrštík (pseud. Edgar Faimon), F. Pěčka Místecký, V. Pittnerová, V. Polomský, J. Sumín (pseud. Serafina Svitavská), K. H. Sýkora, L. Valnoha (pseud. Cyril Lupen), J. Vévoda (pseud. Bohdan Loucký). Ukázkou z veršovaného dramatu Dido otiskl V. Mrštík (pseud. Jan Ostrovský). Autory próz s tematikou milostných zmatků hrdinů v přírodním prostředí byli V. Mrštík (pseud. V. Manfred Jimramovský) a L. Valnoha (pseud. Lambert Loza). S máchovskou studií První stoupenec Byronův v literatuře české vystoupil B. Vějvoda.

LITERATURA: F. Bednář a L. Buda: Druhové z Moravy!, NL 21. 12. 1882; P. I. Tauer (H. Pittauer): O významu literárního almanachu na Moravě, čas. Zora 1882, s. 124; ● ref. Z.: J. Hudec, Pokrok 3. 7. 1883; -dr- (F. Roháček), Ruch 1883, s. 317; F. Dlouhý, Lit. listy 1883, s. 117; T. J. Šílený, Obzor 1883, s. 231; an., Světozor 19, 1884/85, s. 92 ●; M. Hýsek in Lite-

rární Morava v letech 1849–1885 (1911, s. 262); A. Bobrovský in Několik vzpomínek na Viléma Mrštíka, LidN 8. 9. 1927.

PP

## Zora (časopis)

1882–1883

Moravský beletristický a kulturně-vzdělávací časopis.

*Podtitul:* Časopis zábavněpoučný. – *Redaktoři:* 1882 (roč. 1 do č. 9) J. Hudec, Praha; 1882–83 (roč. 1 od č. 10 – roč. 2) B. Popelka, Brno; hlavní spolupracovník J. Hudec. – *Vydavatel:* 1882–83 (roč. 1–2) B. Popelka, Brno. – *Periodicita:* 1882 (roč. 1) 2× měsíčně, 24 čísel; 1883 (roč. 2) do 1. 6. 11 čísel. – *Příloha:* 1883 (roč. 2) jako č. 8 První lužickosrbské čtení (sest. F. Vymazal).

Snahou zakladatelů Z. bylo zaplnit v moravském časopisectví mezeru vzniklou zánikem Koledy. V svolání redakce a vydavatelstva v č. 1, otiskem i v některých novinách, se hlásalo, že Z. „vytkla sobě směr týž, kterým druhy za doby svého rozvoje nejmúspěšnějšího brala se Koleda – buditi lásku ku čtení, tužiti vědomí národní, roznécovati cit vlastenecký mezi lidem naším i vzdělanými vrstvami obecnstva moravského“. Vedle stěžejních příspěvků beletristických měla několik rubrik i podrubrik: *Fejeton* obsahoval zpravidla kratší báseň i prózu a v prvním půlroce referáty o dění v literárním odboru Umělecké besedy v Praze (od J. Herbena) a v literárním odboru Čes. čtenářského spolku v Brně (od F. Roháčka). Rubrika *Rozhledy* přinášela obvykle jednu (výjimečně dvě či tři) recenzi o nové knize či celé knižnici; *Drobnosti* pak krátké zprávy a informace, nekrology i stručná doporučení knih a různé zajímavosti. Hned v č. 1 byla vypsána cena za nejlepší povídku ze starších dějin moravských a cena za nejlepší epickou báseň z moravských dějin vůbec, ale přes prodloužení termínu nedošlo dostatek prací na takové úrovni, aby mohla být udělena. Z. zanikla, jelikož většina odběratelů nezaplatila dlužné předplatné.

Aby Z. mohla úspěšně plnit poslání, jež si vytkla, snažila se redakce soustředit nejen mladé moravské spisovatele, ale též významné autory z Čech (S. Čech, A. Heyduk, E. Krásnohorská, K. Světlá aj.). Přitom list prostupovala výrazná slovanská orientace jak v části belet-

ristické a ve výběru překladů, tak v odborných pojednáních, zvláště historických, kulturněhistorických i místopisných. K. Světlá také nový list uvedla vzletným pozdravem, v němž připomněla slávu Velkomoravské říše i nové obrození slovanského ducha, E. Krásnohorská pak ve verších pozdravila chudší sestru Čech Moravěnku. Jednotlivá čísla zpravidla přinášela verše lyrické, ojediněle epické (i na pokračování, např. pohádka J. Jakubce), různorodé prózy (též často na pokračování), např. romány F. Župana (podp. F. Procházka) Z Prěslavského dvora a K. Světlé Divousové, dále prózy P. Albieriho, A. Dostála, F. Roháčka, F. Stránecké; beletrii pak doplňovaly naučné stati ponejvíce historické, ale též z oblasti přírodních věd. Autory *veršované epiky* historické, pohádkové i ze současného života byli A. Heyduk, F. Chalupa, J. Jakubec, J. Loriš, A. Šnajdauf, F. Tábořský, *lyriku* přírodní, milostnou, vlasteneckou i meditativní psali do Z. zvláště B. Čermák, F. Doucha, A. Heyduk, J. Hladil, J. Hudec, J. Kalus, E. Krásnohorská, J. Loriš, A. E. Mužík, F. Pěčka Místecký, R. Pokorný, J. Spáčil (pseud. J. Žeranovský), F. X. Svoboda (i pseud. Arnošta Farkačová), A. Škampa, A. Šnajdauf, F. Tábořský. Původními *prózami* přispěli P. Albieri, S. Čech, A. Dostál, J. L. Hrdina, J. Kopřiva, F. Roháček (i pseud. Marie Královcová), V. Řezníček, F. Stránecká, K. Světlá, K. Škába, F. Tábořský, F. Župan (podp. F. Procházka). V *překladech* si udržovala převahu polská poezie i próza (K. Gaszyński, J. Chodorowicz, T. Lennartowicz, A. Mickiewicz, A. E. Odyniec, E. Orzeszkowa, W. Syrokomla, K. Ujejski, W. Zagórski) v převodech F. H. Čáslavského, J. Hudece a J. Nečase; z ruské literatury lyrickou báseň M. J. Lermontova uvedl V. A. Jung, část Gogolovy prózy H. Ordelt a ruskou pohádku F. Vymazal, jihoslovanskou poezii J. Hudec (zejména S. Vraze) a dále B. Popelka a L. Valnoha (pseud. Lambert Loza) a bulharskou G. Dörfel (pseud. K. S. Skalecký). Z angloamerické literatury přinesl ukázky V. A. Jung (z Byronova Vězně chillonského, F. Bret Harte), příspěvky z francouzské literatury tlumočili J. J. Benešovský-Veselý (A. Theuriet), P. Moudrá a J. Spáčil (pseud. J. Žeranovský), italskou (především A. de Amicis) a španělskou (A. de Trueba) A. Koudelka. *Stati nebo referáty o české literatuře* publikovali J. Bartocha (pseud. J. Achotrab), F. Bílý, L. Doležel, L. Domečka, J. Herben (i šifra J. Hn.), F. P. Hnilička, J. Hudec (šifra



Hc.), E. V. Hynek, H. Pittauer (pseud. P. I. Tauer), B. Popelka, F. Roháček, T. Šílený, J. Vlček aj.; o ruské H. Ordelt a B. Popelka, o polské A. Schwab-Polabský a E. Jelínek, o jihoslovenských literaturách J. Hudec, o bulharské G. Dörfl (pseud. J. S. Skalecký). *Českým dramatem se zabývali* J. V. Frič (obzvláště obsáhlý kritický rozbor Vrchlického Drahomíry) a F. Roháček. *O výtvarném umění* referoval E. Fechtner. *Naučné články* o historii psali J. Barák, P. Dohnal, J. Herben (zvláště obsáhlý cyklus statí o účasti Moravy na stavovském povstání 1618–20), J. Řezníček, R. Slavíček a J. Tenora, o filozofii dějin F. Kameníček, o moravském národopisu F. J. Kuber, J. Máchal (podp. Hanuš Máchal), F. K. Mazal (též o bulharské a srbské prostonárodní poezii), F. Stránecká a K. Urbášek. O minulosti i současnosti Chorvatska informoval B. Popelka, reportáže z Bosny podával J. Jaroš, obrázky z kulturních dějin (o vývoji oděni, stravy aj.) i nové poznatky o vesmíru F. Dlouhý, o vzniku a vývoji země B. Katzer, o drahokamech J. Klvaňa.

LITERATURA: an.: P. T. uvědomělému obecnstvu našemu! (výzva k odběru), NL 3. 1. 1882; ● ref. Z.: an., Světozor 1882, s. 47; an., Ruch 1883, s. 48; an., Lit. listy 1883, s. 95 (o zániku Z.) ● xyz.: Listy z Prahy 5, Lit. listy 1884, s. 117 (k tomu B. Popelka: Audiatur et altera pars!, tamtéž, s. 157); E. V. Hynek: Několik poznámek o beletristickém časopisectví na Moravě, Lit. listy 1884, s. 173; M. Hýsek in Literární Morava v letech 1849–1885 (1911, s. 265).

pp

## Zora (nakladatelství) viz in Mikuláš a Knapp

### František Jan Zoubek

\* 6. 12. 1832 *Kostelec nad Orlicí*  
† 29. 6. 1890 *Smíchov* (Praha-S.)

Komeniolog a překladatel latinských spisů Komenského, autor místopisných, historických a pedagogických prací.

Podepisoval se též František Z. – Syn pláteníka. Navštěvoval v rodišti dvoutřídní farní školu, 1843–44 v Losíně (Velké Losiny) u Šumperka německou školu, 1844 nastoupil v Rychnově do tzv. preparandy (přípravná třída pro gymnázium, učitel J. V. J. Michl) a 1845–50 na gymná-

zium, které však dokončil v Hradci Král. (mat. 1853, učil se i polsky a rusky, tamější profesor K. Stefan ho nadchl pro J. A. Komenského). 1853–58 studoval na pražské univerzitě klasikou, pak i slovanskou filologii, historií a filozofií (mj. prof. V. V. Tomek); záhy se zaměřil na českou historii. Na studia si přivydělával kondicemi (mj. učil Z. Havlíčkovou). 1858 nastoupil jako suplující profesor na německém gymnáziu v Čes. Lípě, 1861 vykonal profesorské zkoušky; v německém prostředí budil zájem o českou literaturu (např. ovlivnil B. Mühlsteinovou). 1864 odešel do Prahy. Krátce působil v redakci Nár. listů (fejtony na obranu české národnosti aj.; později zde hájil pravost Rukopisu královédvorského). 1864–67 vyučoval jako suplující profesor na české vyšší reálce, 1867 byl zvolen ředitelem hlavní a průmyslové školy na Smíchově (povolal sem přátele J. L. Maška a J. Sokola), po jejím rozdělení 1873 se stal ředitelem střední měšťanské školy dívčí (od 1883 jako měšťanská a při ní obecná škola dívčí, až do 1890). 1865 byl přijat jako asistent do archivu Muzea Království českého. 1866 byl jmenován mimořádným členem KČSN, v jejíž historické sekci často přednášel. Redigoval časopisy Krok a Památky archeologické a místopisné, v nichž publikoval vlastní příspěvky a recenzoval odborné historické práce. 1877 spoluzaložil Klub historický (mj. se svým pokračovatelem v historickém bádání Z. Wintrem). Pedagogická činnost ho přivedla ke studiu dějin školství (především příspěvky o bratrských školách; souhrnnou práci o jejich historii od nejstarších dob do 17. století nedokončil) i k organizačním a spolkovým aktivitám (1868 byl spoluzakladatelem a starostou Besedy učitelské, 1880 spoluzakladatelem a prvním starostou smíchovského učitelského spolku Budeč a čestným členem pedagogického literárního spolku v Záhřebu; 1871 se zúčastnil učitelského sjezdu v Záhřebu). Byl jedním z redaktorů nedokončené, velkoryse pojaté Encyklopedie pedagogické, spolupracoval též s Riegrovým Slovníkem naučným. Dal podnět k postavení pomníku Komenského v Brandýse n. Orlicí (1865), k oslavám narození Komenského, k nimž skládal slavnostní řeči (poprvé 1869). Zabýval se úlohou žen v historii a prosazoval jejich právo na vyšší vzdělání (článek *Patery epištol našim Češkám* v Listech obecných... dal podnět ke vzniku spolku pro vydávání knih pro české dívky Ludmila a k zakládání vyšších dívčích

škol, mj. též smíchovské); pečoval také o chudou mládež (na smíchovských školách založil tzv. Zoubkův fond). Jako člen smíchovského zastupitelstva se podílel na pořádání tamní průmyslové výstavy. Několikrát cestoval po Německu (poprvé 1865, naposled 1888). Již od studií měl slabý zrak a ke konci života téměř oslepl, 1889 ho ranila mrtvice. Pohřben byl na Vyšehradě.

Již od studií sbíral Z. historický a etnografický materiál, soustředil se především na dějiny měst v 13.–16. století: práce *Řemesla a živnosti v Kostelci nad Orlicí* (Památky archeologické a místopisné) byla oceňována jako první studie o dějinách řemesel v Čechách, důkladnou znalost materiálu dokládají i monografie *Kostelec nad Orlicí a Vypsání hradu Potenštejna v Hradecku*, psal též o dějinách Smíchova. Historický poznatku využil v satirickém seriálu o smyšleném městě Račicích otiskovaném v Poslu z Prahy; v něm pomocí různých slovesných forem (několik typů dopisů, výpisy z knihy zemřelých, z kronik, paměti, závěť, oznámení, instrukce, nedokončený cestopis aj.) používaných obyvateli maloměsta (od purkmistra Bouchala až po písaře Patoslava Lízala) kritizoval nedostatky ve školách, v obecní správě apod. 1865 Z. otiskl stručný životopis J. A. Komenského (sb. Na památku Jana A. Komenského) a byl vyzván, aby jeho biografii připravil k oslavě 200. výročí úmrtí 1871. Práci přijal jako náležitý národní úkol a začal se touto osobností zabývat systematicky. V poměrně krátké době vypracoval do té doby nejobsáhlejší životopis Komenského, na základě spisů a korespondence ustálil chronologii jeho života a sestavil tehdy takřka úplnou bibliografii jeho díla (t. r. vyšel i upravený německy psaný životopis jako součást Beegerova překladu Didaktiky Komenského v Berlíně). Řadou studií o speciálních komeniologických problémech směřoval k opravenému a doplněnému vydání životopisu (práci dovedl po pobyt Komenského v pruském Elbingu 1642, doplněné dílo z pozůstalosti vydal J. V. Novák). Soudobá kritika cenila Z. překlady Komenského, zvláště jejich jasnost a srozumitelnost. – V životopisném náčrtu (*Upomínka literární v Besedě učitelské*) Z. uvádí, že v Čes. Lípě přeložil z němčiny brožurku o homeopatii, knihu se však nepodařilo doložit.

ŠIFRY: (b.), -bek, (bk.), (-bk), F. J. Z., F. J. Zbk., Frant. J. Zbk., Fr. J. Z., Fr. J. Zbk., F. Z., J. Fr. Zbk., J. Z., K (Kostelecký, podle rodiště), Z., Zb., Zbk,

Zbk., ω. ■ PŘÍSPĚVKY in: Beseda (1865); Beseda učitelská (1869–90; mj. 1869 Promluvení u „Večer Jana Amosa Komenského“ v Besedě učitelské v Praze, i sep.; 1872 Upomínka literární; 1873 M. Petra Codicilla z Tullechova Řád školám městským v Čechách a na Moravě I. 1586 akademií pražskou vydaný; i sep.; 1874 překl. J. A. Komenský: Reč o vzdělávání vtipu a O vzdělávání jazyků, i sep.; 1875 Didaktický odkaz J. A. Komenského, s překl. *Traditio lampadis – Odevzdání pochodně*; 1876 Příklad k české Didaktice. Patero kapitol Didaktiky latinské na česko vložných → obě in *Závěť didaktická...*; 1877 Jak učili za středověku slohu listovému; 1883 Vychování a vyučování v jednotě bratrské, i sep.; 1887 Vrchol Komenského metody srovnávací); alm. Biblí k svobodě! (1881); Boleslav (Ml. Boleslav); Budivoj (Čes. Budějovice 1867); ČČM (1871–90; 1878 O věcech církevních na Poděbradsku I. 1550–1665, i sep.; 1883 Komenského křesťanská akademie světová...; 1885–87 a 1890 O Komenského polemických teologických, sep. 1890); Časopis katol. duchovenstva (1865); Časopis lékařů českých (od 1864); Časopis Muzejního spolku olomuckého (1885); Čes. škola (1883, 1889–90); Čes. včela; Čes. školy smíchovské (výr. zprávy, 1876–89; 1876–79 Farní osady děkanství někdy ořechovského; 1883 Komenský předchůdce rozumné emancipace pohlaví ženského a dělnictva, i sep.; 1884 Komenský-li básníkem, i sep.); J. A. Comenius: Grosse Unterrichtslehre (Berlín b. d., 1871, ed. J. Beeger, Johan Amos Comenius. Eine biographische Skizze; upr. vyd. s tit. Eine quellenmässige Lehrskizze, in J. A. C.: Grosse Unterrichtslehre, Lipsko b. d., 1874); Krok (1864–66); Květy (1872–73); alm. Kytice pro mládež; Listy obecné, naučné a zábavné, pokr. Obecné listy naučné (1860–61; 1861 Patero epistol našim Čechám); Lumír (od 1854, debut, překl. D. Terstenjak: Malíř, šifra F. J. Zbk.); Lumír (1865–66); Lumír (od 1873); sb. Na památku Jana A. Komenského (Brandýs n. O. 1865, Jan Amos Komenský); Nár. listy (od 1861; mj. 1861–62 úvodníky; 1888 Aforismy o Rukopise kralodvorském, příl.); Nár. škola (1858–63, 1872); Osvěta (1863, O gramatice br. Jana Blahoslava a o předchůdcích jeho); Osvěta (1871–72, 1880, 1883, 1886–90; 1871 O českých spisech Komenského; 1872 Komenského Diogenes, hra divadelní; – posmrtně: 1890 M. J. Kocín z Kocínětu, obránce žen a manželství); Památky archeologické a místopisné (1864–74; 1866 Řemesla a živnosti v Kostelci nad Orlicí, i sep.; 1874 ed. J. V. J. Michl: Polička, město podobojí I, 1588–1627; 1874 „Památkám“ na rozloučenou, i sep.); Památník druhého sjezdu lékařův a přírodozpytců českých (1882); Pokrok (1874, 1881); Posel z Prahy (1857–60; 1857–60 Příspěvky k pravdivé kronice slavného města Račic, an.; 1858 Ze starých časů. 1. O penězích, 2. O řemeslech v Čechách, an.); Pražské noviny (1859–60, FF); Rodinná kronika (1872); Sborník. Kalendář učitelský (1857–63); Sborník dějepisných prací bývalých žáků dr. V. V. Tomka... (1888); Světozor (1881, 1884; 1884 Kde se naro-

díl Komenský?); Škola a život, i příl. Štěpnice (1870–90; mj. 1872 překl. J. A. Komenský: Strůjce štěstí, i sep., 1873 Chvála metody pravé; 1874 O škole latinské trojtřídní, sep. 1875; 1884 Komenského myšlenky národohospodářské o štěstí národu, i sep.; 1889 Komenský, smírce křesfanů, i sep.); Vlasť (1890); Výr. zpráva dívčích škol smíchovských (1875, Smíchovské upomínky historické, i sep.); Zlaté klasy (1855–58; 1856 Svatební obyčeje štyrských Slovanů); Zpráva hlavní a průmyslové školy na Smíchově (1871–72, 1874); Zprávy KČSN. ■ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře a historii*: Kostelec nad Orlicí (1860); Vortrag über die Berufung der Städte zum oberen Rechte der Altstadt (1867); Vypsání hradu Potenštejna v Hradecku (1870); Život Jana Amosa Komenského (1871; přeprac. vyd. 1892, ed. J. V. Novák); Znaim und Umgebung (Lipsko b. d., 1872, an.); O zakládání měst v Čechách v třináctém století (1878). – *Překlady*: K. Hlava: Krátké naučení o chování moruší a hedvábníků beze všeho strojení, jenom dle zákonů moudré přírody (1863, an.); J. A. Komenský: Didaktika analytická (1874) + Škola pansofická (1875) + O nalezené ke hbitému spisovatelů latinských čtení a jasnému rozumění cestě snadné... (1875) + Závěš didaktická totiž Odevzdání pochodně (1876 ← Beseda učitelská 1875 a 1876) + Drobnější spisy některé (1876; obs. Jak lenivost ze škol vypuditi ← Škola a život 1872, Pravidla mravů, Zákony gymnázia lešenského ← část Sborník 1863, Zákony školy dobře pořádané, Pravidla života; dále ed. Katóna mravně poučování) + Předchůdce vševědy (1879) + O nemocech těla, ducha i duše... (1883) + (posmrtně): Řeči potocké (1894, s J. V. Novákem; Z. přel. Řeč o vzdělávání vtipu..., O prospěšném užívání knih, nejhlavnější nástroji vzdělávati vtip, Chvála metody pravé, O přispělosti správného pojmování věcí). ■ KORESPONDENCE: J. Hendrich: Výbor z korespondence F. J. Z. (A. V. Šemberovi b. d., asi z 1871, A. Rybičkoví z 1871–72, 1874–75, 1877 a dále přijatá koresp.), Pedagogické rozhledy 1926, s. 75, 244 a 423, a 1927, s. 255 a pokr. (1928 i sep.); in Dopisování Jana Krouského a jeho přátel (Krouskému z 1859–69, regesta; 1932, ed. J. V. Šimák). ■ REDIGOVANÉ časopisy: Krok (1. 3. 1864 – leden 1866, s J. Dastichem a É. Novotným, Z. vedl část geografickou a historickou), Památky archeologické a místopisné (1864 – 18. 2. 1874; 1864 an., 1865 s K. V. Zapem); *slovník*: Encyklopedie pedagogická 1 (A–B, 1886, 1883–86 v seš., s jinými). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: J. A. Komenský: Grosse Unterrichtslehre (Berlín b. d., 1871, s J. Beegerem; upr. vyd. Lipsko b. d., 1874) + *Jana linguarum reserata et aurea* – Zlatá brána jazykův otevřená aneb Plamenišť všech řečí a umění... (1880, an.); viz též KNIŽNĚ. *Překlady*. ■

LITERATURA: V. Kryšpín: F. J. Zoubka život a práce (b. d., 1890, s ukázkami z díla i z koresp. ← Čes. škola 1890, s. 341 a pokr.); J. V. Klíma: F. J. Z. (1935, s bibliografií); J. Kříčková: F. J. Z. (1986, Státní pedagogická knihovna Komenského, s bibliografií). ■

● ref. Kostelec nad Orlicí: an., Pražské noviny 5. 7. 1860; Z. (K. V. Zap), Památky archeologické 1860, s. 143 ●; ● ref. Život Jana Amosa Komenského: an., Květy 1871, s. 271; T. (K. Taubenek), Beseda učitelská 1871, s. 392; A. Tille, Škola a život 1872, s. 25; A. Rybička, Památky archeologické a místopisné 1871–73 (1874), s. 326 ●; F. Schulz: Nejnovější dějepisecá literatura česká, Osvěta 1871, s. 683; an.: F. J. Z., Květy 1872, s. 182; J. J. (Jireček): ref. ed. J. A. Komenský: Grosse Unterrichtslehre (1874), ČČM 1877, s. 527; J. Č. (Čelakovský): ref. O zakládání měst v Čechách v třináctém století, ČČM 1878, s. 565; ● k padesátinám: V. Kryšpín, Čes. noviny, dříve Posel z Prahy 5. 12. – 10. 12. 1882; -ský. (J. Dolenský), Beseda učitelská 1883, s. 41 ●; ● ref. Encyklopedie pedagogická: an., Beseda učitelská 1883, s. 254 a 400; Red. (J. Emler), ČČM 1883, s. 411; A. Vávra, Beseda učitelská 1884, s. 203; -d. (P. J. Vychodil, dub.), Zprávy apoštolů tisku 1884, s. 43; T. G. M. (Masaryk), Athenaeum 2, 1884/85, s. 74; J. F. Vrba (F. Dlouhý), Lit. listy 1886, s. 337 ●; an. (J. Neruda): F. J. Z., Humorist. listy 1886, s. 68 → Podobizny 3 (1977, s. 97); ● nekrology: an., Lit. listy 11, 1889/90, s. 264; an., Světozor 24, 1889/90, s. 396; an., Hlas národa 30. 6. 1890; an., NL 30. 6. 1890; K. Taubenek, Beseda učitelská 1890, s. 402 a 417; an., Čas 1890, s. 427; Dr. K. Chodounský, Časopis lékařů českých 1890, s. 535; J. Sokol, Čes. škola 1890, s. 325; an., Pedagogické rozhledy 1890, s. 298; an., Posel z Budče 1890, s. 521; an., Zlatá Praha 1890, s. 394; an., Osvěta 1891, s. 94; Elr. (J. Emler), Památky archeologické a místopisné 15, 1890/92, s. 122 ●; an.: K odkazu knihovny zemřelého F. J. Z., ČČM 1891, s. 360; ● ref. Život Jana Amosa Komenského (2., přeprac. vyd.): an., Zlatá Praha 9, 1891/92, s. 287; an. (A. Truhlář), ČČM 1892, s. 542; J. Tenora, Hlídká lit. 1893, s. 6 a 57; V. Bezděk, Lit. listy 15, 1893/94, s. 382; V. F. (Flajšhans), Naše doba 1, 1893/94, s. 76 ●; V. Bezděk: ref. překl. J. A. Komenský: Řeči potocké, Lit. listy 15, 1893/94, s. 382; ● k odhaleání Z. náhrobku: T. (J. L. Turnovský), Hlas národa 30. 10. 1899; an., Beseda učitelská 1899, s. 649; an., Komenský 1899, s. 712 ●; C. Merhout: Z. poznámky o Havlíčkovi, NL 26. 1. 1910 + Z. materiál lidopisný (v Zápiskách z 1856), NL 24. 8. 1910; J. V. Klíma in Nejdůležitější výsledky dosavadních bádání o J. A. Komenském, ČČH 1920, s. 157; C. Merhout: Z mládí českého pedagoga, Životem vlastenců (1922, s. 17); ● k 100. výr. nar.: S. Souček, LidN 6. 12. 1932; -rv-, Zvon 33, 1932/33, s. 183 ●; jpb (J. P. Blažek): F. J. Z., LidN 23. 6. 1940; E. Strnad: F. J. Z. Zakladatel českých studií komeniologických, Učitelská noviny 1955, č. 41; L. Hladký: F. J. Z., sb. Orlické hory a Podorlicko 1970, s. 231; E. Strnad in Didaktika školy národní v 19. století 2. Období liberalismu (1978, s. 117); M. Vojtíšková in Jiskry a plamenky (1982, s. 20); H. Kříčková: Význam Z. činnosti pro komeniologické bádání druhé poloviny 19. století, sb. Pocta Univerzity Karlovy J. A. Komenskému (1991, s. 393); M. Vojtíšková: F. J. Z. jako inspirátor, Českolipsko li-

## Zoula

terární 1992, s. 45; J. Tříška in *Osobnosti podorlické literatury* (1996, s. 117, se Z. básní K slavnosti Jana Amose Komenského).

ik

## Norbert Zoula

\* 1854 *Štýrský Hradec* (Rakousko)

† 14. 2. 1886 *Pine View* (USA)

Autor písňových textů, sociálnědemokratický a anarchistický publicista.

V literatuře je jako místo Z. narození někdy uváděno Lštění u Benešova, kde v mládí pobýval a byl i domovskými příslušným. – Syn vojáka. Vyučil se stříbrníkem a pracoval v různých pražských dílnách. Po seznámení se socialisticky orientovanými dělníky působil od 1876 v sociálnědemokratickém hnutí, psal do prvních českých i německých socialistických periodik. 1878 se účastnil ustavujícího sjezdu československé sociální demokracie, tzv. Markétského sjezdu v Břevnově, pro účast na něm byl odsouzen na 3 měsíce do vězení. Nastoupil vojenskou službu, i nadále byl policejně perzekvován (zatčen pro údajnou vlezradu, propuštěn) a následně vojensky degradován. 1880 odešel do Vídně, kde působil vedení sociálnědemokratické strany a vycházel časopis *Dělnické listy*. 1881 byl Z. zatčen a dopraven do Prahy, kde byl odsouzen za tajné spolčování k 10 měsícům vězení v procesu společně s T. J. Jirouškem, A. Mottlem, J. B. Peckou, L. Zápotockým a dalšími (obhájcem byl J. Podlipný, pozdější pražský primátor). Po propuštění 1883 emigroval do Švýcarska a později do USA (tam se oženil); působil především mezi českými emigranty, v New Yorku založil Rakouskou revoluční radu, brzy však přesídlil do Chicaga, kde vydával radikální anarchistický časopis *Budoucnost*. Ten 1885 předal J. B. Peckovi a těžce nemocen odjel do Kalifornie, kde záhy zemřel na tuberkulózu, kterou onemocněl již ve vězení.

Z. byl výraznou osobností se silnými uměleckými sklony. Jak o tom svědčí jeho vrstevníci (G. Habrmann, J. Rezler), dovedl obratně a pohotově překládat (hlavně z němčiny), adaptovat a improvizovat písňové texty, které bylo možno zpívat na nejrůznější nápěvy. Jeho písně, často drsně kritizující zvlášť státního aparátu, byly velmi rozšířeny nejen mezi sociálnědemokratickou, ale i státoprávněpokrokovou

veřejností. Píseň *Barikádní* (z konce 70. let, s incipitem *Hlas hřímavý otřásá zem, překlad z němčiny*) se stala takřka hymnou socialistického dělnického hnutí, velké popularitě se těšila i píseň *Vězeňská* (1881, s incipitem *Zapějme si píseň, bratři, na nápěv Prinz Eugen, der edle Ritter*). Anarchisticky laděná píseň *Dynamit* (asi po 1882, s incipitem *Když nepřítel krutou zbraní*) byla přeložena do němčiny. – Z. písně kolovaly v ústním podání, byly opisovány do rukopisných zpěvníků, některé se zachovaly jako přílohy v policejních protokolech. Přesný počet Z. písňových textů není znám, zachovaly se především ty, které Z. sám otiskoval v chicagské *Budoucnosti*, odkud je přetiskoval J. B. Pecka do *Zpěvníku českých dělnických písní* (Chicago 1887) a L. Kochmann do sborníku *Dělnická poezie* (New York 1891 a 1893).

PSEUDONYMY, ŠIFRA: Cink, Mephisto, Nafta, Tábořský; Mo. ■ *PŘÍSPĚVKY in: Budoucnost* (1876–81); *Budoucnost* (Chicago 1883–85); *Dělnické listy* (Praha, Vídeň 1877–83); *Zukunft* (Vídeň 1880). ■ *KORESPONDENCE: F. Cajthaml-Liberté: Život a smrt N. Z. v Americe* (J. S. Čadovi z 1884), PL 16. 4. 1930. ■ *REDIGOVAL časopis: Budoucnost* (Chicago, červen 1883 – říjen 1885, s J. Mikolandou a J. B. Peckou). ■

BIBLIOGRAFIE: V. Karbusický, V. Pletka in *Soupis českých a slovenských dělnických písní* (1966). ■ *LITERATURA: F. Cajthaml-Liberté: Život a smrt N. Z. v Americe*, PL 16. 4. 1930 + *O nápěvu písně Zapějme si píseň, bratři!*, PL 3. 9. 1930; zbd.: N. Z., *LidN* 14. 2. 1936; J. Petrmichl in sb. *Poslední bitva vzplála* (1951); V. Karbusický: *Bojová píseň N. Z.*, *Hudební rozhledy* 1953, s. 327; L. Zápotocký: *Vzpomínky z prvních dob dělnického hnutí v Čechách*, J. Hybeš: *Křížová cesta socialismu*, J. Rezler a dcera: *Ze života průkopníků sociální demokracie, vše sb. Průkopníci socialismu u nás* (1954, ed. Z. Šolle); V. Karbusický, V. Pletka in sb. *Dělnické písně 1, 2* (1958); J. Nejedlá in sb. *Dejme se na pochod* (1973); in sb. *Břevnovský sjezd 1878* (1978); V. Rzoněk in *Dělnické písně a dělnická poezie 1858–1948* (1978); -ju-: *Historie, Signál* 1986, č. 20.

vf

## Zpovědní řád velkomoravský

Před 885

Staroslověnský liturgický text.

Z. ř. v. patří spolu s Penitenciálem do skupiny, jejíž ztracené originály tvořily soubor morav-

sko-panonských liturgických textů římského ritu. Obsahuje úvodní poučení, předzповědní modlitby, vlastní kající modlitby prokládané žalmy a modlitbu při rozhršení. Nejstarší záznam textu je v tzv. Euchologiu sinajském, neúplném hlaholském kodexu, jež lze datovat do 11. století.

Z. ř. v. se skládá z částí, k nimž nejsou známy předlohy, dále z tzv. svatojiramské modlitby, přeložené ze starohornoněmeckého originálu, a posléze z překladů řeckých předloh. Svatojiramská modlitba je v poněkud jiném překladě obsažena též ve Frizinských památkách. Podle zprávy v Životě Konstantinově lze předpokládat, že rituál, jehož součástí je Z. ř. v., sestavil sám Konstantin; při jeho konečné úpravě není vyloučena ani Metodějova účast. (V. Vondrák a jiní se vyslovili pro autorství Klimenta Ochridského: dokazovali je tím, že Kliment použil tři citátů ze Z. ř. v. ve své chvalořeči o Konstantinu-Cyriřilovi. Je však možné – jak soudí J. Vařica –, že Kliment znal tento text nazpaměť ze své zpovědní praxe a že se některými jeho větami inspiroval.)

EDICE: L. Geitler in Euchologium. Glagolski spomenik manastira Sinai brda (Záhřeb 1882); in Euchologium Sinaiticum, Patrologia Orientalis t. 25, fasc. 3 (Paříž 1939, ed. J. Frček); in Euchologium Sinaiticum. Starocerkvenoslovanski glagolski spomenik 1 (fototypie), 2 (přepis do cyrilice a komentář) (Lublaň 1941 a 1942, ed. R. Nahtigal). – *Překlad do čeřtiny*: J. Vařica in Literární památky epochy velkomoravské 863–885 (1966; dopln. vyd. 1996). ■

LITERATURA: N. S. Suvorov: Verоятnij sostav drevnejšego isповednogo i pokajannogo ustava v vostočnoj cerkvi, Vizantskijj vremennik (Petrohrad) 9, 1902, s. 393; V. Vondrák in Studie z oboru církevně-slovanského písemnictví (1903, s. 29); P. A. Lavrov: Zwei Lobreden, vielleicht von Klemens geschrieben, Archiv für slavische Philologie (Berlín) 1905, s. 373; N. L. Tunickij: Obzor razrabotki voprosa o literaturnoj dejatel'nosti sv. Klimenta, jepiskopa slovenskogo, Bogoslovskij vestnik (Moskva) 1913, s. 533; M. Weingart: Hlaholské listy vídeňské, ČMF 1938, s. 105 a pokr.; A. Isačenko: Die althochdeutschen Beichten und ihre altslawische Übersetzung, Zeitschrift für slavische Philologie (Heidelberg) 1942, s. 283; F. Grivec: Clozov-Kopitarjev glagolit v slovenski književnosti in zgodovini, Razprave (Lublaň), filoz.-filol.-hist. razred 1, 1943, s. 343; F. Repp: Zur Kritik der kirchenslawischen Übersetzung des sogenannten St. Emmeramer Gebets im Euchologium Sinaiticum, Zeitschrift für slavische Philologie (Heidelberg) 1954, s. 315; S. Kožucharov: Edna redakcija na pomesteni-ja v Sinajskija molitvenik Čin nad isповedajořtiim se

v pergamenten prepis ot kraja na XIII v., sb. Konstantin-Kiril Filosof. Jubileen sbornik po slučaj 1100-godiřnina ta ot smърtta mu (Sofie 1969); A. E. Karlinskij: Staroslavjanskaja versija Sant-Emmeramskoj molitvy, sb. Tipologija i vzaimodejstvije slavjanskich i germanskich jazykov (Minsk 1969); B. Džonov: Die angeblichen Entlehnungen in der Altbayerischen Beichte und im St. Emmeramer Gebet, Palaeobulgarica (Sofie) 1979, s. 60; V. Andreeva: Starobalgarska izповedna molitva ot Sinajskija trebnik i nejno staronemsko šaotvestvie – Sant-Emmeramskata molitva, Starobalgarska literatura (Sofie) 1985, s. 85; M. Arranz: La liturgie de l'Euclologe slave du Sinai, sb. Christianity among the Slavs. The Heritage of Saints Cyril and Methodius (Řím 1988).

zh

## Zpravodaj Družstevní práce viz Panoráma

### Zrání

1919–1920

Odborný literární časopis přinářející literárněhistorické studie i aktuální informace o českém i světovém písemnictví.

*Podtitul*: 1919 (roč. 1) Literárněkritický čtrnáctideník, 1920 (roč. 2) Literárněkritický měsíčník. – *Redaktor*: Ant. Veselý. – *Vydavatel*: A. Hynek, Praha. – *Periodicita*: 1919 (roč. 1) čtrnáctideník (4 čísla od dubna do května), 1920 (roč. 2) měsíčník (celkem 6 nedatovaných čísel, z toho dvojčíslo 5–6).

Časopis vydávaný firmou A. Hynek a řízený literárním a divadelním kritikem Ant. Veselým byl částečně věnován nakladatelským a knihkupeckým potřebám vydavatele (v závěru většiny čísel obsáhle inzertní přehledy nových knih), z větší části však literárněhistorickým a kritickým pracím. Z. bylo ojedinělým dobovým pokusem o odbornou literární revui, která však zanikla dřívě, než se mohla výrazněji profilovat.

Z. se zaměřilo na literární historii a kritiku dosti širokého záběru od české a slovenské literatury, zejména klasické (např. v 1. roč. věnováno číslu výročí P. O. Hviezdoslava, ve 2. roč. B. Němcové), po význačné jevy světové. Vedle několika větších statí (např. J. Vodák o G. Flaubertovi, A. Vyskočil o D. Defoeovi, F. Chudoba o A. Ch. Swinburnovi, V. Charvát o současné ruské literatuře aj.) se tu střídaly aktuální literární hlídky: anglická (F. Sedláček), francouz-

## Zrcadlo člověčího spasenie

ská (G. Winter), též bulharská (F. Páta), jihoslovanská (F. Sedláček) aj. Časopis shromáždil za krátkou dobu své existence přední české literární vědce různých oborů a různé orientace (vedle již jmenovaných např. P. M. Haškovec, M. Hýsek, A. Novák, A. Pražák, S. Souček, V. Tille, též jazykovědec F. Trávníček); z díla autorů beletristů otiskl jediný příspěvek J. Durycha (esej Doba přehřátí). O současné české beletrii zde pravidelnými referáty a několika většími statěmi pojednával Ant. Veselý, jednotlivými referáty přispěl A. Vyskočil, též Š. Jež.

LITERATURA: Š. Jež: Hlídka časopisecká, Cesta 1, 1918/19, s. 1193 + tamtéž 2, 1919/20, s. 951; -il. (A. Novák): Při spoustách potiskovaného papíru..., LidN 15. 2. 1920.

es

## Zrcadlo člověčího spasenie

2. polovina 14. století

Překlad latinského traktátu.

Předlohou Z. č. s. byl anonymní spis *Speculum humanae salvationis*, jehož obsahem je tzv. typologická biblická historie (tj. zprávy Nového zákona doplněné jejich předobrazy ve Starém zákoně a světských dějinách).

Český překlad se dochoval v iluminovaném Sborníku muzejním (krumlovském), v němž je zapsán spolu s jinými náboženskými traktáty, zčásti anonymními, zčásti T. ze Štítného (kromě toho jsou známy ještě zlomky dalšího, rovněž iluminovaného rukopisu).

EDICE: in ČČM 1887, s. 464 (ed. A. Patera; zlomky). – *Ukázka in*: Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu (1957, ed. B. Havránek a J. Hrabák s jinými). ■

LITERATURA: Viz rubrika EDICE. Srov. i S. Jaroš: Traktát Z. č. s. jako hudebně ikonografický pramen, *Hudební věda* 1976, s. 81.

jl

## Zrcadlo marnotratných

Kolem 1500

Mravokárná skladba, zčásti veršovaná a zčásti prozaická.

1786

Anonymní skladba se dochovala v jediném exempláři tisku z 1515. Hypotéza J. Vašici, že jejím autorem snad je Hynek z Poděbrad, je málo průkazná.

Obsahem básně (1441 bezrozměrných veršů) je život šlechtického synka, který promrhává zděděné jmění; před pádem jej, opuštěného přáteli, zachrání náklonnost ctnostné přítelkyně. Mezi verše jsou vloženy dvě prozaické partie: předmluva líčící zhoubné následky marnotratnosti a alegorický list Chudoby marnotratníkovi. Bezrozměrný verš se pružně poddává změnám děje učleněného pevnou kompozicí. Báseň vyznívá jako chvalozpěv radostí, jež dává spořádaný život na venkovském šlechtickém statku.

EDICE: in ČČM 1873, s. 235 (ed. J. Jireček); Z. m. (1940, ed. J. Vašica). ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 14 051. ■ LITERATURA: J. Vašica: Báseň, či skladba?, *Akord* 1930, s. 73 + *Idea selství v Z. m.*, *Věstník Akademie zemědělské* 1939, s. 130 → (obojí) *Eseje a studie ze starší české literatury* (2001) + in Z. m. (1940); J. Hrabák: *K české poezii renesanční*, SaS 1941, s. 110 + *Od husitství k renesanci. Příspěvky k dějinám bezrozměrného verše z 15. století*, in *Studie o českém verši* (1959); Z. Tichá: *Verš Naučení rodičů a Zrcadla marnotratných*, sb. *Studia z dawnej literatury czeskiej, slowackiej i polskiej...* (Varšava 1963).

jk

## Emanuel Züngel

\* 21. 6. 1840 *Praha*

† 22. 4. 1894 *Praha*

Dramatik, autor nenáročných veseloher, deklamačních výstupů i libret a zejména jejich překladatel; básník žánrových výjevů, vlasteneckých veršů a příležitostných proslavů; v próze tvůrce humoristických črt.

Psal se i Emanuel František Z., též Züngl. – Narodil se jako jeden ze třinácti sourozenců v rodině nemajetného krejčího. Studoval Akademické gymnázium v Praze, kvůli konfliktu s katechetou V. S. Štulcem je v oktávě (škol. rok 1858/59) opustil. Snažil se uchytit jako žurnalista: 1862 se stal spolupracovníkem novin *Politik a Humoristických listů*, jejichž několikaměsíčního redaktorství (1864–65) byl zbaven pro obvinění z rušení veřejného pokoje. Současně působil jako ochotnický herec a nápověda v divadle U Švestků. Po otevření Prozatímního divadla našel skromné existenč-

ní zajištění v překládání textů činoherního, operního i operetního repertoáru. Dle oznámení v novinách se měl 1867 stát redaktorem neuskutečněného humoristického časopisu *Důtky* a 1874 připravoval vydávání divadelního časopisu *Nápovědy*; jako redaktor spolupracoval s různými edičními podniky, naposledy s nakladatelstvím A. Hynek. 1873–77 vystupoval v Prozatímním divadle v drobných činoherních rolích a byl členem operního sboru. Horlivě se účastnil dobového spolkového života: od 1868 působil ve výboru Akademického čtenářského spolku, od 1870 byl členem Umělecké besedy, s F. F. Šamberkem, K. Šimanovským a dalšími docházel do několika stolních společností, v nichž se pěstovala společenská zábava. 1868 získal podporu Svatoboru na studijní cestu do Itálie a Francie, kterou uskutečnil s komponistou K. Šeborem. Od 1892 trpěl vleklou chorobou, které po dvou letech podlehl. Pohřben byl na Olšanských hřbitovech.

Do literárního života Z. vstoupil na počátku 60. let verši v Lumíru. Dobově proslul jako pohotový autor (bibliograficky v úplnosti nerekonstruovatelné) záplavy několika set veršovaných proslavů k nejrůznějším kulturním a společenským příležitostem: k významným premiérám v Prozatímním divadle, k Shakespeareovské slavnosti (1864), k položení základního kamene Národního divadla (1868), k Jungmannovu výročí (1873), k odhalení pomníku V. K. Klicpery v Chlumci n. Cidlinou (1874) aj. V první polovině 60. let byl i autorem společenských písní a spolueditorem dvou jejich zpěvníků (s J. R. Vilímkem), které přinesly nový, politický a satirický typ této písně, vycházející často z politické aktualizace sentimentálních vlasteneckých popěveků (např. dobově velmi populární *Píseň českého dělníka*, zhudebněná K. Bendlem). Z. původní poezie jeví zřetelné vlivy vlasteneckého obrozeneckého básnictví (J. Kollár, ohlasová poezie a sentimentální vlastenecká lyrika 40. let, obrozenecká balada), v několika žánrových obrazech ze společenského dna jsou patrné i podněty básní Nerudových. V próze se Z. soustředil zejména na humoristickou črtu, která stylovou nápaditostí přesáhla průměr dobové časopisecké produkce a byla nejednou decentní parodií nejrůznějších literárních klíšé. V dialogu a v rozvíjení zápletky byl zřetelný vliv Z. práce pro divadlo, stylizace vypravěče vykazovala zase patrné podněty Nerudovy prózy a fejetonistiky, ojed-

nělá byla takřka mechanická nápodoba próz E. A. Poea. Látky Z. čerpal převážně ze soudobého života střední městské vrstvy. Zásadní význam měla jeho práce pro divadlo: v období Prozatímního divadla přeložil či adaptoval desítky činohr, operetních i operních libret, jejichž bibliografii nelze beze zbytku sestavit a u mnohých z nich nelze zjistit autora překládaného kusu ani přesně stanovit, zda jde o překlad nebo o původní práci. Obdobně se to má s premiérami Z. původních veseloher a skečů, které měly převážně povahu příležitostných žertů a jež zvláště v 80. a 90. letech porůznu publikoval a patrně také svěřoval k provedení ochotnickým souborům. Víme např., že 1882 *Divadelní listy* nabízely provozovací práva na řadu jeho prací, u nichž se nepodařilo ověřit jejich knižní ani scénické provedení, mj. též překlad libreta k operetě R. Genéa *Nisida*. Do němčiny pak Z. přeložil libreto J. O. Veselého k Dvořákově opeře *Šelma sedlák* (1881). Nejvýraznější Z. prací pro divadlo se stalo libreto k opeře B. Smetany *Dvě vdovy*.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Čeněk Pilulka, Č. Pilulka, Damián Mišpulka, E. Lužanský, Emanuel Lažanský, Emanuel Lužanský, Emil Trnka, Em. Lužanský, Em. Trnka, E. Pilulka, E. Z. Lužanský, J. Trnka, R. Pražák, Trnka; Č. P., E., E. Z., R. Z.-I., R. Z.+1, Z. ■ PŘÍSPĚVKY *in*: Beseda učitelská (1871, 1876); Bič; Blesk; Correspondenz (1867); Čes. včela (1876–78); sb. Čes. merendář (1881); *Der Patriot* (1867); *Divadelní listy* (1881–83); sb. *Humorista* (1869); *Humorist. listy* (1864–65); *Jevišťe* (1885); *Květy* (1865–71); *Lada* (1861); *Leuchtkugeln* (1864); *Lumír* (1860–61); *Lumír* (1865–66); *Lumír* (1873); *Malý čtenář* (1886); *alm. Národ sobě* (1880); *Nár. listy* (1870, 1874–75); *Paleček* (od 1872); *Podřipan* (Roudnice 1873); *Pokrok* (1884); sb. *Proslovy k besedám, koncertům a divadelním představením pořádaným na oslavu položení základního kamene k Národnímu divadlu v Praze* (1868); *Rodinná kronika* (1864, překl. P. J. Béranger; *Dítky Francie*); *Slovnik* (1871); *Slovenský kalendář* na rok 1874; sb. *Sólové vystupy Jindřicha Mošny* 1, 2 (1876, 1877; mj. scény *Od státního nádraží k smíchovskému*, *Diurista co gratulant*, *Jockey*, *Před divadlem*, *Ubozí klášterníci*, *Pražský učedník*, *Sběratel inzertů*, *Zamilovaný „botanikus“*, *Dobry počtář* aneb *Poctivost nade všecko*, *Albino*, *Posluha číslo 28*, *Vdovec*, *Jupiter na merendě*, *Praha za padesát let*, *Národní kramář*, *Sklepník*, *Listonoš*, *Egyptský faraó*; překl. R. Levasseur: *Dva dragouni*, *Rýmou trápený*, *Trampoty českého choristy*, *Parizot*; *Zastuzená rýma*, A. W. Ambros: *Tintíšek* v opeře *Robert dábel*; vše pod šifrou E. Z.); *Světozor* (1870); *Svoboda* (1870–73; 1870 překl. C.-J. Rouget de Lisle: *Marseille*); *Zlatá Praha* (1864–65); – posmrtně: ant. Za-

padlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ■ **KNÍŽNĚ.** *Původní beletrie a adaptace:* Nad hrobem drahého Jindřicha Fügnera (B 1865); Olympus neb Staří pámbíčkové na penzi (PP b. d., 1866, s H. Přerhofem); Na zdar důstojného! (D 1866); Švédové v Praze (libreto, 1867, i prem., s J. Pečírkou, hudba J. N. Škroup); Básně (1868); Duch, jenž národy své střeží moci... (B 1868); Princ se baví (D 1869); Vzal se na křídla kdys sokol jarý... (B 1869); Lella Ricci (B 1871); Rektor a generál (libreto, 1873, i prem., dle H. H., námět E. B. S. Raupach, hudba F. Z. Skuherský); Mánům Jungmannovým (B 1873); Dvě vdovy (libreto, 1874, i prem., dle J. P. F. Mallefilla, hudba B. Smetana); Drobotiny. Arabesky, humoresky a novelky (1876); Silvestriády (DD 1877, pseud. Emil Trnka); Válka či mír? (D 1877); Vlastenci bohumilí (D 1880, i prem.); Blahopřejník (BB 1882, k slavnostním příležitostem); Rádost na to hledět... (B 1883); Břetislav a Jitka (libreto, b. d., 1884, prem. 1883, hudba A. W. Ambros); Růže ratolesti (P 1886, dle starší látky); Cesta oknem (libreto, 1886, i prem., dle E. Scribeho a G. Lemoina, hudba K. Kovařovic); Hledá se lokální zpěvačka (D 1887); Natálie (libreto, 1887, i prem., dle W. A. Gerleho, hudba J. Hartl); Dobrodružství v Théâtre Variété (D 1887); Ticho v Čechách (D 1888); Příjemné jitro (D 1888); Sok s trumpetou (D 1888, dle F. W.); Zeť nebo konkurent (D 1889, dle starší látky); Chytrá vdovička (D 1889); Veselý nebožtík (D 1889, dle starší látky); Kriminálník (D 1889); Malá komedie (D 1889); Lord Česnek (D 1889, dle starší látky); Vyléčena (D 1889, dle W. F.); Příjemné překvapení (D 1889, dle starší látky); Penženka (D 1889, dle B. B.); V chumelici (D 1889, dle R. J.); Krásná kajčnice (D 1892, dle A. L.); Dračice (D b. d., 1892, dle J. L. W.); Věčný pacient (D b. d., 1892); Oldřich a Božena (D b. d., 1892, dle starší látky); V šumavském zátiší (D 1892, dle A. M.); Tajemství (D 1892, dle W. F.); Pletichy (D 1892, dle starší látky); Dragón v kuchyni aneb Oba dva v pasti (D 1893); Naslepo (D 1893, dle A. K.); Pod přísnou dohlídkou (D 1893, dle A. K.); Mýlka o oko (D b. d., 1894, dle L. A.); Studie k Hamletu (D 1895); Vóóocet (D b. d.); Už táhnou (D b. d., dle C. R.); V klimatických lázních (b. d.); Hút, april! (D b. d., dle M. R.). – *Překlady* (často šifra E. Z.): (mimo libreta:) Molière: Tartuffe (1866, adaptace verze H. T. Schmidta z něm.); Th. L. Danis: Pojď sem! (1866); W. Shakespeare: Pohádka zimního večera (1867, úprava překl. J. Čejky podle verze F. Dingelstedta); M. Stein: Návyky (1867); J. P. F. Mallefille: Dvě vdovy (1868); E. Scribe: Pst! (b. d., 1869); S. Schlesinger: Můj syn (b. d., 1869); V. Sardou: Vlast (1870) + Andrea (1876); K. Link: Tanec z hlediska teoretického a estetického (1871); A. Dumas ml.: Dáma s kaméliemi (b. d., 1873); G. J. Schulz: Die Kleinen (1873); A. de Bréhat (A. Guézenec): Příběhy zamílovaných (1874); J. N. Nestroy: Treperendy (1874); O. F. Berg: Rázná žena (1876); Dumanoir (Ph. F. Pinel): Krevní msta (1876); F. A. Duvert, Ch. Bernard: Bratří sokové (1876); V. J.

(J. Verne): Ku měsíci! aneb Divy přírody (1876); E. Labiche: Ďáblovy zápisky (b. d., 1877); F. Paludan-Müller: Láska u dvora (1877); E. Pohl: Miliónský bajazzo (1877); an.: Napoleonův svítek (1880, z německého); F. Reuter: Strýc Brůžek (1880); B. C. Coquelin: Umění a herec (1883); F. Kaiser: Dobrou noc, Růženko (1884); P. N. Destouches: Marnotratník (1886); J. F. Bayard, Petron: Laura a Delphina (1888); E. Girardin: Lady Tartuffe (1888); Jen nebýt citlivým (1888, z francouzského); Na stará léta (1888, z francouzského); J. F. Bayard, Ch. Desnoyers Biéville: Bůh tomu chce (1889); Slečna – paní aneb Jen hodina vlády pod čepcem (1890, z francouzského); Vysoké spropitné – hluboké mlčení (1894, z francouzského); L. Knigge: Umění v manželství šťastna být (b. d.); – posmrtně: R. Nordmann: Padlí andělé (1899); – (operní a operetní libreta:) A. Somma: Gustav III. (1869, hudba G. Verdi, i prem. s tit. Ballo in maschera, 1876 s tit. Maškarní ples); J. Barbier, M. Carré: Romeo a Julie (1869, hudba Ch. Gounod) + Galatea (b. d., 1873, hudba V. Massé) + Holubice (1874, hudba Ch. Gounod); Ch. Nuitter, É. Tréveu: Princezna z Trebizondy (b. d., 1871, hudba J. Offenbach); hráno i s tit. Princezna Trebizondská); S. Cammarano: Troubadour (1873, hudba G. Verdi); J. Hopp: Popelka bostonská (1873, dle A. Thompsona, hudba E. Jonas); F. A. E. Planard: Souboj (1873, hudba F. Héroid); J. Rosen: Probuzený lev (1873, hudba J. Brandl); F. M. Piave: Rigoletto (1873, hudba G. Verdi) + La Traviata (Violeta, 1874, s J. Böhmem, hudba G. Verdi); H. Meilhac, L. Halévy: Velkovévodkyně z Gerolsteinu (1873, hudba J. Offenbach) + Bandité (1873, hudba J. Offenbach) + Modrovous (1874, s J. St., tj. Stankovským, hudba J. Offenbach) + Malý vévoda (1878, hudba Ch. Lecocq) + Nepříteľkyně kardinála Mazarina (1881, hudba Ch. Lecocq); E. Scribe, G. Delavigne: Zedník a zámečník (1873, hudba D. F. E. Auber) + Robert ďábel (1887, s A. E. Mužikem, hudba G. Meyerbeer); J. Braun: Ostří hoši (1874, hudba F. von Suppé); A. Ph. d'Ennry, J. Brésil: Kdybych byl králem (1874, hudba A. Ch. Adam); H. Chivot, H. A. Duru: Pytláci (1874, hudba J. Offenbach) + Dr. Piccolo (1878, hudba Ch. Lecocq); V. Sardou, G. Vaěz: Capitaine Henriot (1874, hudba F. A. Gevaert); B. Young: Únos Sabinek (1874, hudba I. Zajc); E. Gondinet: Král to řekl (1875, hudba L. Delibes); K. Haffner, R. Genée: Netopýr (1875, hudba J. Strauss ml.); F. Zell (C. Walzel), R. Genée: Cagliostro (1875, hudba J. Strauss ml.) + Fatinica aneb Rusové v harému (1876, hudba F. von Suppé) + Bocaccio (1879, hudba F. von Suppé) + Hraběnka Dubarry (1880, hudba K. Millöcker) + Dona Juanita (1881, šifra Z., s P. tj. B. Peškou, hudba F. von Suppé) + Veselá válka (1882, hudba J. Strauss ml.; hráno i s tit. Veselá vojna); A. Ghislanzoni: Aida (1876, hudba G. Verdi); E. Leterrier, A. Vanloo: Graziella (1877, hudba Ch. Lecocq) + Camargo (1879, hudba Ch. Lecocq) + Spanilá Peršanka (1880, hudba Ch. Lecocq) + Den a noc (1882, hudba Ch. Lecocq);



V. Wilder, A. Delacour: Princ Metuzalém (1878, hudba J. Strauss ml.); F. Zell (C. Walzel): Nanon, hostinská U zlatého beránka (1878, hudba R. Genée; hráno i s tit. Nanon, Ninon, Maintenon) + Poslední mohykáni (1879, hudba R. Genée); E. Scribe: Afričanka (1878, hudba G. Meyerbeer; 1885 vyd. s tit. Afričanka) + Guido a Ginevra (1879, hudba J. F. Halévy) + Dáblův podíl (1881, hudba D. F. E. Auber); Clairville (L.-F. Nicolaie), Ch. Gabet: Zvonky cornevillské (1879, hudba R. Planquette; hráno i s tit. Duch v zámku cornevillském); S. Interdonato: Noc ve Florenci (1880, hudba L. Zavrtal) + Myrha (1886, hudba L. Zavrtal); A. de Leuven, L. L. Brunswick: Postilion z Lonjumeau (1881, hudba A. Ch. Adam); C. de Ormesville: Ruy Blas (1881, hudba F. Marchetti); A. Lortzing (text i hudba): Pytlák (1882, podle A. F. Kotzebuea) + Dva střelci (1883); S. M. (L. Sacher-Masoch): Záletníci (1882, hudba M. Anger); J. Braun, R. Genée: Karneval v Římě (1883, hudba J. Strauss ml.); H. V. de Saint-Georges, J. Adenis: Dívka z Perthu (1883, hudba G. Bizet); M. West, R. Genée: Cesta do Afriky (1883, hudba F. von Suppé); E. Scribe, H. V. de Saint-Georges: U věrného pastýře (1886, hudba A. Ch. Adam); M. Carré, E. Cormon: Lovci perel (1887, hudba G. Bizet); L. Gallet: Etienne Marcel (1887, hudba C. Saint-Saëns); F. Romani: Nápoj lásky (1887, hudba G. Donizetti); H. S. Mosenthal: Makabéjští (1887, hudba A. Rubinstein); V. Sardou, L. Gallet: Vlast (1887, hudba É. Paladilhe); L. Gallet, E. Blau: Jan Lotarinský (1888, hudba V. de Joncières); V.-J. É. de Jouy: Vestálka (1890, hudba G. Spontini); H. Meilhac, A. Millaud: Mamzelle Nitouche (1891, hudba Hervé). – *Ostatní práce*: Domino (b. d., 1870); Hra v karty (b. d., 1883); Český tanečník (1885, pseud. E. Z. Lužanský); Kulečník (b. d., 1886); Prorok povětrnosti aneb Jaká bude pohoda? (b. d., 1886); Dáma (b. d., 1887); Hádání myšlenek (b. d., 1888); Jaký má být náš byt? (b. d., 1893); Malý ohňostrůjce (b. d., 1895); Kterak máme kouřit? (b. d.); Taroky a piquet (b. d.). ■ **SCÉNICKY Hry**: Chce být vážnou (1864); Náš pan soused (1866); Česká komedie v Olympu (1869, podle „Štanderovy myšlenky“, šifra Č. P., s J. Mošnou); Pohádka o Červené Karkulce (1869); Za praporem sokolským (1882). – *Překlady*: (čino hry): K. Gutzkow: Uriel Acosta (1861); A. E. Weirauch: Kieselack a jeho nef (1865); J. Auffenberg: Ludvík XI. v Peronu (1867); A. B. C.: Od kolébky až ku hrobu (1867); P. Calderón de la Barca: Sudí zalamejský (1868); J. Lorin: Na hlavě sníh a v srdci květ (1868); H. Meilhac: Vyslancův tajemník (1868); O. Feuillet: V dobách pokolení (1871); E. Pohl, H. Wilken: Vlastní silou (1871, s J. J. Stankovským) + Ječmínková rodina (1882); H. Wilken, A. L'Arronge: Hafani (1872); F. Kaiser: Rozkřičený dům (1873); F. Raimund: Dívka z čarovných krajů aneb Sedlák milionář (1873, nová úprava staršího překl.); K. Maisl: Víla růžová (1874); an.: Běs a víla (1875, šifra Č. P., dle francouzského); an.: Karlisté ve Španělsku (1875, šifra Č. P.); E. Wichert: Po dobrém či po zlém (1876);

E. Verconsin: Matrona efébská (1878); O. F. Berg: Hrbáček (1879); E. Charles (E. Chojecki): Nová Sodomá (1879); F. von Schönthan, P. von Schönthan: Únos Sabinek (1885); O. Blumenthal: Zvon reklamy (1885) + První šíp Amorův (1886); J. E. Bayard, Dumanoir (Ph. F. Pinel): Vévoda z Letorièru (1887); F. W.: Sok s trumpetou (1888); – (libreta): Clairville (L.-F. Nicolaie): Dafnis a Chloé (1867, hudba J. Offenbach); H. Crémieux, J. F. Halévy: Orfeus v podsvětí (1868); A. Ph. d'Ennery, E. Cormon: První den štěstí (1868, hudba D. F. E. Auber); S. Cammarano: Lucie z Lammermooru (1868, hudba G. Donizetti) + Don Pasquale (1942, hudba G. Donizetti); C. K.: Dívčí ústav (1869, hudba F. von Suppé); C. Costa: Lehká kavalerie (1869, hudba F. von Suppé); P. Henrion: Krásná Galathea (1870, hudba F. von Suppé); E. Scribe, Mélesville (A. H. J. Duveyrier): Na Alpách (1871, hudba A. Ch. Adam); E. Scribe: Fra Diavolo (1873, hudba D. F. E. Auber) + Němá z Portici (1882, hudba D. F. E. Auber) + Černé domino (1884, hudba D. F. E. Auber); A. Vanloo, E. Leterrier: Giroflé-Girofla (1877); F. Zell (C. Walzel): Námořní kadet (1877, hudba R. Genée); J. Barbier, M. Carré: Dinorah (1887, hudba G. Meyerbeer). ■ **REDIGOVANÉ noviny a časopisy**: Leuchtkugeln. Humoristisches Wochenblatt (7. 7. 1864 – 20. 10. 1864), Humorist. listy (3. 12. 1864 – 31. 3. 1865), Correspondenz (22. 5. 1867 – 4. 6. 1867), Der Patriot (9. 7. 1867 – 13. 7. 1867); *knižnice*: Bibliotéka operních a operetních textů (1873–74), Operní repertoár Národního divadla (1881), Český merendář (1881–86, sv. 1–10), Nová bibliotéka románů cizojazyčných (1886). ■ **USPOŘÁDANÉ VYDAL**: Veselý zpěvák (1862, s J. R. Vilímekem); Hlahol (1863, s J. R. Vilímekem); Vlasta. Zpěvníček pro dámy (b. d., 1873). ■

**LITERATURA**: L. Zelenka: B. Smetana a E. Z. (1903, též Smetanovy dopisy k libretu Dvě vdovy). ■ ● ref. insc. Chce být vážnou: J. N. (Neruda), Hlas 14. 11. 1864 → České divadlo 2 (1951); an., Zlatá Praha 1864, s. 266 ●; ● ref. překl. Molière (insc.): G. (V. Gabler), Národ 15. 12. 1865; J. N. (Neruda), NL 16. 12. 1865 → České divadlo 3 (1954) ●; ● ref. Na zdar důstojného!: J. N. (Neruda), NL 7. 3. 1866 → České divadlo 3 (1954) + (šifra =) Čes. Thalia 1868, s. 242; an., Politik 8. 3. 1866 ●; ● ref. insc. Náš pan soused: J. N. (Neruda), NL 9. 6. 1866 → České divadlo 3 (1954); an., Politik 9. 6. 1866 ●; -d- (F. Pivoda): ref. Svědové v Praze, Correspondenz 25. 4. 1867; an.: ref. Básně, Květy 1868, s. 351; ● ref. insc. překl. P. Calderón de la Barca: uh. (V. Guth), Correspondenz 31. 10. 1868; J. N. (Neruda), Naše listy 1. 11. 1868 → České divadlo 4 (1958) ●; uh. (V. Guth): ref. Jockey, Correspondenz 13. 10. 1868; ● ref. insc. Pohádka o Červené Karkulce: an., NL 27. 8. 1869; V. G. (Guth), Pokrok 28. 8. 1869 + (šifra uh.) Politik 29. 8. 1869; an., Politik 3. 11. 1869; an., Čes. Thalia 1869, s. 133 ●; O. Hostinský: ref. Rektor a generál, Politik 2. 4. 1873; ● ref. Dvě vdovy: an., Světozor 1874, s. 163; R. A., Posel z Prahy 13. 3. 1878 ●; -ter (J. B. Foerster): ref. Cesta oknem, NL 1. 12. 1885; an. (J. Neru-

## Zvěrokruh

da): E. Z., Humorist. listy 1886, s. 76 → Podobizny 3 (1954); ● ref. Natálie: V. V. Z. (Zelený), Světozor 21, 1886/87, s. 511; J. Flekáček, Vlast 3, 1886/87, s. 775; V. J. Novotný, Hlas národa 29. 6. 1887; -ter (J. B. Foerster), NL 29. 6. 1887 ●; ● nekrology: an., Světozor 28, 1893/94, s. 288; an., Zlatá Praha 11, 1893/94, s. 286; an., Zábavné listy 1894, s. 383; an., Dalibor 1894, s. 215; an., Mor. orlice 23. 4. 1894; J. L. Turnovský, Osvěta 1895, s. 191 ●; ● k 100. výr. nar.: kp, LidN 21. 6. 1940 (odp.); an., Nár. práce 21. 6. 1940 ●; M. Očadlík in Smetanovi libretisté (1948, s. 18) + Soupis českých tištěných operních textů, Miscellanea musicologica sv. 7 (1958); V. Müller: Nejpilnější a nepostradatelný, LD 24. 4. 1969.

dt

## Zvěrokruh

1930

Avantgardní kulturní a literární revue vyrovnávající se se surrealismem.

*Podtitul:* Měsíčník soudobého umění. – *Redaktor:* V. Nezval. – *Vydavatel:* Ústřední studentské knihkupectví a nakladatelství, Praha. – *Periodicita:* měsíčník; 2 čísla (listopad a prosinec).

Vznik časopisu byl dán silícím zájmem V. Nezvala o problematiku podvědomí a snu a jeho potřebou obeznámit veřejnost s poznatky studia pramenů spontánní imaginace a s uměleckou tvorbou naplňující jeho představu umění vycházejícího z hlubších vrstev psychiky. Víra v tyto zdroje umění vedla Nezvala k surrealismu, od něhož se sice zpočátku distancoval, nicméně náplní časopisu ho zjevně představil a propagoval. V úvodním slově k č. 1 Nezval výslovně odmítl vymezit revue jako surrealistickou, formuloval jako zásadní východisko svého úsilí nahradit estetiku normotvornou estetikou založenou na psychoanalýze a na zkoumání možností uměleckého vytěžení nadreálna a časopisu vytyčil program: „Osvětliv ,to, co je‘, odhalí cesty k zrevolucionování psychy.“ V úvodním slově k č. 2 pak Nezval konstatoval řadu shod poetismu a surrealismu v pojetí imaginace i společenské funkce umění a s uspokojením shledal, že zvláště v poslední době se tyto umělecké proudy ztotožňují s tezemi soudobého komunistického hnutí. Dokladem toho je i zde otisknutý překlad Bretonova Druhého manifestu surrealismu, přihlašujícího umění do služeb revoluce. (Plánované 3. číslo mělo být patrně věnováno poetismu, dochoval

se jen Nezvalův připravovaný text Třetí manifest poetismu.) Příznačnou snahu skloubit dialektický a historický materialismus a freudismus dokumentují též úryvky z prací K. Marxe (Jedenáct tezí o Feuerbachovi), F. Engelse (Dialektický materialismus) i tendence podléhat surrealistickým manifestům, jež kromě uměleckých postulátů poskytovaly také účelové interpretace myšlenek marxismu-leninismu.

Z. přinášel *stati a eseje* o moderní literatuře, umění a kultuře a o filozofických a psychologických otázkách tvorby. Vedle cizích autorů A. Bretona a P. Eluarda (Poznámky o poezii) a S. Mallarméa (Richard Wagner) zveřejnili své texty A. Hoffmeister (Podzim v Paříži, Polypolitikum Berlína), V. Nezval (Stéphane Mallarmé, Pastiš o hudbě) a K. Teige (Báseň, svět, člověk, Surrealistická revoluce, Surrealistické malířství aj.); nemalý prostor zde dostal debutující horlivý mladý stoupenec psychoanalýzy B. Brouk (Asociace a barva, Ideál, Primární a sekundární iluzionismus aj.), který též přeložil (i pod šifrou B. B.) stati S. Freuda, C. G. Junga a O. Ranka. Mimoto Nezval (většinou anonymně) napsal do 1. čísla (rubrika *Knihy a publikace*) několik *kritických glos a referátů*, z nichž nejobsáhlejší věnoval básnickým sbírkám J. Zahradníčka a zejména F. Halase. Profil časopisu spoluutvářely ukázky z *původních beletristických prací* V. Nezvala (mj. Chtěla okrást lorda Blamingtona, Jan ve smutku, Dolce far niente), K. Biebla, A. Hoffmeistera, J. Kunstadta, V. Závady i V. Vančury (Margareta Lazarová) a také překlady, a to především francouzských modernistů a surrealistů G. Apollinaira, L. Aragona, Ch. Baudelaira, A. Bretona (Nadja), J. Cocteaua, R. Desnosa, P. Eluarda, S. Mallarméa, M. Prousta (Hledání ztraceného času), Ph. Soupaulta, T. Tzary aj., méně z literatury španělské (F. García Lorca, J. Guillén, P. Salinas) a americké (H. Crosby, E. Stewart-Tattersall); ukázky překládali nejčastěji V. Nikodem (většinou společně s B. Vaníčkem), V. Nezval, A. Hoffmeister, jednotlivě M. Hlávka, S. Jílovská, Z. Šmíd, J. Závada. – Texty provázely reprodukce výtvarných děl (G. de Chirico, M. Ernst, O. Redon, J. Štyrský, Toyen, B. Vaníček aj.).

LITERATURA: ● ref. Z.: B. (E. Bass), LidN 14. 12. 1930; V. O. (Osvald), NO 16. 12. 1930; M. M. (Majerová), Čin 2, 1930/31, s. 275; P. B. (B. Václavek), Index 1931, s. 6; Ch. (J. Chaloupecký), Samostatnost 1931, č. 2 ●; J. Chaloupecký: Z. a trocha introspekce, Fronta 4, 1930/31, s. 133; A. Jelínek in Vítězslav Nezval

(1961, s. 62); V. Nezval: Manifesty, eseje a kritické projevy z poetismu (1967; mj. přetisk programových a kritických článků ze Z., s. 329 /Třetí manifest poetismu/, 502, 512); M. Macháček in Vítězslav Nezval (1980, s. 39); M. Blahynka in Vítězslav Nezval (1981, s. 81); K. Srp in Z. 1, 2, Surrealismus v ČSR, Mezinárodní bulletin surrealismu, Surrealismus (2004, reprint).

jip

## Ladislav Narcis Zvěřina

\* 29. 10. 1891 Praha

† 26. 6. 1980 Praha

Básník, prozaik a literární kritik píšící též slovensky, propagátor a aktivní činitel česko-slovenské vzájemnosti; autor intimní, přírodní a vlastenecké lyriky, próz námětově čerpajících ze Slovenska a ze staropražského prostředí, též prozaik pro mládež; publicista a editor.

VI. jm. Ladislav Z. – Syn typografa. V Praze studoval na malostranském gymnáziu (spolužák V. Vančury) a po maturitě (1910) do 1915 češtinu a filozofii na filoz. fakultě (PhDr. 1916 práci *Antonín Sova*); za studií (do 1914) pracoval v redakci Ottova slovníku naučného. 1915–19 byl účetním úředníkem Zemského výboru v Praze; v únoru 1919 se podílel na kolkování měny na Slovensku, poté působil do června jako první profesor češtiny a slovenštiny na gymnáziu v Levoči. V dubnu 1920 trvale přesídlil na Slovensko a do 1923 pracoval jako účetní kontrolor dětského léčebného ústavu v Dolním Smokovci, od podzimu 1923 do listopadu 1938 jako tajemník, pak zastupující správce a správce (od 1935) státní nemocnice v Bratislavě. Po nuceném návratu do Čech v dubnu 1939 pracoval jako knihovnická rada statistického úřadu města Prahy, od 1948 jako úředník Obvodního nár. výboru v Praze 6. V době svého působení v Bratislavě byl tajemníkem literárního odboru Umělecké besedy slovenské (do 1927), členem Spolku slovenských spisovatelů, členem výboru bratislavského Penklubu a aktivně působil i v bratislavské skupině Družstevní práce; v těchto institucích, jakož i ve sdruženích českých a moravských bibliofilů často též přednášel. Jako autor literárních relací a několika her spolupracoval s českosl. rozhlasem v Košicích (1929–30), v Bratislavě a v Praze (1930–38), za okupace s českým rozhlasem pražským. Přátelsky se

stýkal s mnoha známými osobnostmi (arcibiskup J. Beran, P. Bezruč, A. Klášterský, L. Radimský, A. Sova, R. Svobodová, F. X. Šalda, J. Zrzavý aj.), s nimiž též udržoval korespondenci (v 10. letech s F. X. Šaldou, od poloviny 10. do poloviny 20. let s A. Sovou, v 50. a v 60. letech s J. Beranem). Ve 20. letech a v 1. polovině 30. let vykonal několik cest, zejména po Itálii a Francii; v polovině 60. let navštívil USA, kde žil s rodinou jeho syn Ivan Z. (1923–2004), publicista píšící do exilových časopisů o české, anglické a srbské literatuře, 1958–62 redaktor exilového časopisu *Zápisník*.

Z. debutoval verši hlásícími se po formální stránce k poezii J. Vrchlického. V prvotně *Před branou života* vyjádřil v rámci přírodní lyriky mladistvou touhu po štěstí a lásce, prožitek milostného citu pak zachytil v básních v próze *Květy k slavnosti*. Charakter vlastenecké poezie, inspirované válečnými léty a vznikem samostatného státu, vtiskl sbírce *České rapsodie*, s níž impresivitou a ideově souzněly verše vyjadřující Z. vztah ke Slovensku osvobozenému od maďarského národnostního útlatku (*Slovenské písně*) a evokující v idylických záběrech krásu slovenských Tater (*Plavbou k ostrovu radosti, Zelené ticho*). Básnickou tvorbu Z. završil ve 30. letech lyrickým záznamem cesty po Itálii *Albergo Sole* a apelativními verši na obranu demokracie a svobody proti fašismu *Disk z Československa*. Jeho prozaická tvorba z meziválečného období byla až na výjimky (např. vylíčení poválečného hladomoru v Rusku *Samarský hlad*) inspirována Slovenskem. Z. koloritu tatranské přírody těžily *Dvě pohádky o vánočním smrčku*, následně věleně do slovensky psaných pohádkových příběhů *Tri rozprávky zeleného ticha*, a rovněž slovensky psané povídky *Z tatranských brál*, které zvýraznily spjatost přízračně drsné tatranské přírody s tragédiemi jejích obyvatel i návštěvníků. Rozsáhlejší Z. prózy se slovenskou tematikou měly převážně aktuální politickou motivaci. V románu *Levoča* vylíčil (prostřednictvím milostného, skrytě autobiografického příběhu českého úředníka) přebírání politické moci na východním Slovensku v roce 1919, jež vyvrcholilo vojenským zásahem proti maďarským bolševikům. K motivu Levoče se později vrátil historickou novelou o levočské bílé paní *Noc na Krásné Horce*. Známým prozaikem se stal zejména rozsáhlým životopisným románem *Milan Rastislav Štefánik*. Toto dílo, opřené o studium pí-

semných pramenů a o svědectví pamětníků, jehož čtyřdílnou stavbu se Z. snažil komponovat jako symfonickou skladbu, podrobně zobrazilo Štefáníkův život od narození po tragickou smrt a vyzdvihlo zejména jeho podíl na vzniku společného státu; v kontextu obou národních literatur to bylo první beletristické zpracování Štefáníkova výjimečného osudu a tehdy i ojedinělý příspěvek k upevnění česko-slovenské vzájemnosti. Po návratu ze Slovenska se Z. obrátil k českým látkám, především k osobně mu blízké pražské tematice. V souborech krátkých próz se soustředil na životní osudy svérázných lidových figurek (*Šest malostranských*) a vrátil se i do minulosti k motivům staropražských pověstí (*Kameník od Svatého Víta a jiné hradičanské*); brzy po válce v knize vzpomínek, reflexí a reportáží *Bílí nás pruty železnými* zachytil tíživou atmosféru válečných let 1939–45 a Pražské povstání. Z obdobných námětových okruhů čerpala i tehdejší Z. tvorba pro mládež: povídky o dobrodružném objevování tajuplného prostředí malostranských šlechtických sídel *Kus dobrého života* a próza o zážitcích z Květnové revoluce 1945 *My Prahu nedáme*; mimoto napsal pro děti vyprávění o romantickém pobytu dětí v kokořínském údolí *Prázdniny ze všech nejkrásnější*. Do pražského (malostranského) prostředí lokalizoval i svůj poslední vydaný román pro dospělé *Pod Svatým Mikulášem*, kroniku několika generací patricijské rodiny procházející rodinnými a společenskými peripetiemi v období od konce 19. století po první dvě desetiletí 20. století; po nepříznivých kritikách z konce 40. let, odmítajících beztřídní pojetí tohoto románu, se Z. jako beletrista odmlčel. Jako literární kritik sledoval soudobou českou tvorbu, za svého pobytu na Slovensku napsal množství recenzí a kritik slovenské literatury jak pro místní časopisy, tak pro časopisy české, v nichž publikoval i přehledové stati o soudobé slovenské tvorbě a též polemiky se slovenskými národně orientovanými publicisty (zvláště v Lidových novinách a Literárních novinách). České veřejnosti, především školským potřebám, byla určena antologie Slovenská literatura popřevratová, podávající průřez poezií a prózou po roce 1918. Z. obsáhlou a zásadní prací byla esejistická studie *Antonín Sova*, která vznikla přepracováním a rozšířením disertace a interpretovala umělecké a společenské hodnoty básníkovy díla, z jubilejního podnětu pak

vzešla drobná populární práce *Petr Bezruč*. Z. byl též autorem předmluv a doslovů k dílu P. Bezruče a A. Sládkoviče. Od 50. let publikoval jen ojediněle literární články, později zvláště úryvky ze vzpomínek na P. Bezruče a R. Svobodovou; v 2. polovině 60. let spolupracoval autorsky s exilovým časopisem Proměny. Uplatnil se také jako překladatel ze slovenštiny (E. Maróthy Joltésová, P. O. Hviezdoslav), na přelomu 30. a 40. let se podílel i na tvorbě filmových scénářů (např. 1940 Panna Apolena). – Několik Z. rukopisů zůstalo v pozůstatosti: epická báseň *Legenda o svaté Kateřině*, Paměti (uloženy v rodině Z. syna v USA), román *Nesmrtelná kancelář* (o práci v Zemském výboru) a vzpomínková kniha *Půl století s Petrem Bezručem*, zachycující období 1909–58.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Lomnický (Slovenský deník, někdy i ve spojení s vl. jm.), Lubietovský, Narcis; L. N., L. N. Z., L. n. Z., LNZ, Lnz, Inz, LNZ., Inz. (Čtème), -na., N. Z., Z., -Z., Zet., zn. ■ PŘÍSPĚVKY in: Aventinský magazín (1931); Besedy Času (1909–11; 1909 básnický debut); Bibliofil (Brno 1935, 1939; 1935 Myšlenka národní jednoty v životě a literatuře, i sep.); Bratislava (1927–31); Cesta (1918, 1927); Časopis agrárního studentstva (1927); Čes. slovo (1924–29); Čtème (1940–43, ref. o čes. literatuře); Elán (Praha, Bratislava 1931–42); sb. F. X. Šaldovi k padesátinám (1918); Hlas revoluce (1969); Jednota (1937–38); Katol. noviny (1968); Klas (1941); Kmen (1917–19); Kmen (1927); sb. Kniha vzpomínek na Petra Bezruče (1937, Petr Bezruč intimní, i sep.); Květy (1914–15); Lid. demokracie (1974–78, vzpomínky na setkání s P. Bezručem, R. Svobodovou a J. Vrchlickým); Lid. noviny (1923–39, i příl. Svět knihy); Lípa (1917–20, ref. o české i slovenské literatuře); Lit. noviny (1929); Lit. noviny (1967); Máj (1912); Malý čtenář (1912–13, 1924); Masarykův lid (1945–47); sb. Milanu Rastislavu Štefáníkovi (Praha, Bratislava 1936); sb. Na paměť Rudolfa Těsnohlídka (Jaroměř, Brno 1928); Nár. listy (1917); Nár. osvození (1924–26, i ref. o slovenském divadle); Nár. politika; Národné noviny (Turč. Sv. Martin, Bratislava); Národný denník (Bratislava); Naše doba (1920); Naše rodina (1970, 1977–80); Niva (Brno 1936); Osvěta (1910–16); Právo lidu (1914, 1934); Proměny (New York 1967–70; 1968 úryvek z rkp. Půl století s Petrem Bezručem); Prúdy (Bratislava); Přehled (1913); Roľnícká osveta (Bratislava); Rozhledy (1934); Rozpravy Aventina (1925–27; 1926, č. 3 L. N. Z. o sobě); Salon (Brno 1927, 1930); Sborník Jozefa Gregora-Tajovského (Bratislava 1925); Selské listy (Olomouc 1929); Sever a Východ (1927); Sladko je žiti (1919–20); Slovenská politika (Bratislava 1923–38); sb. Slovenská prítomnosť literárna a umelecká (Praha 1931); Slovenské smery (Bratislava

1935, 1937); Slovensko-české noviny; Slovenský deník (Bratislava 1923–39; i lit. ref.); Stan (Břeclav 1929–30); Studentská revue (1914); Světozor (1918, 1928); Svob. slovo (1946); sb. Škola Nerudova (1965); Topičův sborník (1916–23); Tribuna (1925, příl. Nedělní besídka); sb. Večer Petra Bezruče (Prostějov 1947); Venkov (1916–40, i příl., i lit. ref.); Vesna (Košice 1929–33); Vzlet (Plzeň 1918); sb. Z mělnické skály (Mělník 1963); Zeměd. noviny (1949); Zlatá Praha (1912–14); Zvěstování; Zvon (1913–27, 1941); Živena (Turčiansky Sv. Martin); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ■ **KNÍŽNĚ.** *Beletrie a práce o literatuře:* Před branou života (BB 1912); Květy k slavnostem (PP 1918); České rapsodie (BB 1918; upr. vyd. 1920); Antonín Sova (studie, b. d., 1919); Slovenské písně (BB 1919); Plavbou k ostrovu radosti (BB 1920); Dvě pohádky o vánočním smrčku (1921); Tri rozprávky zeleného ticha (1922); Zelené ticho (BB 1926); Levoča (R 1926); Samarský hlad (PP 1927); Uzavřený kruh a jiné prózy (1927); Milan Rastislav Štefánik 1–4 (R, 1. 1928, 2. 1930, 3. a 4. 1934); Stín mrtvého a jiné novely (1929); Z tatranských brál (PP, Žilina b. d., 1931); Albergo Sole (BB, Bratislava 1931); Disk z Československa (B, Bratislava 1935); Petru Bezručovi (BB 1937); Šest malostranských (PP b. d., 1940); Kameník od Svatého Víta a jiné hradčanské (PP 1941); Kus dobrého života (P pro ml., 1942); Noc na Krásné Horce (P 1944); Bili nás pruty železnými (RpRp 1945); Prázdniny ze všech nejkrásnější (P pro ml., 1946); My Prahu nedáme (P pro ml., 1946); Petr Bezruč (studie, 1947); Pod Svatým Mikulášem (R 1948). – *Překlady:* E. Maróthy Šoltéssová: Moje děti (1957); P. O. Hviezdoslav: Hájníkova žena (pro ml., 1958). – *Ostatní práce:* Milan Rastislav Štefánik (1933); Milan Rastislav Štefánik a jeho mravní odkaz (1947). ■ **REDIGOVAL knižnici:** Slovanský literární klub (1946–48, s J. Dolanským, A. Pražákem a F. Wollmanem). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL:** Sborník Jozefa Gregora-Tajovského (Bratislava 1925, s F. Tichým a F. Wollmanem); ant. Slovenská literatura popřevratová (1932). ■

**LITERATURA:** K. Pátková: L. N. Z. (1891–1980). Soupis osobního fondu (LA PNP 1994). ■ ● ref. Před branou života: -a-, Máj 11, 1912/13, s. 196; F. Kubka, Přehled 11, 1912/13, s. 859; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 13, 1912/13, s. 414; F. V. Vykoukal, Osvěta 1913, s. 64; Ant. Veselý, Čes. revue 7, 1913/14, s. 447 ●; ● ref. České rapsodie: A. N. (Novák), Národ 1918, s. 585; M. Novotný, Nové Čechy 1918, s. 448; K., PL 8. 12. 1918; Š. Jež, Cesta 1, 1918/19, s. 998; F. X. Šalda, Kmen 2, 1918/19, s. 318 → KP 10 (1957); -pa- (F. S. Procházka), Zvon 19, 1918/19, s. 193 ●; -pa- (F. S. Procházka): ref. Květy k slavnostem, Zvon 19, 1918/19, s. 42; ● ref. Květy k slavnostem, České rapsodie: A. Trýb, MR 1918/19, sv. 34, s. 192; F. Götz, Lípa 2, 1918/19, s. 350 ●; ● ref. Antonín Sova: Dr. A. F. (Fuchs), Tribuna 1. 6. 1919; -es-, PL 3. 8. 1919; F. X. Šalda, Venkov 23. 11. 1919 → KP 11 (1959); A. Novák, Naše věda 3,

1919/20, s. 111; B. Polan, Kmen 3, 1919/20, s. 54 ●; ● ref. Slovenské písně: Š. Jež, Cesta 2, 1919/20, s. 890; J. Krecar, MR 1919/20, sv. 35, s. 357; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 20, 1919/20, s. 333; A. Gregor, LidN 11. 9. 1920; J. B. (Borecký), Osvěta 1920, s. 192; J. H. (Hora), Kmen 4, 1920/21, s. 58 ●; ● ref. Plavbou k ostrovu radosti: -pa- (F. S. Procházka), Zvon 21, 1920/21, s. 192; A. N. (Novák), Lumír 1921, s. 112 ●; V. F. S. (Suk): ref. Dvě pohádky o vánočním smrčku, Střední škola 1922, s. 237; ● ref. ed. Sborník Jozefa Gregora-Tajovského: bh (B. Haluzický), LidN 16. 9. 1925; -k (J. Holeček), NO 14. 8. 1925 ●; ● ref. Zelené ticho: -pa- (F. S. Procházka), Zvon 27, 1926/27, s. 97; V. Brtník, Venkov 21. 10. 1926 ●; ● ref. Levoča: J. O. Novotný, Cesta 9, 1926/27, s. 370; B. Jedlička, Nové Čechy 10, 1926/27, s. 143; J. V. Sedlák, Tribuna 16. 1. 1927; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 28. 1. 1927; J. Knap, Sever a Východ 1927, s. 36; V. Brtník, Venkov 12. 5. 1927; A. Guth, Studentský časopis 7, 1927/28, s. 85 ●; ● ref. Samarský hlad: J. Knap, Venkov 14. 10. 1927; J. V. Sedlák, Tribuna 16. 10. 1927; ls., Tvar 1927, s. 147; A. M. Píša, Sever a Východ 1927, s. 299; L. Blatný, Host 7, 1927/28, s. 56; K. Š. (Štorch), RA 3, 1927/28, s. 201; vz. (V. Zelinka), Zvon 28, 1927/28, s. 26; B. Jedlička, LidN 29. 1. 1928 ●; ● ref. Uzavřený kruh...: vz. (V. Zelinka), Zvon 28, 1927/28, s. 378; -jen-, Čes. osvěta 25, 1928/29, s. 47 ●; ● ref. Milan Rastislav Štefánik 1: an., Studentský časopis 8, 1928/29, s. 307; J. Knap, Venkov 6. 2. 1929; -k., RP 9. 4. 1929; V. Brtník, Venkov 27. 6. 1929; J. Sekera, Stan 1929, s. 7 ●; ● ref. Stín mrtvého..., J. Knap, Venkov 28. 12. 1929; -H-, Čin 1, 1929/30, s. 844 ●; ● ref. Milan Rastislav Štefánik 2: an., LitN 1930, č. 3; J. T. (Trojan), Večerník PL 16. 1. 1930; V. Brtník, Venkov 16. 1. 1930 ●; ● ref. Z tatranských brál: P. Kompiš, Venkov 27. 6. a 18. 8. 1931; = (J. Vodák), Čes. slovo 28. 7. 1931; A. Mráz, RA 7, 1931/32, s. 16 ●; ● ref. Albergo Sole: A. N. (Novák), LidN 1. 9. 1931; Kp. (J. Knap), Venkov 16. 9. 1931; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 32, 1931/32, s. 125 ●; ● ref. ant. Slovenská literatura popřevratová: St. M. (Mečiar), Elán 2, 1931/32, č. 10; bh (B. Haluzický), LidN 5. 6. 1932; P. Kompiš, Venkov 8. 6. 1932; B. S. (Slavík), Studentský časopis 12, 1932/33, s. 90 ●; ● ref. Milan Rastislav Štefánik 3, 4: -Rja- (F. Rojka), Čes. osvěta 30, 1933/34, s. 377; M. Chorvát, Elán 4, 1933/34, č. 10; drb. (J. Borecký), Zvon 34, 1933/34, s. 698; -fp., NO 22. 7. 1934, příl. Legionářský týden; vbk. (V. Běhounek), PL 5. 9. 1934; bh (B. Haluzický), LidN 22. 10. 1934, příl. Lit. pondělí; N. (M. Novotný), Rozhledy 1934, s. 68; Jos. B. (Brabec), Čin 1935, s. 30 ●; m. ch. (M. Chorvát): ref. Disk z Československa, Elán 6, 1935/36, č. 10; ● ref. Šest malostranských: J. Knap, Venkov 2. 8. 1940; kp. (K. Polák), Nár. práce 3. 9. 1940; -ühl- (B. Mühlstein), Naše zprávy 1940, č. 81; B. Jedlička, LidN 21. 10. 1940 ●; kp. (K. Polák): ref. Kameník od Svatého Víta..., Nár. práce 6. 3. 1942; strn. (J. Strnaděl): ref. Noc na Krásné Horce, Nár. práce 20. 2. 1945; V. Stratil: Průkopník bratrské družnosti česko-slovenské, Malovaný kraj 1946, s. 36; ● ref. Bili nás pruty želez-

## Zvěřina z Ruhewaldu

nými: zou (O. Zouplna), Svob. noviny 14. 3. 1946; b. (V. Běhounek), Práce 28. 3. 1946; bjč (B. J. Černý), Svob. slovo 2. 4. 1946; J. B. Č. (Čapek), Naše doba 53, 1946/47, s. 134 ●; V. F. (Ficek): ref. Petr Bezruč, SISb 1947, s. 195; A. Pražák in L. N. Z.: Pod Svatým Mikulášem (1948); ● ref. Pod Svatým Mikulášem: -ar, Obrana lidu 20. 11. 1948; V. Nekvinda, Kulturní politika 1949, č. 14 ●; V. Turčány: Preklady Hájnikovej ženy do češtiny, Slovenské pohľady (Bratislava) 1962, č. 6; A. C. Nor: Temperamentní pětasedmdesátník, LitN 1966, č. 44; ● k pětasmdesátinám: (JR), RP 29. 10. 1976; B. Svoboda (rozhovor), Naše rodina 1977, č. 1 ●; ● nekrology: (zbá). (Z. Bár), Ostravský večerník 16. 7. 1980; B. Svoboda, Naše rodina 1980, č. 30 ●; (jkl): Pozapomenuté povídkář (k 100. výr. nar.), Týdeník Rozhlas 1991, č. 41.

pš

## František Zvěřina z Ruhewaldu

\* 17. 4. 1819 Praha

† 10. 7. 1845 Hostinné

Česky i německy píšící romantizující básník a prozaik.

V matrice zemřelých uveden jako Franz Edler von Tanwald; podepisoval se také Franz Ruhwald, Franz Karl (Carl) von Ruhwald, Franz Edler von Ruhwald. Rok narození uváděn též 1818, datum úmrtí 11. 7. – Syn apelačního sekretáře, který byl nobilitován. V rodišti vystudoval gymnázium, poté studoval tzv. filozofii (přítel F. Bach, 1817–1865) a na pražské univerzitě absolvoval práva. Již tehdy se intenzivně zabýval hudbou a českou i německou literaturou. Po studiích pracoval nejprve v Praze jako akcesista a auskultant u pražského magistrátu. 1843 byl vyslán jako substituční radní do Trutnova, odtud byl 1844 přeložen do magistrátu v Hostinném, kde působil ve funkci magistrátního rady. Po dlouhé nemoci zemřel na tuberkulózu. Pohřben byl v Hostinném.

Z. patřil mezi básníky z Čech (jako např. F. Bach, S. Kapper), kteří psali i německy. Své práce (básně a novely) publikoval v pražských periodikách, která seznamovala německy mluvící svět s kulturou slovanských národů. Z. německy psaná intimní lyrika pracující s paralelismem přírodního rytmu a lidského údělu je prodechnuta melancholizujícím teskným tónem (*So bin ich heiter*); prózy psané živým jazykem využívají charakteristických vypravěčských postupů příběhů s tajemstvím (*Der Bastard*). Jako nadějný český básník hledajícího ces-

tu k národnímu uvědomění jej v Květech 1843 uvedl V. B. Nebeský, patrně Z. spolužák. Z. zde otiskl několik básní písňového charakteru apostrofujících jarní probuzení přírody i lásky, stylizuje se přitom do poutníka a pěvce zpívajícího cizincům a cizímu kraji o návratu k vlasti (*Kdes tak dlouho bloudila?*). Na pokračování uveřejnil Z. báchorku *Vodník*, ve které poměrně vyspělými stylistickými prostředky zpracoval tradiční látku lidové slovesnosti. Tuto práci ocenil K. Sabina jako výraz sympatií „Čechoněmce“ s českou kulturou a dílo talentovaného vypravěče báchovek. Z. literární pozůstalost vlastnil F. Bach, který se ji také chystal vydat a doprovodit životopisem.

PSEUDONYMY: Franz Carl, Franz Karl, Karl F. (dub., Bohemia 1843). ■ PŘÍSPĚVKY in: Bohemia (1843, 1845; 1845 P Der Bastard); Jutrzenka (Varšava); Květy (1843–45; 1843 B Kdes tak dlouho bloudila?, 1844 B Vodník); alm. Libussa (1843–45; 1844 B So bin ich heiter); – posmrtně: H. von Lobsdorf: Lieder der Heimat (1871); Libussa (1846); ant. Píseň o nosu (2005, ed. I. Wernisch). ■

LITERATURA: V. Nebeský: Zde vystupují poprvé..., Květy 1843, s. 29; an.: Česká básnička L. A. Frankla, Květy 1845, s. 239; ● nekrology: an., Čes. včela 1845, s. 246 (spr. 240); L. Lhota, Květy 1845, s. 344; Prof. Fähnrich (A. Fähnrich), Prag-Beiblätter zu Ost und West 1845, s. 456 ●; an.: Veškeré literární pozůstatky... (o Z. lit. pozůstalosti), Květy 1846, s. 548; P. A. Klar: F. K. Z. Edler von Ruhwald..., Libussa 1846, s. 258; an.: Zajímavý úkaz pro naše záležitosti... (o Z. přilnutí k české literatuře), Čes. včela 1847, s. 12; K. Sabina in Vzpomínky (1937, s. 71 ← Svoboda 1868, s. 203); M. Hýsek in ant. Ztrhané struny zvuk (1940, s. 421); V. Maršáček in ant. Chlapecké srdce mi zemřelo (1983, s. 284).

vfr, vpb

## A. Zvičinský viz Josef Julius David

## Zvon

1900–1941

Týdeník především autorů starších generací, zaměřený na beletrii a domácí i zahraniční literární a umělecký život, s tradicionalistickým programem usilujícím zvláště o zvýznamnění realistické tvůrčí metody a národního charakteru literatury.

Podtitul: 1900–41 (roč. 1–42) Týdeník beletristický a literární. – Redaktoři: 1900–12 (roč. 1–12) M. A. Šimáček (odp. red.); 1912–39 (roč. 13–39 do č. 20) F. S.

Procházka (odp. red.); 1939–41 (roč. 39 od č. 21 – roč. 42, č. 1) J. Borecký (odp. red.); od roč. 2 (1901/02) řídil časopis odp. redaktor společně s redakčním kruhem, v němž se vystřídal: A. Jirásek (1901–30, roč. 2–30 do č. 27), K. V. Rais (1901–26, roč. 2–26), M. A. Šimáček (1901–12, roč. 2–12), J. Thomayer (1901–27, roč. 2–28 do č. 6), J. Vrchlický (1901–04, roč. 2–4), Z. Winter (1904–12, roč. 5–12), J. Lier (1912–16, roč. 13–16), F. S. Procházka (1912–39, roč. 13–39 do č. 20), F. X. Svoboda (1927–1941, roč. 28 od č. 9 – roč. 42, č. 1), E. Tréval (1927–29, roč. 28 od č. 9 – roč. 29 do č. 23), A. Klášterský (1930–38, roč. 31 od č. 32 – roč. 39 do č. 4), K. Leger (1931–34, roč. 33 od č. 32 – roč. 34 do č. 30), J. Borecký (1938–41, roč. 39 od č. 5 – roč. 42, č. 1). – *Vydavatel a nakladatel*: 1900–09 (roč. 1–9) Družstvo spisovatelů (též uvádění jako vydavatel M. A. Šimáček a nakladatel F. Šimáček, Praha); 1909/10 (roč. 10) Družstvo spisovatelů a firma Alois Wiesner, Praha; 1910–41 (roč. 11–42) nakladatelství Čes. grafická akciová společnost Unie, Praha (od 1919 jako Čes. grafická Unie, od 1932 jako Českosl. grafická Unie), které časopis kromě roč. 10 (1909/10) po celou dobu vycházení též tisklo (zároveň jako vydavatel vždy uváděn stávající odp. red.). – *Periodicita*: týdeník; 1900–38 (roč. 1–38) 52 čísel od září do září (někdy též jako dvojčísla, např. vánoční nebo k životním výročním kmenových přispěvatelů; 1938–40 (roč. 39–40) 51 čísel od září do září, v roč. 40 do října; 1940/41 (roč. 41) 52 čísel od září do září; 1941 (roč. 42) 1 číslo v září 1941 (vydávání bylo ukončeno nařízením německých okupačních úřadů).

Týdeník Z. vznikl jako reakce na změny literárního života 90. let, během nichž se zvláště po vystoupení České moderny prosadila mladá generace spisovatelů a kritiků hlásící se ve směr k moderním literárním směrům. Představoval publikační tribunu starší generace, která se k projevům moderní literatury stavěla převážně odmítavě. Založení Z. bezprostředně podnítila skutečnost, že do tradiční tribuny starší generace, časopisu Lumír, pronikli na konci 90. let právě stoupenci moderny (např. V. Dyk, A. Novák, K. Sezima, F. X. Šalda, O. Theer, K. Toman). Vydávání Z. inicioval M. A. Šimáček. Na jaře 1900 založil s okruhem svých přátel, členů Spolku čes. spisovatelů beletristů Máj (J. Borecký, F. Herites, A. Heyduk, A. Jirásek, A. Klášterský, K. Kučera, F. Kvapil, F. S. Procházka, K. V. Rais, F. X. Svoboda, J. Thomayer, J. Vrchlický a Z. Winter) „soukromé“ podílnické družstvo (uváděné jako Družstvo spisovatelů nebo Spisovatelské družstvo), jehož orgánem a majetkem Z. zůstal po celou dobu vycházení. Právní statut družstva vypra-

coval profesor právnické fakulty J. Stupecký. Družstvo bylo tvořeno pouze členy svého výboru. Ambicí Z. bylo konkurovat Lumíru, avšak záhy po svém vzniku (zřejmě i zásluhou úspěšnosti Z. u čtenářů) inicioval 1902 Spolek čes. spisovatelů beletristů Máj založení dalšího publikačního orgánu starší generace, týdeníku Máj. Snahy o převedení Z. rovněž pod administrativu spisovatelské organizace zakladatelé Z. odmítli a oba časopisy tak konkurovaly nejen Lumíru, ale především sobě navzájem. Zejména v prvním desetiletí své existence vedl Z. s časopisem Máj časté polemiky, pramenící též ze skutečnosti, že někteří zakladatelé Z. současně působili v jeho redakci (F. Herites jako odpovědný redaktor, J. Borecký, A. Klášterský, J. Vrchlický v redakčním kruhu) nebo v Nakladatelském družstvu Máje (např. K. Kučera). F. Herites se v polovině 1903 vzdal členství ve spisovatelském družstvu, naopak J. Vrchlický nadále působil v redakčním kruhu obou časopisů. Napětí uvnitř starší generace při správě spisovatelské organizace i týdeníku Máj vedlo nakonec v březnu 1904 členy družstva Z. A. Jiráskou, J. Thomayera a Z. Wintra k ukončení svého spolkové členství. Přes rozmišky mezi zakladateli a kmenovými přispěvateli Z. byl týdeníkem u čtenářů úspěšným, od podzimu 1904 (roč. 5) mohla redakce rozsah časopisu rozšířit z 1,5 na 2 tiskové archy. První smlouvu o vydávání časopisu družstvo uzavřelo s nakladatelskou firmou F. Šimáček. V průběhu 1909 se družstvo dostalo do finančních potíží a M. A. Šimáčkovi se nepodařilo od spolupodílníků získat další prostředky, od podzimu proto vydávání časopisu financovala společně s družstvem nakladatelská firma Alois Wiesner, od podzimu 1910 se financování trvale ujala Čes. grafická Unie. V tomtéž období se členy družstva stali další spisovatelé (např. K. M. Čapek Chod, B. Kaminský, K. Leger, J. Lier, J. V. Sládek, F. X. Svoboda, E. Tréval, F. Župan), členská základna se obměňovala i v meziválečném období (např. K. Červinka, V. Červinka, J. S. Machar, A. Stašek, J. Štolba). – Po celou dobu své více než čtyřicetileté existence Z. představoval tribunu tradicionalisticky orientovaných spisovatelů, převážně stoupců realistických tvůrčích postupů. Program, vyjádřený vágním heslem „umění ryzí, životné, k národu a lidstvu obrácené“, odkazoval k literárním hodnotám lumírovské generace a zůstal nezměněn. Podobně jako časopisy Lumír

a Máj byl Z. určen širokému okruhu čtenářů s cílem jejich kultivace v duchu národní emancipace a historického sebevědomí. V neměnné programové skladbě Z. převažovala beletrie, hlavně větší, na pokračování uváděné novely a romány. Významné zastoupení měla rovněž poezie, především verše reprezentující pozdní tvorbu zakladatelů časopisu a jejich generačních vrstevníků. Kromě básnických příspěvků (rubrika *Básně*) a próz (*Romány, novely, povídky, črty, arabesky atd.*, od podzimu 1919 *Krásná próza*) náležely k obsahu každého čísla popularizační stati (*Vzpomínky, studie a stati poučné*, od 1919 *Články poučné*), přinášející literárněhistorické, memoárové a cestopisné práce nebo vzdělávací příspěvky z různých oborů (zejména uměnovědy, historiografie, etnografie, ale též přírodopisu, lékařství, architektury aj.). Od roč. 20 (1919/20) byl obsah rozšířen o aktuální domácí i zahraniční kulturně společenskou, převážně literární problematiku (*Fejeton*, od podzimu 1940 *Besídka*), od roč. 40 též o fakultativní rubriku *Koutek Jednoty Svatopluka Čecha*. Součástí jednotlivých čísel byly pravidelné rubriky referující o domácí i zahraniční beletrii a literárněvědné produkci (*Literatura*, od 1940 *Přemnicktví*), o dramatické nebo inscenační tvorbě (*Divadlo*), též o malířství a výstavách (*Výtvarné umění*), o hudební tvorbě (*Hudba*), v roč. 34–40 (1933–40) i o filmové produkci (*Film*). V roč. 20–21 (1919–21) byla zavedena rubrika *Epigramy*, vesměs ironizující soudobé negativní projevy veřejného života. Každé číslo uzavírala rubrika *Týden* (od 1940 *Drobné zprávy*). Přinášela glosy, poznámky a polemiky, které souvisely s literární tvorbou a spolkovou činností autorů (mj. v počátcích zde Z. Winter tiskl drobné historické zajímavosti z městských archivů), převažovaly v ní však krátké komentáře k událostem domácí i zahraniční kultury a literatury a v období do 1. světové války též polemiky s odlišně orientovanými spisovateli (např. F. V. Krejčí, A. Procházka, F. X. Šalda) a časopisy (např. *Čas, Rozhledy, Slovo, Volné směry*), v průběhu 20. let i s levicovým tiskem. Od počátku 20. let byly četnější zprávy o činnosti spolků a korporací spjatých s Uměleckou besedou a především se Spolkem čes. spisovatelů beletristů Máj a Z. byl stále více vnímán jako tiskový orgán této organizace. V menší míře se v rubrice *Týden* přispěvatelé vyjadřovali k aktuálním společenským a poli-

tickým otázkám (např. odmítavě k bolševické politice v Rusku ve 20. letech nebo k projevům sudetoněmeckého nacionalismu ve 30. letech). Záhloví každého čísla zdobila emblematická perokresba názvu časopisu s obrázkem rozhoupaného zvonu nad horou Říp, jejímž autorem byl M. Aleš.

Literární profil Z. jakožto orgánu obhajujícího a propagujícího tvorbu především realisticky zaměřených autorů určovala jeho generační základna: představitelé lumírovské generace a jejich epigoni, včetně stoupců parnasismu nebo zánrového realismu. Ačkoli v období do 1. světové války zde publikovali své významné romány např. J. Holeček (část kroniky *Naši*), A. Jirásek (část kroniky *U nás*) nebo Z. Winter (Mistr *Kampanus*), stal se Z. záhy esteticky nevybojným časopisem, který opomíjel většinu iniciačních uměleckých procesů a problémů. – V *poezii* se nejvíce uplatňovala reflexivní a impresivní lyrika se značně širokým rozpětím témat, od intimních a milostných přes krajinářská a místopisná, vlastenecká, historická, antická, cestopisná až k sociálním nebo náboženským. Básnické příspěvky se v počátcích většinou hlásily k lumírovské poetice, postupně pak k rozmanitým orientacím 90. let a přelomu století, od symbolismu, novoromantických ozvuků a prozaizační vlny počátkem 20. století až po jisté dotyky s dalšími proudy moderní poezie. Přitom bylo charakteristické, že přední tvůrci a nositelé nových orientací publikovali ve Z. buď ve svých počátcích, nebo výjimečně (např. verše J. Hory 1910–19, F. Gellnera 1911, J. Demla 1912–20, K. Tomana 1913, K. Nového 1914, A. M. Píši 1923, debutujícího J. Havlíčka /\* 1896/ 1924–30 nebo J. Bednáře 1930). Zpočátku nejvíce básněmi přispívali J. Borecký, K. Červinka, A. Heyduk, R. Jesenská, A. Klášterský, J. S. Machar, A. E. Mužík, F. S. Procházka, J. V. Sládek, F. X. Svoboda, L. Volenec (pseud. Svatopluk Karmen), S. Zima a hlavně J. Vrchlický (1900–08 nejvíce příspěvků, po 1912 i z pozůstalosti), z mladších básníků pak G. R. Opočenský. Za 1. světové války a počátkem 20. let též E. Krásnohorská a A. Sova; později také K. Babánek, V. Brtník, E. Čenkov, L. Suchý, A. Ziegloserová. Od 1. či 2. desetiletí ve Z. verše též poměrně hojně tiskli: R. Bojko, S. Bouška, A. Breska, M. Calma, A. Červinka, K. Dewetter (pseud. K. de Wetter), T. Dubrovská, X. Dvořák, V. Frida, B. Grünwald, K. Horký, E. Horský, M. Jahn, J. Jahoda, B. Kaminský, V. Krofta, L. Křikava, F. Kvapil,



J. Kvapil, E. Lešehrad, V. Martínek, Č. Ostravský, E. Pauer, K. Pittich, L. Quis, A. Ráž, F. Sekanina, J. Skarlandt, J. M. Šerý, X. Tejřov, F. Tichý (pseud. Zdeněk Broman), Z. Tlamich, Ad. Veselý, J. Vrba, L. N. Zvěřina; v menší míře a někdy jen ojediněle např. B. Adámek, K. Beneš, B. Benešová, J. Bláha, F. Bořek Dohalský, S. Čech, A. Černý (pseud. Jan Rokyta), B. L. Černý, J. Červenka, C. Dušek, M. Fučík, I. Geisslová, O. Hanuš, J. Havlíček (\* 1881), V. Hložek, J. Chotek, Č. Jeřábek, J. Karník, K. Leger, S. Lom, A. Macek, H. Malířová, K. Mašek (i pseud. Fa Presto), P. Maternová, J. Müldner, K. Novotný (i pseud. M. Silén), J. Opolský, J. Parma, K. V. Rais, J. Rokyta († 1905, i z pozůstalosti), P. Skřivan, P. Sula, M. A. Šimáček, A. Škampa, V. Šolc (z pozůstalosti), R. Těsnohlídek, A. Trýb, O. M. Vyskočil, Z. Winter (podp. Zikmund V.), J. z Wojkowicz. V meziválečném období okruh přispěvatelů rozšířili další reprezentanti starší generace vycházející mnohdy ještě z lumírovské a symbolistní poetiky: např. O. Auředníček, M. Bílá (i podp. Vlasta Vainová nebo Magda VI. Bílá a Bílá-Vainová), S. Cylíak, K. Engelmüller, H. Jelínek, E. Jurčínová, J. Kratochvíl, J. Kuchař, J. Opolský, M. Přifleská, Z. Rón, K. Semberádová, F. Skácelík, F. Šelep, J. V. Šimák (pseud. B. Jarovec), F. Unger, F. Zavřel, J. Zyka (podp. J. Borotínský), ojediněle P. Moudrá. Z mladších generací k častěji přispívajícím náleželi např. J. M. Augusta, J. J. Balcárek, Z. Bár, K. J. Beneš, F. Bulánek-Dlouhán (pseud. F. Dlouhán), L. Dyměš, J. Grmela, F. Hrbek, E. Janský, Z. Kalista, B. Klička, J. Knap, F. Kožík, Z. Kriebel, F. Kubka, R. Medek, J. Obenberger (pseud. Jaroslav Hora), H. Peerová, J. Pelíšek, J. V. Rosůlek, V. Rozner, H. Sedláček, E. Synek, R. F. Šimek, F. Velkoborský, J. Vrba, V. Zelinka, J. Želiva, F. C. Župka; k méně publikujícím pak např. J. Biskup, J. Černý, F. Holub, J. Hořejš, J. Chaloupka, J. Jelínek, J. Klepetář, J. Nápravník, J. Nečas, V. Neubauer, V. Novák, J. Ošmera, J. Roden, Z. Spilka, V. Thiele, L. Urban, J. Vladyka, B. Vlček, O. Žizka. Ojediněle byly ukázky ve slovenštině z tvorby M. Rázuse 1917, P. O. Hviezdoslava 1919 nebo P. Kompiše 1922 nebo již zapomenutého O. Hataly (podp. O. Hatala-Michalov) 1924; výjimečné bylo též čtyřverší P. Bezruče v září 1939. Naopak nepřehlédnutelným jevem od počátku a v meziválečném období zvláště byly básnické příspěvky mladších autorek, jejichž celkový počet, i když

většina z nich přispěla pouze do jednoho či dvou ročníků, přesáhl několik desítek jmen. K později známějším náležely např. M. Bartošová, L. Bubelová, M. V. Ježková (pseud. Marie Levá), J. Karasová, P. Kříčková, R. Líbalová-Zátková, J. Lormanová, D. Outratová, M. Pachnerová, M. Rafajová, H. Rudlová, E. Řezáčová, R. Schwarzová, J. Strimplová, M. Šarecká, A. Turková, A. Tyrpeklová, V. H. Viednerová. Pouze v počátcích Z. přinášel i *poezii v překladech* J. Boreckého (O. Chajjám, F. Prešeren), R. Dvořáka (Li Po), P. Maternové (M. Konopnická), F. Sekaniny (E. Markham), J. Vrchlického (J. Bowring, R. de Campoamor, V. Hugo, A. Silvestre, J. Verdaguer) aj. – *Prózu* v prvních ročnících reprezentovaly zejména historické práce Z. Wintra (Krátký jeho svět, Vojačka, Rozina sebranec, Peklo, Mistr Kampanus) a po celou dobu vydávání soudobé i historické žánrové obrázky, povídky, novely nebo romány s tematikou z venkovského, maloměstského a měšťanského prostředí, často s výraznějšími znaky naturalismu, též symbolismu či impresionistické dojmovosti nebo zase psychologického realismu, regionální literatury s tematickými i jazykovými specifiky, literatury dobrodružné i sentimentální. V období do vzniku republiky rozsáhlejší prózy nejčastěji publikovali K. Červinka (mj. romány Dědicové, Země, Vysušený močál; pod pseud. V. Štika: Julius Klapzuba, Apostata), K. Leger (mj. romány Vendulka, husarka malá, Augustin Fojtík; novela O umění, umělcích a hladové Pavlíně), K. V. Rais (mj. oba díly románu O ztraceném ševci), F. X. Svoboda (mj. romány Nevinné oči, Trhající se břehy, Změňte místo), M. A. Šimáček (mj. romány Lačná srdce, Maxínkův strýc herec), E. Tréval (i pseud. Václav Prešovský, Jiří Okoř, Ladislav Vašek a společně s manželkou Tréval-Viola), J. Vrba (mj. romány Dolina, Boží mlýny), F. Župan (mj. román Lojzík vychovatelem). Ve stejném období opakovaně přispívali též např. M. Calma, K. M. Čapek (později podp. K. M. Čapek Chod, mj. část románu Antonín Vondřejc), F. Flos, F. Hamza, K. V. Havránek, F. K. Hejda, M. Jahn, R. Jesenská (mj. román Tanečnice), A. Jirásek (mj. část kroniky U nás, Z mých pamětí a úryvek z 1. d. románu Husitský král), K. Mašek, G. Preissová, A. Stašek (mj. román Zápasy), J. Sumín, K. Šípek, J. K. Šlejhar, J. Thomayer (i pseud. R. E. Jamot); spíše ojediněle např. R. Čechová, E. Čenkov, F. S. Holeček, J. Holeček (část kroniky Naši), K. Hor-

ký, J. R. Hradecký, J. Imlauf, K. Jonáš, A. Klášterský, K. Klostermann, L. Křikava, H. Malřová, J. Merhaut (román *Útěk*), V. Mrštík, F. S. Procházka, R. Svobodová, F. Šrámek, B. Viková-Kunětická, Q. M. Vyskočil, B. Zahradník Brodský (i podp. B. Brodský). Z příslušníků mladé generace prozaickými příspěvky debutoval např. I. Olbracht (1905, roč. 6), jednu z prvních próz zde zveřejnila M. Pujmanová (podp. M. Zátková, 1915, roč. 15). Podobně jako v poezii, avšak v mnohem menší míře, prózu hojně reprezentovaly ženy, v období do vzniku republiky N. Hausková, M. Jakerlová (pseud. Pavla Procházková), T. Meinecková, L. Sovová, T. Turnerová; v následujícím období např. A. Brtníková-Petřiková (i podp. A. Petřiková), B. Fridová, J. Hušková-Flajšhansová, L. Kopecká-Valečková, L. Plachá, K. Pospíšilová-Pitina, R. Schwarzová, J. Sojková-Blažková, V. Štáflová, J. Toucová-Mettlerová aj. (novela M. Fričové s tit. *Isabella* a detektivové byla 1934 odhalena A. M. Píšou jako plagiát z němčiny a její publikování zastaveno). V meziválečném období nadále přispívali zejména žijící příslušníci zakladatelské generace, nejčastěji např. R. Bojko, J. Jahoda (mj. romány *Ratejna*, *Slunce, Očista*), M. Jahn, A. Jirásek (mj. ukázka z 2. d. románu *Husitský král*), K. Leger (mj. romány *Anděl strážce*, *Pokání starého hříšníka*, *Na nešťastné planetě narozený*), K. V. Rais (mj. povídkový soubor *Svatba*), F. X. Svoboda (mj. romány *Tři dvory*, *Román starého pána*, *Skok do tmy*, *Ozářený vchod žalární*, *Pokušení*, *Prohlubně tajemství*), A. Stašek (mj. román *Stíny minulosti*), J. Thomayer, E. Tréval (mj. romány *Král Midas*, *Říjnové ohně*, *Bacchantiny oči*), J. Vrba (mj. romány *Zubřany*, *Beranuc dvůr*, *Převrat*, *Kvetoucí hloží*, *Očistec*), B. Zahradník Brodský (mj. romány *Nedokončená píseň*, *Bílé světlo*, *Zápas žen*) a jejich mladší následovníci, např. A. J. Alex, hojně J. Havlasa, V. Martínek (mj. ukázky z románu *Zrádce národa*), Z. Rón, E. Vachek, ojedinele L. N. Zvěřina. Z příslušníků starší generace v menší míře též přispěli např. O. Auředníček (mj. román *Dcera dvou otců*), J. Š. Baar, A. Berndorf, J. Císler, A. Červinka (román *První a poslední*), P. Dušan (mj. romány *Hrůza nesmrtnosti*, *Kroky osudu*), B. Grünwald, J. Guth-Jarkovský (i podp. S. Jarkovský), I. Herrmann (novela *Dánská historka*), R. R. Hofmeister, V. K. Jeřábek, Č. Kramoliš, A. Mrštík, J. Müldner, M. Přileská, S. Reiniš, V. Schwab (pseud. Pavel List), V. Štech,

Ad. Veselý, A. Ziegloserová, F. C. Župka. Od konce 20. let se pak okruh prozaiků rozšířil o autory narozené kolem roku 1900, jejichž příspěvky zároveň zčásti rozšiřovaly profil časopisu o nové varianty realismu, psychologické prózy či subjektivněji laděné lyrizované prózy: např. Z. Bár, J. Grmela, K. Hadrbolec, F. Hampl, J. Havlíček (povídka *Černá paní*), F. Jakubův, Z. Kalista, B. Klička, J. Koudelák, V. K. Krofta, V. Mikolášek, A. C. Nor (mj. romány *Jed v krvi*, *Od stolu a lože*), B. Pernica, J. V. Rosůlek, E. Synek, J. Šach, R. F. Šimek, J. Šulc, V. Werner. – Ojedinele Z. přinesl i *dramatický text*, „zpěvohru“ Z. Wintra *Kratochvíle panny Filipiny* (1911–12, roč. 12). Častěji uváděl žánrově různorodé a převážně kulturně orientované *cestopisné a místopisné črty a články*, jimiž do 1918 přispívali např. M. Calma, K. Drož, E. Fait, F. Frýdecký (též o Slovensku), J. Guth-Jarkovský (i podp. J. Guth), P. M. Haškovec, A. Ivančič, O. J. Janota, V. Jošek, J. Karásek, J. Karník (podp. J. Svítal), J. Kořenský, J. Král, J. Lier, K. Mušek, F. Nábělek, K. Šípek, J. Štolba, F. Tichý (i pseud. Zdeněk Broman), J. Thomayer (i pseud. R. E. Jamot), F. Župan (i podp. F. Procházka), v prvních ročnících i O. Theer a Z. V. Tobolka; v meziválečném období též V. Červinka, D. Filip, J. Havlasa, Č. Jeřábek, M. Jirko, K. Klostermann, J. Kosina, J. Š. Kubín, J. V. Kučera, J. Vinař, J. V. Želízko aj. – *Fejetony* o literárních a kulturních aktualitách psali zejména ve 30. letech: často H. J. Bally (i šifry hjb, Hjb), dále i F. Bulánek-Dlouhán (pseud. Dlouhán), V. Červinka (i šifra Č.), E. Konrád (šifra Delta), Ad. Veselý aj. *Literárněhistorické, interpretační nebo vzpomínkové stati* o tvůrčích české (a v menší míře i zahraniční) literatury, často též u příležitosti životních či posmrtných jubileí do časopisu nejprve (i na pokračování) psali V. Dresler (hojně, mj. o J. Arbesovi, K. V. Raisovi, F. X. Svobodovi), B. Frida (o J. Vrchlickém), A. Pražák (zejména o májovcích a lumírovcích S. Čechovi, A. Heydukovi, J. Nerudovi, L. Quisovi, J. V. Sládkovi, též o P. O. Hviezdoslavovi), Boř. Prusík (zejména o ruské literatuře), L. Quis (o A. Jiráskovi), F. Sekanina (hojně, mj. o J. Arbesovi, K. M. Čapku Chodovi, F. S. Procházce, L. Quisovi, J. V. Sládkovi), F. Strejček (hojně, mj. o americkém pobytu J. V. Sládky), J. Thomayer (i pseud. R. E. Jamot, o S. Čechovi, L. Stroupežnickém); v menší míře nebo jen ojedinele též např. J. Arbes (o K. H. Máchovi),

J. Borecký (o J. Vrchlickém), R. Dvořák (o čínském básníkovi Li Po), S. V. Friedl (pseud. Tristan, o M. A. Šimáčkovi), F. Herites (o J. Zeyerovi), A. Heyduk (o J. Nerudovi, J. Zeyerovi), J. Hodek (o korespondenci S. Čecha), J. Hofman (o K. Havlíčkovi Borovském), J. Jirásek (o Jeníkovi z Bratřic), F. Kubka (o válečné literatuře), P. Maternová (o M. Konopnické), J. Lelek (o B. Němcové), Z. Nejedlý (o české i ruské literatuře), G. Pallas (o skandinávských literaturách), K. V. Rais (o M. A. Šimáčkovi), J. Vlček (o J. P. Koubkovi, J. K. Tylovi, J. J. Kolárovi), J. Vrchlický (o G. Carduccim). V meziválečném období též přispívali např. J. Š. Baar (o pobytu K. Havlíčka Borovského a B. Němcové na Chodsku), V. Brtník (i šifra btk, zvláště o kmenových autorech Z.), S. Bouška (o O. Březinovi), F. Bulánek-Dlouhán (pseud. F. Dlouhán, mj. o T. G. Masarykovi v beletrii, o J. Arbesovi jako dramatikovi), J. B. Čapek (o A. Sovovi), V. Červinka (též o ruské literatuře), V. Dresler, K. Elgart Sokol (podp. E. Sokol, o A. a V. Mrštíkových), F. Frydecký (o slovenské literatuře), M. Hýsek, J. Janáček, K. Juda, J. Kabelík (mj. o E. Bozděchovi, o slovenském básníkovi J. Hollém), J. Müldner (mj. o francouzské literatuře), V. Novák, H. Peerová, Ant. Procházka, B. Slavík, V. Zelinka (mj. o K. Čapkovi Chodovi). – Z. rovněž přinášel informační stati a články *o hudbě a hudebním životě doma* (zpočátku hojně o B. Smetanovi) i *v zahraničí* (přispívali např. K. Dewetter pod pseud. K. de Wetter, K. Emingerová, A. Hnilička, P. Moudrá, O. Zich), *o výtvarném umění* (např. E. Edgar, J. Filip, K. Chytil, R. Jesenská, O. Josek, M. Švabinský) a *o divadle* (např. V. Červinka, K. Mušek). Popularizačními články byla rovněž zastoupena medicína a sociální lékařství (např. A. Heveroch, J. Chalupecký /\* 1864/, D. Panýrek, Boh. Prusík, J. Šimsa, J. Thomayer), přírodověda (např. B. Bauše, J. Kořenský, D. Panýrek pod pseud. A. Mráz, F. Počta), historie (např. F. Lexa, J. Salaba, J. V. Šimák, H. Traub, J. V. Zelízko) a kromě dalších oborů ojediněle též soudobá politologie a politika (např. J. Holeček prvními částmi práce Prvé tříletí Československé republiky v roč. 20–21, 1919/20–1920/21), M. Hodža statí o nacionalismu v roč. 32, 1931/32). Ojedinělá byla anketa s názvem *Co se Vám nelíbí v našem životě pospolitém* (1919, roč. 20), v níž se šedesát spisovatelů starší generace kriticky vyslovilo k politickým, sociálním a mravním problémům doprovázejícím

vznik republiky. – V rubrice Literatura a částečně též v rubrice Týden byly hojně publikovány *literární kritiky a informace*, články převážně referentského či komentujícího charakteru. Kromě soustavné pozornosti věnované zakladatelské generaci sledoval Z., nikoli ojediněle, také projevy avantgardních, umělecky odlišných směrů (např. knihy F. Halase, J. Mukařovského, V. Nezvala). Ke kmenovým recenzentům a autorům zpráv po celou dobu vycházení náleželi hlavně J. Borecký (hojně i šifry drb, drb., Dr. Jar. B., J. Obr., J. B.) a do 1939 F. S. Procházka (zejména šifry -á., -ch-, F. S. P., Kaz., -och-, pa, -pa, pa-, -pa-, -š-); v období do konce 1. světové války např. B. Bauše (šifra B. B.), V. Dresler (šifry -er-, -Ir., -slr.), K. M. Čapek Chod (šifra KMČ.), K. Červinka (i šifry -inka., -ka, K. Č.), V. Červinka (i šifry č., Č., V. Kol.), S. V. Friedl (pseud. Tristan), F. Frydecký (šifra Fdký.), J. Folprecht (šifra J. F.), K. V. Havránek (i šifra K. V. H.), F. Sekanina (i šifry fs., F. S., F. Skn., -n-, S.), J. Spáčil (šifra Ž.), A. Tuček (i šifra A. T.), v počátcích i M. A. Šimáček (šifra Š.) a J. Vrchlický (často an., i pseud. Amicus). V meziválečném období přibyli zejména V. Brtník (i šifry B., btk, -btk, -btk-, -vab, -vab-, -vb-), A. Brtníková-Petříková (šifra Aa), B. Slavík (i šifra bs), V. Zelinka (šifry vz., VZ., V. Z.), V. Zika (šifra vz) a V. Zima. Recenzemi a zprávami občas přispěli např. A. Klášterský, F. Kvapil, J. Ladecký (šifra J. L.), K. Leger (šifra K. L.), J. Lier (šifra L.), K. Líkař (šifra -lf-), Z. Nejedlý, O. Schäfer (šifry -fer-, -fer.), F. Strejček (šifra Str.), F. Tichý (šifra F. T.), E. Tréval (šifra Et), Z. Winter (šifry Z. W., Z. Wtr., W.), spíše ojediněle také A. Grund, F. X. Harlas, R. Jesenská, A. Jirásek (šifry A. J., J.), E. Konrád, J. Máchal (šifra J. M.), A. E. Mužík (šifra AEM), D. Panýrek, J. V. Sládek, Z. V. Tobolka aj. Převážně byly příspěvky v referentských rubrikách podepisovány šiframi a značkami, řada z nich nebyla dosud jednoznačně dešifrována. – Krátké referáty a zprávy *o divadelních představeních* (často také o operách a operním zpracování literárních textů, v meziválečném období o inscenacích téměř všech významných pražských divadel) psali např. S. V. Friedl (pseud. Tristan), K. V. Havránek (šifra K. V. H.), J. Ladecký (šifry J. L.), J. L.)-, K. M. Čapek Chod (šifra KMČ.), Z. Nejedlý, J. Spáčil (šifra Ž.), E. Tréval (šifra Et.), V. Zelinka, O. Zich; referáty *o hudbě* např. E. Axmann (i šifra E. A.), Z. Nejedlý (i šifra Z. N.), J. Volf, O. Zich (i šifra

O. Z.), o výstavách a událostech výtvarného života např. E. Bém, K. M. Čapek Chod (šifra K. M. Č.), E. Edgar, F. X. Jiřík, S. Souček. Ve 30. letech o domácí i zahraniční *filmové produkci* referovali např. H. J. Bally (šifry hjb., Hjb.), V. Brtník (šifra -btk-) a R. Šimáček (šifra -radši-). V souladu se svou tradicionalistickou orientací prostředkoval Z. i nové informace biografické a genetické povahy k starším i novějším dějinám české literatury, často na základě korespondence (např. E. Alberta, S. Čecha, K. Havlíčka Borovského, P. Chocholouška, K. H. Máchy, J. Nerudy, F. Palackého, F. S. Procházky, J. Vrchlického) nebo pamětí a vzpomínkových textů (např. R. Čechová, A. Heyduk, A. Jirásek, J. Káan, A. Klášterský, K. Klostermann, J. S. Machar, S. Podlipská, K. V. Rais, F. L. Rieger, J. V. Sládek, A. Stašek, J. Thomayer, V. V. Tomek, Z. Winter).

LITERATURA: E. Flanderková: Z. (1900–1937). Soupis redakčního fondu (LA PNP 1998). ■ ● ref. o vzniku a programu Z.: an., Politik 9. 9. 1900; an., LidN 23. 9. 1900; an., Čes. demokracie 1900, č. 38 ●; ● ref. o prvních číslech Z.: R. O., Osvěta 1900, s. 1038; an., PL 13. 9. 1900; an., NL 28. 9. 1900; an., Rozhledy 10, 1900/01, s. 79; -k-, Naše doba 8, 1900/01, s. 65; V. Hálek, Vlasť 17, 1900/01, s. 185 ●; J. Karásek: Kronika (o soupeření Z. s Lumírem) MR 1900/01, sv. 12, s. 29; A. P. (Procházka): Kronika, tamtéž, s. 96; an.: 1. čtvrtletí Z., LidN 27. 1. 1901; R. Těsnohlídek: Kronika, Moderní život 1903, s. 158; A. N. (Novák): Nové ročníky (mj. Z.), Samostatnost 1903, s. 457; K. B.: Literární idyla (o polemikách čas. Z. a Máj), Samostatnost 1904, s. 446; an.: Reklamní předhánka literární (o soupeření čas. Z. a Máj), Čas 19. 3. 1904; A. P. (Procházka): Stařečkové ze Zvonu..., MR 1905/06, sv. 17, s. 68 + Metly, tamtéž, s. 145; an.: Nové ročníky časopisů, Pražská lid. revue 1906, s. 223; -ak. (A. Klímt): Z. (ref. 5. roč.), Čes. mysl 1906, s. 232; an. (F. X. Šalda): Omáčka bez perel i omáčka bez jichy (odpověď na glosu Z. v roč. 8, 1908/09), Novina 1908, s. 224 → KP 7 (1953); Kí (F. Krejčí): Z. (ke stati O. Joska), Čes. mysl 1911, s. 94; K. (F. V. Krejčí): Sociální demokracie a česká literatura (též o Z.), PL 5. 6. 1913, příl. + Literární časopisy, PL 10. 10. 1915, příl.; an.: Týdeník Z. ... (ref. 15. roč.), Čes. osvěta 1915, s. 184; A. B. (Brtníková): Beletristický týdeník Z., Ženský svět 1921, s. 226; V. Brtník: Beletristický týdeník Z., Venkov 4. 10. 1924; A. N. (Novák): Čtvrtstoletí Z., LidN 12. 9. 1925; -och- (F. S. Procházka): Bez názvu (stanovisko redakce ke kritice Z.), Zvon 26, 1925/26, s. 490 + Dne... (k 15. výr. úmrtí zakladatele Z. M. A. Šimáčka), Zvon 28, 1927/28, s. 232; V. Brtník: Česká literatura za války (o rezistenci Z. a cenzurních zásazích), Zvon 29, 1928/29, s. 76 a 89 + Třicet let Z., Venkov 5. 9. 1929; an. (F. S. Procházka): Třicetiletí našeho listu, Zvon 31, 1930/31,

s. 56; V. Brtník: Patnáct let s redaktorem Z. (k sedmdesátinám F. S. Procházky), Zvon 31, 1930/31, s. 258; kri (Z. Kriebel): ref. Z., Středisko 2, 1931/32, s. 199; an.: Dotazují se nás čtenářové Z. (o vzniku čas. a členství v kruhu Z.), Zvon 33, 1932/33, s. 71; H. Peerová: S. Čech a jeho poměr ke Zvonu, Zvon 33, 1932/33, s. 263; F. Nechvátal: ref. Z. (č. 1, roč. 33), Středisko 3, 1932/33, s. 30; = (J. Vodák): Nepolitický týdeník Z., Čes. slovo 17. 9. 1933; an.: Z., jediný výhradně beletristický časopis..., RA 9, 1933/34, s. 16; AMP (A. M. Příša): K případu Maryny Fričové, PL 9. 8. 1934; -Ný-: Jubilejní ročník Z., Naše zprávy 1939, č. 58; chb. (V. Cháb): Čtyřicetý první ročník Z., Naše zprávy 1940, č. 76; V. Brožová in Příroda v prázácích Z. Wintra (též o okruhu zakladatelů Z.), ČLit 2001, s. 356 + Časopis Z. a „zvonaři“, sb. Lit. archiv 38, 2006, s. 193.

př

## František Zýbal

\* 20. 3. 1891 Znorov (Vnorovy) u Strážnice  
† 6. 4. 1940 Frýdek (Frýdek-Místek)

Básník a prozaik, autor humoresek a drobných próz ze Slovácka, sběratel lidových pověstí, pohádek, zvuků a písní, publicista.

Nejstarší ze čtyř dětí nemajetného zemědělského dělníka; v rodině se pěstovala záliba v četbě a v písních. Po obecné škole v rodné obci studoval na gymnáziu ve Strážnici (1902–11) a bohosloveckou fakultu v Olomouci 1911–15 (vysvěcen 1915). Po primici byl ustaven kaplanem v zapadlé severomoravské obci Jedlí (1915–20), pak v Uherském Ostrohu (1920–22, zároveň absolvoval vojenskou službu), následovně působil v Mostkovicích na Prostějovsku (1922–23) a ve valašském Lidečku (1924); krátce též zastupoval administrátora na faře ve Valašské Bystřici. Nedostatek katechetů na českých menšinových školách na Těšínsku vyvolal Z. zájem o učitelství a 1. 1. 1925 se stal katechetou na nově zřízené měšťanské škole v Hnojníku u Čes. Těšína s povinností vyučovat i na okolních školách. Mimoto sloužil o nedělích a svátcích bohoslužby pro Čechy a pracoval jako místopředseda českého odboru Slezské matice. Z přemíry práce onemocněl; po uzdravení 1931–38 učil na měšťanské škole v Třinci, po záboru Těšínska Poláky odešel 1938 na Moravu do Místku na chlapeckou měšťanskou školu. Volný čas věnoval studiu historie a regionální problematice, učil se jazyky. Od 1916 byl členem Družiny literární a umělecké v Olomouci. Po vzniku protektorátu byl vyšet-

řován gestapem, které mu vyhrožovalo repre-  
sí, pokud nepřestane psát o situaci Těšínska.  
Na záchvat mrtvice (který ho poté postihl) ve  
spojení s cukrovkou zemřel ve frýdecké ne-  
mocnici, po pohřebních obřadech v Místku byl  
převezen do Vnorov na místní hřbitov (na  
náhrobku má epitaf, který sám napsal).

Již na gymnáziu psal verše, zapisoval pověsti,  
lidové zvyky, písně. Jako sextán si začal dopiso-  
vat s V. Praskem, pracemi o Vnorovech přispí-  
val do jím vydávaného Selského archivu, lidové  
pověsti z Vnorov a okolí uveřejňoval v Našem  
domově a básnické pokusy v romantickém a li-  
dovém tónu ve studentském katolickém měsí-  
čníku Studentská hlídka. První humoresky ze  
Slovácka publikoval v olomouckém listu Naši-  
nec, články z historie i teologie v měsíčníku  
Apoštolát sv. Cyrila a Metoděje a v bohoslov-  
veckém Muzeu; jeho slovácké humoresky tisk-  
ly i krajanské časopisy v USA. Páteř Z. díla tvo-  
ří humoresky ze života rodné vesnice. Po  
příbězích slováckých chlapců (*Malovaná mlá-  
dež*) vylíčil s humorem, inspirován povahou  
dospělých, svérázné charaktery venkovských  
lidí (*Slovácké povídky a humoresky*). V knize  
*Strýček Pleva a jiné slovácké humoresky* vytvo-  
řil dobře odporovaný typ, populární postavu  
strýčka Plevy (vzorem k němu byli hlavně Z.  
otec, soused i strýc). Plevovým partnerem a též  
protihráčem je zčásti autobiografická postava  
studenta a pozdějšího bohoslovce. Podstatnou,  
ale nepřevládající součástí strýčkových příb-  
hů jsou i humorně podaná mudrosloví, ale též kra-  
jové zvyky a obyčeje (stavění máje, pálení sli-  
vovice, pálení čarodějnic), jak se střídaly v prů-  
běhu ročních období. Pro kresbu svérázných  
typů i lidový humor slouží Z. humoresky i jako  
dokument úsměvnější stránky života Slovácka.  
Další Z. prózy zůstaly v rukopisu. Jako básník  
psal vedle náboženských veršů založených  
na hluboké víře i básně v ryze lidovém du-  
chu, k nimž mu podněty poskytli zejména K. J.  
Erben, J. V. Sládek, částečně i K. Dostál-Luti-  
nov a v nichž se obracel k rodnému kraji a jeho  
tradičním hodnotám (pro svou technicky vytrí-  
benou formu se některé dočkaly i zhudebnění,  
např. pohřební písně V. Kmentem). O Těšínsku  
Z. publikoval vedle básní též různé noticky kul-  
turního, dějepisného i vlastivědného rázu.

PSEUDONYMY: Fr. Basil, Jurka Slovák (Student-  
ská hlídka), Sigmund Gawlucki (Nový obzor), Št.  
Gabriel. ■ PŘÍSPĚVKY in: Apoštolát sv. Cyrila  
a Metoděje (Olomouc 1911–15); Archa (Prostějov,

Olomouc 1917–24); alm. Blahoslavená Anežka Pře-  
myslovna (1932); Den (1920–21); Eva (Olomouc  
1916–22); Hlas (St. Louis 1912); Kalendář Matice  
cyrilometodějské (Olomouc 1918–29); kal. Katolík  
(1935–40); Katol. noviny (Hlučín); Kazatel; Muzeum  
(Brno 1912–18); Naš domov (Olomouc 1908–09,  
1937); Naše omladina (Brno 1926); Našinec (Olo-  
mouc, od 1911); Nové ilustrované listy (Brno  
1923–24); Nový domov (USA 1912); Nový obzor  
(Olomouc 1911–13); Obrana Slezska (Orlová  
1928–33); Obzor rodiny (Olomouc 1921); alm. Posel-  
ství (Olomouc 1938); alm. Ratolest olivová (Olo-  
mouc 1917); Selský archiv (Olomouc 1908–09); Slo-  
vácké noviny (Uherské Hradiště 1917, 1920–32);  
Studentská hlídka (1908–11); Svaz (Věstník pro ces-  
tovní ruch, Brno 1911); Šťastná rodina, pokr. Svět;  
Těšínské noviny (1937–38); Těšínský kalendář (Slez-  
ská Ostrava 1938–40); Velký moravský kalendář  
(Olomouc); Ve službách královny; – posmrtně:  
ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed.  
I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Kde réva zraje  
a kde se zpívá (BB 1919; rozšíř. vyd. 1999); Pěl ptá-  
ček (BB 1920); Písně a balady (BB 1922); Malovaná  
mládež (PP 1923; upr. vyd. 1941); Slovácké povídky  
a humoresky (1926; rozšíř. vyd. 1968, ed. O. Svozil);  
Strýček Pleva a jiné slovácké humoresky (PP 1940;  
rozšíř. vyd. s tit. Strýček Pleva 1948 a 1979, ed.  
O. Svozil; 1996, ed. S. Batůšek). – *Výbory*: Jdu na Slo-  
vácko krásné (1959, ed. O. Svozil); Slovácké povídky  
a humoresky (1995, ed. a upr. S. Batůšek). ■ SCÉNIC-  
KY. *Hra*: Pudmistr Měřica úřadující (kolem 1942). ■

BIBLIOGRAFIE: S. Batůšek: Výběrová bibliogra-  
fie, in *Osobnosti regionu*, sv. 8 (Uherské Hradiště  
1987). ■ LITERATURA: S. Batůšek: F. Z. 20. 3. 1891  
– 6. 4. 1940, *Osobnosti regionu*, sv. 8 (Uherské Hradiš-  
tě 1987). ■ Dom. P. (Pecka): ref. Kde réva zraje a kde  
se zpívá, *Archa* 1920, s. 144; L. Zamykal in F. Z.: Pěl  
ptáček (1920); ● ref. Pěl ptáček: J. Krecar, *MR*  
1919/20, sv. 35, s. 560; -vh (M. Hýsek), *Kmen* 4,  
1920/21, s. 382; -ejč (J. Krejčí), *Naše doba* 28, 1920/21,  
s. 780 ●; K. H. (Híkl): ref. Písně a balady, *Naše doba* 30,  
1922/23, s. 242; an.: F. Z., alm. *Poselství* (1938); ● ref.  
Strýček Pleva a jiné slovácké humoresky: Rfš. (R. F.  
Šimek), *Zvon* 40, 1939/40, s. 613; B. Slavík, *LidN* 15. 4.  
1940; J. Mez. (J. M. Svoboda), *Archa* 1940, s. 159 ●;  
● nekrology: dj (D. Janek), *LidN* 8. 4. 1940; O. Svozil,  
*Našinec* 10. 4. 1940 ●; F. Žůrek: O slováckém humori-  
stovi F. Z., *Masarykovou stopou* (1947, s. 145); O. Svo-  
zil in F. Z.: Strýček Pleva... (1948) + Vzpomínka na F.  
Z., *Lid*, obroda 29. 3. 1951; L. Kuchař: Kraj a dílo F. Z.,  
*LD (Brno)* 27. 3. 1955; O. Svozil in F. Z.: Jdu na Slo-  
vácko krásné (1959); F. Žůrek: Slovácký humorista F.  
Z., *Slovácko* 16–17, 1974/75, s. 84; J. Hek in F. Z.: *Malovaná mládež* (1983); S. Batůšek: F. Z., *Malovaný kraj* 1985, č. 5 + *Pěvec jižní Moravy*, *Katol. noviny* 16.  
3. 1986 + *Básník krásného Slovácka*, *Malovaný kraj*  
1991, č. 2 + in F. Z.: *Slovácké povídky a humoresky*  
(1995) + *Literární dílo F. Z., Malovaný kraj* 1996, č. 5.

ls

### Jaroslav Zyka Borotínský

\* 13. 7. 1875 *Praha*

† 5. 2. 1947 *Praha*

Dramatik, básník, publicista především sokolský a kulturněvýchovný; činovník spolkového života spisovatelského a novinářského, osvěťář, ochotník.

Podepisoval se vl. i literárním jménem, výjimečně jen Borotínský (beletrie), J. Fr. Borotínský, Jaroslav (J., Jar.) B. Zyka, někdy pouze Zika. – Po studiích na reálce v Praze pracoval zde jako knihkupec u firmy Fr. Urbánek, později se stal účetním v knihkupectví J. Otty, v prvním desetiletí 20. století působil též v redakcích jeho časopisů, mj. řídil společenskou nebo zábavnou, popř. tělovýchovnou část (*Zlatá Praha*, *Světozor*). Od 1899 byl tajemníkem Čes. obce sokolské, po jejím rozpuštění v listopadu 1915 byl přijat do redakce *Venkova*, kde pracoval až do odchodu do penze 1936. Od sklonku 19. století do konce života se věnoval sokolským, divadelním a novinářským aktivitám. V Sokole zastával funkce (dlouholetý starosta sokolských obcí v Michli a Strašnicích, též Sokolské župy zahraniční), podílel se na organizační práci (přednášky, zakládání knihoven aj.) a působil jako publicista a redaktor časopisů a brožur. Činný byl v lidovém divadelnictví (v 2. polovině 20. let byl dramaturgem divadla *Uranie*), jako autor i organizátor se orientoval především na ochotnické divadlo. Vedle své profesní novinářské práce ve *Venkově* přispíval do četných dalších periodik, angažoval se ve spisovatelských a novinářských organizacích (jeden ze zakladatelů Nakladatelského družstva Máje, jednatel Jednoty čes., později českosl. novinářů, náměstek syndika Syndikátu novinářů, člen novinářských a spisovatelských organizací ještě po 1945). Po 2. světové válce, obhájiv se proti vyloučení z Máje pro údajnou kolaboraci s nacisty, získal osvědčení spolehlivosti a těšil se i nadále účtě národního pracovníka.

Časopisecky publikoval Z. B. rané začátečnické verše; ušlechtilá snaha a jistá formální obratnost však ani jeho knižní básnický debut *Když kvetl šejtk...* nepozvedly z prostřednosti. Jeho melodické verše byly vícekrát zhudebněny (např. sokolským skladatelem K. Pospíšilem), sám psal hry se zpěvy a dodával texty písní do děl jiných autorů. Sepětí s ochotnickým životem vedlo Z. B. k psaní divadelních

her (nezřídka scénických obrazů, výjevů, aktovek, žertů), v nichž vycházel vstříc možnostem a potřebám předměstských či lidových scén: usiloval o přitažlivý děj, umístěný zpravidla do známého soudobého prostředí, postavy modeloval jako výrazné typy připouštějící osobní vklad hereců, v dialogích využíval charakteristických řečových atributů či lidové mluvy, leckdy na hranici vulgarity, rutinně zacházel s osvědčenými divadelními postupy (humor je ovšem místy křečovitý, sentiment tklivě plačtivý, divadelní gesta afektovaná). Oblibu získaly zejména jeho veseloohry, suverénně rozvíjející stereotypy prosté vyšších pretenzí: standardní konverzační komedie z cyklistického výletu na venkov *Potlouklo*, *Dáma z polosvěta* s pikantními situacemi, svižný obrázek mladé domácnosti *Za reformu manželského práva*, groteska *Sjezd* o setkání bývalých spolužáků, masopustní fraška o vlivu výstřední zpěvačky na dva starší manželské páry *Nebezpečné stáří* aj. Závažnější témata Z. B. zvolil v sociálním dramatu *Stávka* z hornického prostředí a ve hře o životě české menšiny v severním pohraničí *Na půdě ohrožené*; nedostatečná znalost látky i povrchní pojetí klívdů přivodily nevěrohodnost příběhu, frázoovitost deklamovaných tezí a utlumily šlechetné poslání. Adekvátnější a adresátovi bližší je zpracování látek z běžného, zpravidla rodinného života: ponurý tragický akt *Děti si to přály* o zdlouhavém umírání ženy opuštěné mužem, jeho pokání a následném usmíření, vlastenecky okázalý obrázek národní slavnosti na českém venkově *Vzletem sokolím!*, výjev ze života mladých lidí *Miluji tě...*, patetická intimní scéna *Konec pohádky*, překvapivě zbožná nálada *Ve dvanáct hodin* aj. Z. B. byl též spoluautorem hry pro děti, radostné výpravné pohádky se zpěvy a tanci *Čarovný kořínek*. Po převratu 1918 se Z. B. pohotově podílel, zpravidla písňovým textem, na hrách s aktuálními tématy (zvláště autorů J. Kubíka a D. Hallové: *Za českým granátem*, *Pro nás a za nás...*, *Bílý lev*, *Hoši z první legie*). – Údajně napsal ještě hry *Vzhůru do Uranie!*, *Rezignace*, libreto *Líbánky*. Nejisté je jeho autorství překladu hry od R. M. Rilka: ...nyní i v hodině smrti naší (1898, podp. Rainhard Jos. Zyka; překlad vyšel jako 1. sv. knižnice *Pro jeviště i hlediště*, redigované Z. B.). Část díla Z. B. zůstala v rukopisu, např. další sbírka veršů *Pohádky mé rusalce*.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Břetislav Bořek, Christo Ivanoff, Jacques, Jan Doubek, Jan Jiří Vávra, Jan Vávra, Jaro Svoboda, Jaromír, Jaromír Svoboda, Jaroslav Svoboda, Jindra Čtyroký, Karel Douša, Láda Smažík, Mirko Gabriel, Mrzout, Oldřich Blanicý, Ondřej Kleska, Petřík, Quidam, Rostislav Petřík, Vratislav Jiskra; -abc-, aj., B, B., Fr., Jar. B., J. B., -jb-, jbz, jbz., jbz-, -jhz-, -jhz-, -jhz-, -jhz-, -jhz-, jhz, J. Z., jzb., -ka-, -ský, -ský-, ý, -ý, -ý, -yk-, Z. ■ PŘÍSPĚVKY in: Besedy lidu (1898, 1901); Čas (1898); Čes. demokracie (1900); Čes. osvěta (1927–28); Českosl. divadlo (1923–36); Čes. svět (1915); Divadelní kalendář na r. 1903; Divadelní list Máje (1905–08); Divadelní listy; Divadlo (1904–06); Divadlo (1921–22); Hlas národa, i příl. Nedělní listy (1901–04); Humorist. listy; sb. In memoriam Karel Hlaváček 1898 (1928); sb. Jindřich Fügner (1920); Lada (od 1895); Lit. rozhledy (1924); Literatura; Lumír (1902); Lyrická prémie Spolku Máje na rok 1910; Máj (1903–11); Malý čtenář (1894); sb. Mužným duchem (1903); Nár. listy (1894–1905); Naše kniha (1928); Niva (1891); Nový obzor (1911–14); Osvěta lidu (1903); Radikální listy; Republika (1919); Rozpravy o literatuře a umění (1940); Salon (Brno 1925–27, 1932, 1934); Samostatnost (1932–38); sb. Slovač (1898); Sokol; sb. Sokolský den na výstavišti (b. d.); Světozor (1919–32); Švábovy humoristické večírky 2 (b. d., 1891); Švanda dudák; Švejdův divadelní věstník (1930–31); Thalie; Topičův sborník (1918); Večer, pokr. Lid. deník; Venkov (1915–43); Vesna (1895); Věstník sokolský (1920); sb. Z brku nespokojených (1900); Zahraniční Sokol (1909–14); Zahraniční Sokol (1930–35); Zájmy českého herectva; Zlatá Praha (1898–1907, 1915); Zvon (1921–41); Ženská listy; Ženský obzor (1910, 1933, 1936); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Přerušená dostaveníčka (D b. d., 1897, i prem., upr. F. Lorbeer); Vzletem sokolím! (D 1899, i prem.); Stávka (D 1900, i prem.); Když kvetl šefík... (BB 1900); Potlouklo (D 1901, i prem.); Děti si to přály (D 1901, i prem.); Na půdě ohrožené (D 1907); Za reformu manželského práva (D b. d., 1908); Konec pohádky (D 1908); Miluji tě... (D b. d., 1920); Sjezd (D b. d., 1920, prem. 1922 s tit. Když jsme ještě chlupci byli, s J. Kubíkem); Ve dvanáct hodin (D b. d., 1921); Výlet pana Broučka do republiky (D b. d., s E. Brožíkem); Druhý štěstí (D b. d.); Nebezpečné stáří (Koko) (D b. d., 1922, insc. i s tit. Coco); Čarovný kořínek (D pro ml., 1923, prem. 1922 s tit. Čarovný kořínek štedrovečerní, s J. Kruisem). – *Ostatní práce*: Sokolský den na výstavišti (1899); K výchově lidu (1900); další sokolské brožury. ■ SCĚNICKY. *Hry*: Právo lásky (1898); Dáma z polosvěta (1902); Bobeček (1921); Vlastencově z Boudy (1921, s J. Kubíkem a D. Hallovou). ■ REDIGOVANÉ časopisy: Zahraniční Sokol (1909–14); Tužme se! Zpravodaj Sokola v Nuslích (1920); Zahraniční Sokol (1932 od č. 5 – 1935); *sborníky*: Slovač. Lit. upomínka na šibřinky Sokola pražského (1898, s V. Plačkem), Černá Hora. Lit. upomínka na šibřin-

ky... (1899), Z brku nespokojených. Lit. upomínka na šibřinky... (1900), Sport. Lit. upomínka na šibřinky... (1909), Z ruchu dnešní Prahy. Lit. upomínka (1920), Sokolský den na výstavišti. Upomínka (b. d.); *knížnice*: Pro jeviště i hlediště (1898), Osvěta lidu (1903), Hlediště a jeviště (1922–26). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Mistr Jan Hus. Lit. upomínka na slavnost položení základního kamene k Husovu pomníku (1903); Mužným duchem (1903, ant. sokolských básní a proslavů); sb. Jindřich Fügner. Vzpomínky sokolské (b. d., 1920). ■

LITERATURA: ● ref. Vzletem sokolím! (insc.): an., NL 16. 9. 1899; jv. (J. Vodák), Obzor lit. a umělecký 1899, s. 182; Vmus, Divadelní listy 1900, s. 39 ●; ● ref. Stávka (insc.): hk, Besedy Času 1900, s. 201; Foltýn (J. Foltýn), PL 25. 7. 1900; an., NL 22. 9. 1900; -er. (O. FASTER), Divadelní listy 1900, s. 383 ●; ● ref. Když kvetl šefík...: L., Zvon 1, 1900/01, s. 239; an., Samostatnost 20. 2. 1901 ●; f.: ref. Potlouklo (insc.), PL 2. 6. 1901; ● ref. Děti si to přály (insc.): an., LidN 25. 7. 1901; K., LidN 14. 11. 1902 ●; ● ref. insc. Dáma z polosvěta: an., Meziaktí 3, 1902, č. 62; -r. (R. J. Kronbauer), Hlas národa 14. 12. 1902; -lar (K. H. Hilar), Moderní život 1903, s. 31 ●; -si: ref. Na půdě ohrožené (insc.), Divadelní list Máje 1908, s. 10; L. VÝ: ref. Když jsme ještě chlupci byli (insc.), Venkov 21. 5. 1922; -ký: ref. Čarovný kořínek štedrovečerní (insc.), Večerní Tribuna 22. 12. 1922; ● k padesátinám: -pa- (F. S. Procházka), Zvon 25, 1924/25, s. 604; an., Čes. slovo 11. 7. 1925; an., Venkov 12. 7. 1925; P. FINGAL, Českosl. divadlo 1925, s. 156; an., Naše kniha 1925, s. 140 ●; ● ref. Když jsme ještě chlupci byli (insc.): = (J. Vodák), Čes. slovo 7. 9. 1929; Č. (K. Červinka), Zvon 30, 1929/30, s. 28 ●; an.: k pětapadesátinám, Švejdův divadelní věstník 1930, č. 1; ● k šedesátinám: -btk- (V. Brtník), Zvon 35, 1934/35, s. 603; an., PL 12. 7. 1935; -fn-, Venkov 13. 7. 1935; an., tamtéž; B. FOIT, Českosl. divadlo 1935, s. 99 ●; an.: k pětadesátinám, Venkov 13. 7. 1940; ● nekrology: an., Práce 12. 2. 1947; vl, Svob. noviny 12. 2. 1947; zdk, Svob. slovo 12. 2. 1947 ●; L. K. Žižka in Paměti a osudy (1999).

jip

## Karel Žádník

\* 24. 4. 1863 *Žďár* u Mnichova Hradiště  
† 28. 1. 1928 *Český Dub*

Autor veršů především pro mládež, organizátor kulturního a spolkového života.

Syn kotlářského mistra. Obecnou školu vychodil v rodišti, pak navštěvoval průmyslovou školu v Turnově, záhy přestoupil na reálku v Jičíně (spoluzákem celoživotní přítel J. Rais, bratr K. V. Raise), kde od 1879 studoval státní učitelský ústav (učitel J. Wunsch). Po maturitě

## Žádník

(1883) nastoupil jako podučitel v rodišti, poté v Plasích u Mladé Boleslavi, po získání učitelské způsobilosti pro obecné školy (1886) působil jako zatímní učitel ve Žďáru a na Turnovsku (Všeh, Jenišovice) a v Rašovce p. Bezdězem. Patnáct let byl řídícím učitelem na českých školách v národnostním pomezí na Liberecku (mj. Bezděčín u Hodkovic, kde vydával a redigoval *Věstník školský...*), 1906 se vrátil na Turnovsko (Ktová); 1909 se stal řídícím učitelem na pětileté české škole v Malém (Čes.) Dubu. Ž. byl aktivním členem Českosudubské jednoty učitelské, připravoval pro školní slavnosti pásma veršů, pořádal výstavy o památkách Podještědí, přednášel v místních spolcích o české literatuře. Za jeho působení byla zřízena při českosudubské škole lidová škola hospodářská. 1925 odešel do výslužby. Pohřben byl na českosudubském hřbitově. – V literatuře bývá zaměňován s moravským malířem Karlem Ž. (1847–1923), ilustrátorem Palečka.

Od 80. let 19. století Ž. publikoval časopisecky z připraveného souboru Na rozcestí romantizující básně s krajinnými motivy, drobnou epiku na české historické náměty a verše evokující minulost Pojizeří. Výjimečně otiskl několik pokusů o náročnější reflexivní sonet, humorné básně, sporadicky uveřejňoval drobné prózy ze současnosti (*Nepřítel Terpsichory*, *Na podzim*) a povídky pojednávající o osudu venkovského učitele. V jediné knižní básnické sbírce *Od jara do zimy* převažují básně pro děti a mládež zasazené na venkov a do rámce střídání ročních dob. V písňových pravidelně rýmovaných verších (ovlivněných dobovou produkcí pro děti, hlavně J. Kožíškem a K. V. Raisem) výrazněji zaznívá motiv lásky k rodičům, domovu a vlasti (zvláště rodnému kraji a Podještědí), soucit s opuštěnými sirotky a oslava Vánoc. Sbíрка dále obsahuje lyrickoepické obrázky inspirované historickými postavami (Milota z Dědic) a místními památkami (Bezděz). Většinu Ž. básní prostupuje harmonizující náboženská víra a pedagogický zřetel. Zevrubné znalosti severovýchodních Čech Ž. uplatnil rovněž ve vlastivědné stati o Českosudubsku v publikaci *Království české*.

PŘÍSPĚVKY *in*: Besídka malých (1888, 1891); Čítanka pro školy obecné 3 (1908, ed. J. Jursa); Jitřenka (1887–91; 1888 PP Na podzim, *Nepřítel Terpsichory*); sb. *Království české 7. Severovýchodní Čechy 1* (1919, Českosudubsko); *Malý čtenář* (1902, 1904); *Rajská zahrádka*; *Studentské listy* (1883–84); *Švanda*

*dudák* (1894); *Vesna* (Brno, Vel. Meziříčí 1887–90); *Vyšehrad* (1899); *Zábavné listy* (1889–90); též v dalších pedagogických a regionálních periodikách; – posmrtně: sb. *50 let obecné školy ve Žďáře* (1936, B. Za Janem Amosem Komenským); ant. *Píseň o nosu* (2005, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Poezie*: *Od jara do zimy* (1900). ■ REDIGOVAL *věstník*: *Věstník školský učitelstva spojených učitelských jednot v Pojizeří* (1895–96). ■

LITERATURA: an. in sb. *50 let obecné školy ve Žďáře* (1936, s. 5).

vfr

## Jaroslav Žák

\* 28. 11. 1906 *Praha*

† 29. 8. 1960 *Praha*

Autor parodických próz ze studentského, sportovního a trampského prostředí a groteskně kritickým zahrocením a satirických románů o poměrech v české společnosti na sklonku 30. a v průběhu 40. let; fejetonista humorně reflektující aktuální i nadčasové problémy.

Syn vrchního poštovního tajemníka. Pro dlouhodobé onemocnění rodičů byl (spolu s mladším bratrem) vychováván babičkou a nevlastním dědečkem, živičím se jako listonoš. Mláďd prožil na Žižkově, kde 1912–17 vychodil obecnou školu a 1917–25 gymnázium v Libušině ul. Po maturitě studoval 1925–29 na filoz. fakultě v Praze latinu a francouzštinu (profesoři O. Jiráni, F. Groh, J. Ludvíkovský, V. Tille a 1927–28 též F. X. Šalda, také M. Hýsek o české literatuře). Kromě toho absolvoval praktický kurs italštiny, přednášky z praktické filozofie (J. B. Kozák) a z dějin pedagogiky (O. Kádner). Předběžnou filozoficko-pedagogickou zkoušku složil v říjnu 1928. Po dobu studia byl aktivním členem atletického odboru SK Slavie (dorostenecký mistr v běhu na 400 a 800 m), kde se seznámil s malířem a humoristou V. Radou. V květnu 1930 učil měsíc jako výpomocný učitel latinu a češtinu na Masarykově reálném gymnáziu v Praze. 1930–32 si odbyval vojenskou povinnost v Litoměřicích a prošel důstojnickou školou. V květnu 1932 vykonal zkoušky učitelské způsobilosti i pro vyšší třídy středních škol. Necelý měsíc (září t. r.) učil na reálném gymnáziu ve Dvoře Král., odtud byl přeložen na Slovensko na místo prozatímního profesora na reálném gymnáziu v Liptovském Sv. Mikuláši, kde v září 1935 získal definitivní



profesuru; seznámil se tu i se svým kolegou F. Soukupem, s nímž působil i literárně spolupracoval později v Jaroměři. Od září 1936 do září 1946 učil na reálném gymnáziu v Jaroměři, od 1937 i ve vyšších třídách. 1938 podnikl přednáškové turné na téma Študáci na jevišti, v literatuře a ve skutečnosti (navštívil mj. Brno, Hradec Král., Pardubice, Plzeň, Prostějov), pro něž byl Ústředním spolkem českosl. profesorů nařčen ze snižování vážnosti profesorského stavu. Rozsah Ž. literární činnosti se rozrostl tak, že se rozhodl skončit pedagogickou práci. V září 1946 se přestěhoval do Prahy a věnoval se vlastní beletristické tvorbě, spolupráci s novinami, filmem (1945–48 byl lektorem a scenáristou) a rozhlasem. Na začátku 1948 publikoval ve Svobodném slovu básně *Novoroční zdravice lidu studujícímu* a začátek románu *Ve stínu Kaktusu*, které způsobily po únorovém převratu 1948 jeho vyloučení ze Syndikátu čes. spisovatelů a zákaz publikování (drobné příspěvky, též překlady, tehdy publikoval pod jm. V. Wassermann). Pracoval pak jako korektor, od 1955 pořizoval anotace z odborného tisku v Ústavu pro zdravotnickou dokumentaci. Zemřel náhle na srdeční infarkt.

Smysl pro parodii, jazykovou a situační komiku projevil Ž. záhy (např. nápodoba výrazových klišé dobrodružných knih v příbězích psaných pro mladšího bratra), zejména pak ve studentských letech (mj. jím vydávaný třídní časopis zaměřený na studentskou recesi s typickou zesměšňující nadsázkou a slangem); jako středoškolák také již publikoval povídky, básně a anekdoty v Humoristických listech (texty z tohoto období, v nichž i později hledal Ž. inspiraci, představil posmrtný výbor *Žákovská knížka Žáka Jaroslava*). Osvojené stylové prostředky, dále obohacované o perziflující humor a slang sportovního či trampského prostředí nebo doplňované o další jazykové i věcné kuriozity z pražské periferie, se staly nosnými komponentami knížek psaných zprvu společně s V. Radou. První z nich *Budulínek a Matlafousek aneb Vzpoua na parníku Primátor Dittrich*, humorné vyprávění o Budulínkovi a o boji lodníků s trampy, pozměnili autoři dalšími historkami v pásmo parodií na dobrodružnou literaturu včetně literatury brakové (verneovky, kovbojky aj.). Námětově navazující próza *Dobrodružství šesti trampů aneb Nové pověsti české* spojila základní dějovou osnovu (tentokrát boje trampů s měšťáky – padoury) s aktuální-

mi kulturními a politickými narážkami a s travestiemi různých literárních druhů a epoch, od staročeské literatury přes Rukopisy a klasické období po současnost. Třetí společná práce *Z tajností žižkovského podsvětí* parodovala literaturu detektivní a gangsterskou (pozdější společné vydání těchto próz s tit. *Bohatýrská trilogie* bylo mj. opatřeno „prehistorickým“ úvodem o autorské spolupráci). V následujících pracích se Ž. inspiroval důvěrně známým prostředím střední školy 20. a 30. let. Jeho nejúspěšnější kniha *Študáci a kantoři*, kaleidoskopické pásmo drobných příběhů, situací a anekdot, byla jakousi groteskní sociologií či přírodopisem „druhu zvaného člověk školní“ a traktovala vztah studentstva a profesorů jako permanentní sportovní mač s řadou dílčích utkání zkušebních, kárných až po maturitní finále a s trefnými charakteristikami vyhraněných typů na obou stranách; humor místy až burleskní zaostřil v jádru velmi kritický pohled na soudobou školu (dramatizací některých partií vzniklo pásmo *Škola základ života*, uvedené E. F. Burianem v D 38). Svoje představy o proměnách školy spolu se zesměšňujícím odsudkem přežívajícího konzervatismu a školometství promítl Ž. jednak do féerie *Příběhy děda Posledy* (psané opět s V. Radou), jednak do prózy *Cesta do hlubin študákovy duše*, která oscilujíc mezi polohou vážnější i neváznou mířila svou kritikou i projekcí pozitivních jevů do obou školních táborů. V době války a záhy po ní napsal a vydal Ž. kromě humoristického románu *Hvězdy nad Roupkovem* (společné autorství s F. Soukupem), karikujícího novodobou posedlost filmem a mentalitu maloměšťáků, několik knih causerií a fejetonů na obecná i nadčasová témata, jejichž texty či tituly mohl soudobý čtenář chápat jako povzbuzující jinotaj a symbol. Ž. v nich uvažoval o sportu (*Vydržte až do finále!*), o kulturnosti zábavy (*Bavíme se ušlechtilé, Z palce*), o hodnotách vzdělání (*Kámen mudrců*); v souboru causerií *Mezi nebem a zemí* se dotkl i metafyzických problémů, volně parafrázoval myšlenky H. Bergsona a v jeho intencích též formuloval pojetí smíchu a humoru jakožto významné potence umožňující vítězit duchu nad svazujícím determinismem hmoty. Z poválečné doby pocházejí satirické práce, které v časovém rozmezí od sklonku 30. let, období okupace až po poválečná léta postihují záporné stránky české povahy, především bezcharakternost a servilnost

k moci: vedle scénického pásma *Čistka* to byl zejména román *Ve stínu Kaktusu*, fiktivně situovaný do španělsky mluvící oblasti Ameriky. Zákaz publikování a ideové důvody znemožnily vydat tuto knihu stejně jako dvojici románů *Konec starých časů* a *Na úsvitě nové doby*, pamfletických obrazů revolučních proměn 1948. Koncem 50. let se Ž. vrátil ke středoškolské a sportovní tematice ve dvou prózách pro mládež (*Kouzelné rukavice*, *Dobry borec Antonín*). Jeho společenské satiry se dočkaly zveřejnění až v 90. letech. Z pozůstalosti byly též vydány *Nesportovní povídky*, které s humorovou nadsázkou konfrontují všední realitu s iracionálními a ireálnými jevy (průnik do čtvrté dimenze, telepatie aj.). – Ž. úzkého kontaktu s filmem vznikly Ž. scénáře k filmům *Cesta do hlubin študákovy duše* (1939, s M. Fričem, J. Kaplanem) a *Čapkovy povídky* (*Z jedné kapsy do druhé*, 1947, s M. Fričem, F. Vlčkem); ze Ž. předlohy vycházel též úspěšný film *Škola základ života* (1938, scénář V. Wassermann).

PSEUDONYMY: Discipulus, Jack, Jerry, Jerry Jack. ■ **PŘÍSPĚVKY** in: Almanach *Kmene* 1937–1938 (1937); *Čes. slovo* (1932–33, 1936); *Čes. dělník* (1939); *Čes. domov*; *Čtete* (1943); *Dikobraz*; *Eva*; *Groš* (1937); *Hovory o knihách*; *Humorist. listy* (1922–29); *Jarní almanach Kmene* (1932); *Kinorevue*; *Kladivo* (Josefov 1945); *Lid. noviny* (1930–33, 1936–41); 1933 *Slovník zoologický...*, pseud. Discipulus, 1936 FF *Študáci a kantoři*; *Lit. noviny* (1937, 1940); *Milostný almanach Kmene pro jaro 1933*; *Mladá fronta*; *Mladá kultura* (1937); *Moravskoslezský deník* (Mor. Ostrava); *Nár. práce*, i *Večerník Nár. práce* (1939, 1941); *Našinec* (Olomouc); *Nová doba*; *Ostravský večerník*; *Právo lidu* (1937–38, 1947); *Program D 38*; *Rozhledy* (1937); *Studentský časopis* (1937–41); *Svět* (Zlín); *Svět práce*; *Světovzor* (1934, 1937); *Svob. slovo* (1946–48); *Svob. zítřek*; *Tvorba* (1948); *Venkov*; *Zpravodaj*; – posmrtně: *Obrys–Kmen* (2000, *Píseň o Wesselém Horstu*); *sb. Padesát let střední školy v Jaroměři* (1969); *Práce* (1960, *P Tajemství domovníka Jaroslava* → *Nesportovní povídky*, 2001). ■ **KNIŽNĚ**. *Beletrie*: *Budulínka a Matlafousek aneb Vzpouora na parníku Primátor Dittrich* (P pro ml., b. d., 1930, pseud. Jerry Jack, s V. Radou; pozdější vyd. i s upr. tituly); *Dobrodružství šesti trampů aneb Nové pověsti české* (P 1933, s V. Radou; pozdější vyd. i s upr. tituly); *Z tajností žižkovského podsvětí* (P 1933, s V. Radou); *Študáci a kantoři* (P 1937); *Škola základ života* (D 1937, i prem., dramatizace P Študáci a kantoři); *Příběhy děda Posledy* (P 1937, s V. Radou; 1939 přeprac. vyd. s tit. *Pan Posleda, přítel študáků*); *Cesta do hlubin študákovy duše* (P 1938); *Vydržte až do finišu!* (FF 1939); *Svět se mění nenápadně* (FF 1940); *Hvězdy nad Roupkovem* (R 1941, s F. Supem, tj. F. Souku-

pem); *Oheň* (FF 1943); *Bavíme se ušlechtilé* (FF 1945); *Z palce* (PP 1946); *Kámen mudrců* (FF 1946); *Mezi nebem a zemí* (FF 1946); *Kouzelné rukavice* (pohádka, 1958); *Dobry borec Antonín* (R pro ml., 1959); *Bohatýrská trilogie* (PP 1959, s V. Radou; obs.: *Vzpouora na parníku Primátor Dittrich*, *Dobrodružství šesti trampů /Nové pověsti české/*, *Z tajností žižkovského podsvětí*); – posmrtně (vše ed. M. Krulichová): *Ve stínu Kaktusu* (R 1990); *Konec starých časů* (R 1991); *Žákovská knížka Žáka Jaroslava* (PP, BB, anekdoty, 1991, výběr z rané tvorby); *Na úsvitě nové doby* (R 1993); *Nesportovní povídky* (2001). – *Souborné vydání*: *Spisy J. Ž.* (nakl. Olympia, 1970–71, 4 sv.). ■ **SCÉNICKÝ**. *Dramatické pásmo*: *Čistka* (1947). ■

LITERATURA: B. H. (Hloušková): ref. *Budulínka a Matlafousek...*, Úhor 1930, s. 217; ● ref. *Dobrodružství šesti trampů...*: drb. (J. Borecký), *Zvon* 33, 1932/33, s. 643; a (J. Hora), *Čes. slovo* 29. 6. 1933; Kp. (J. Knap), *Venkov* 10. 10. 1933; n. (M. Novotný), *Rozhledy* 1933, s. 64 ●; ● ref. *Z tajností žižkovského podsvětí*: K. Sezima, *Lumír* 60, 1933/34, s. 276; Vbk (V. Běhounek), PL 1. 2. 1934; b., *Rozhledy* 1934, s. 16 ●; ● ref. *Škola základ života*: LVA (L. Vokrová-Ambrosová), *Čin* 1937, s. 110 (interview s E. F. Buriánem); A. M. P. (Přša), PL 2. 9. 1937 → *Divadelní avantgarda* (1978); If. (I. J. Fischerová), NO 2. 9., 12. 11., 2. 12. 1937; kd (E. Konrád), *LidN* 2. 12. 1937; J. Krejčí, *Tvorba* 1937, s. 583; O. Srbová, *Studentský časopis* 17, 1937/38, s. 23; Č. J. (Jeřábek), *LidN* 4. 1. 1938; b. (V. Běhounek), *Dělnická osvěta* 1938, s. 111 ●; ● ref. *Študáci a kantoři*: F. S., RP 7. 9. 1937; -pb- (L. Novomeský), *Slovenské zvesti* (Bratislava) 30. 9. 1937 → *Moderní česká literatura a umění* (1974); b., *Studentský časopis* 17, 1937/38, s. 86 ●; ● ref. *Příběhy děda Posledy*: Lv., *Rozhledy* 1937, s. 263; rv. (V. Charvát), *Ranní noviny* 20. 11. 1937; Hk (J. Holeček), NO 14. 12. 1937; M. Šefrna, *Rozhledy* 1938, s. 21 ●; ● ref. *Cesta do hlubin...*: jd. (J. Drda), *LidN* 12. 2. 1939; K. J. (Juda), *Střední škola* 1939, s. 163 ●; ● ref. *Vydržte až do finišu!*: b. (V. Běhounek), *Nár. práce* 27. 12. 1939; J. V. Klíma, *Střední škola* 1940, s. 100 ●; b. (V. Běhounek): ref. *Pan Posleda, přítel študáků*, *Nár. práce* 30. 1. 1940; drb. (J. Borecký): ref. *Svět se mění nenápadně*, *Zvon* 41, 1940/41, s. 668; ● ref. *Hvězdy nad Roupkovem*: b. (V. Běhounek), *Dělnická osvěta* 1941, s. 209; jd. (J. Drda), *LidN* 4. 5. 1941; V. T. (Tichý), *Nár. práce* 18. 6. 1941 ●; ● ref. *Oheň*: Ns. (J. Nečas), *Naše doba* 50, 1942/43, s. 331; P. Bojar, *LidN* 5. 4. 1943; V. T. (Tichý), *Nár. práce* 13. 4. 1943 ●; ● ref. *Z palce*: F. H. (Hampl), *Práce* 28. 4. 1946 (i ref. *Bavíme se ušlechtilé*); Brk (F. Buriánek), *Zeměd. noviny* 8. 9. 1946 ●; ● ref. *Bavíme se ušlechtilé*: -šp- (F. Kašpar), NO 25. 4. 1946; J. Janů, *Svob. noviny* 25. 6. 1946 ●; ● ref. *insc. Čistka*: ms (M. Sedloň), RP 26. 3. 1947; kp (K. Polák), PL 27. 3. 1947; sm (S. Machonin), *Svob. noviny* 29. 3. 1947 ●; Brk. (F. Buriánek): ref. *Mezi nebem a zemí*, *Zeměd. noviny* 7. 6. 1947; O. Pavel: ref. *Kouzelné rukavice*, *Českosl. voják* 1958, č. 25; jd. (J. Dresler): *Bohatýr*

trampů a študáků umřel, Čes. slovo (Mnichov) 1960, č. 9; M. Hoznauer: Škola nám jaksí ztuhla (fejton o J. Ž.), LitN 1966, č. 49; -gs- (O. Sus): Nostalgie nad jednou byvší recesí (nad novým vyd. P Pan Posle-da...), Rovnost 25. 5. 1968; V. Kocourek in J. Ž.: Študáci a kantoři (1968); M. Hoznauer: ref. Študáci a kantoři, Impuls 3, 1968/69, s. 690; K. Hausenblas, J. Uhlří (oboje vzpomínka), sb. Padesát let střední školy v Jaroměři (1969, s. 86, 88); O. Chaloupka: ref. Vzpoua na lodi Primátor Dittrich, ZM 1970, s. 42; (Včm). (M. Vačkář): Autor študáků a kantorů (k 20. výr. úmrtí), LD 28. 8. 1980; (fk) (F. Knopp): Znalec študákovy duše (k nedožitým pětasedmdesátinám), LD 26. 11. 1981; F. J. Soukup: Jaroměřská léta s J. Ž., Letokruhy 1982, s. 197; M. Horníček in J. Ž.: Študáci a kantoři (1982); ● k 80. výr. nar.: J. Nečas, LD 29. 11. 1986; J. Vojtěch, Magazín Dikobrazu 1986, č. 4 ●; M. Kudrna: Žák o Žákovi, Učitel'ské noviny 1989, č. 12; M. Krulichová in J. Ž.: Cesta do hlubin študákovy duše (1990) + Ve stínu Kaktusu (1990) + Žákovská knížka Žáka Jaroslava (1991) + Konec starých časů (1991); R. Krejčík: ref. Ve stínu Kaktusu, Tvar 1991, č. 28; I. Zítková: ref. Žákovská knížka..., Nové knihy 1991, č. 25 + (šifra -iz-) ref. Ve stínu Kaktusu, Ahoj na sobotu 1991, č. 15; ● ref. Konec starých časů: (mpk). (M. Petříček), Nové knihy 1992, č. 40; J. Poláček, Rovnost 6. 1. 1993 ●; M. Krulichová in J. Ž.: Na úsvitě nové doby (1993) + Když byl J. Ž. žákem, sb. Žižkovská republika (k 90. výr. klasického gymnázia na Žižkově, 1993, s. 3); P. Taussig: Utajený filmový režisér (o Ž. amatérském filmu), LidN 8. 4. 1994; an.: Ž. J. (medailon s výběrem bibliografie), ZM 1996, č. 3, příl.; J. Vojtěch: komentář k otištěnému textu J. Ž. – Píseň o Wesselém Horstu, Obrys–Kmen 2000, č. 31; M. Procházka: J. Ž. (k 40. výr. úmrtí), Čes. jazyk a literatura 51, 2000/01, s. 45; M. Krulichová in J. Ž.: Nesportovní povídky (2001); J. Rambousek: Nesportovní povídky J. Ž., sb. Karel Poláček a podoby humoru v české literatuře 19. a 20. století (2004); F. Černý in Ve městě u tří řek (2005); H. Tandyová: „Ó kolena! Kolena nechť přiblíží se k jezeru“ aneb Zpráva o písemné pozůstalosti kantora a humoristy J. Ž., sb. Lit. archiv 37, 2006, s. 321.

dh, et

## Josef Václav Žák

\* 12. 2. 1805 *Veselíčko* u Milevska

† 31. 5. 1874 *Praha*

Překladatel a adaptátor divadelních her a lidové četby, editor, tiskárenský faktor a vydavatel časopisů.

V matrice uveden jako Jozef Johann Nepomuk Ž. Německé práce podepisoval Joseph Wenzel Ž. – Syn zahradníka. Základní vzdělání získal v Týně n. Vltavou a v Praze v týnské hlavní

škole. V Praze dále studoval tři a půl roku na polytechnice, 1828 se začal učit typografem v Arcibiskupské knihtiskárně. 1830 byl odveden na vojnu, pro nemoc byl po čtyřech letech propuštěn. Živě se zajímal o literární a kulturní dění, přátelsky se stýkal mj. s V. Štulcem a J. K. Tylem. Nadále působil jako sazeč, 1836–49 jako faktor v Arcibiskupské knihtiskárně (1846 pracoval v chorvatském Záhřebu v tiskárně L. Gaje), od 1849 v tiskárně Synové Bohumila Haase, 1857 odešel na totéž místo do tábořské pobočky Landfrasova nakladatelství. V Táboře se t. r. stal ředitelem obnovené Společnosti divadelních ochotníků J. K. Tyla. Jako faktor přesídlil 1859 do Jindř. Hradce, kde však de facto působil jako redaktor, překladatel a editor v Landfrasově nakladatelství. Po nástupu V. Landfrase do vedení firmy Ž. z Jindř. Hradce odešel, pro bohaté zkušenosti byl přijímán do venkovských tiskáren po celých Čechách: krátce se zdržoval v Čes. Budějovicích (zřizoval zde pro Landfrase firemní filiálku), působil v Plzni, 1869–70 v Klatovech, Příbrami a Jičíně. Po návratu do Prahy pracoval jako faktor v několika tiskárnách, naposledy u firmy Steinhauser a Novák, a angažoval se ve spolkové činnosti (Typografická beseda). Zemřel na zánět mozkových blan, pohřben byl na Olšanských hřbitovech.

Těžiště Ž. literární činnosti spočívá v překladech a adaptacích divadelních her různého zaměření (frašky, konverzační komedie, hry ze života, hororové rytířské drama, mravoučné hry pro děti), které byly hrány se střídavými úspěchy ve Stavovském divadle a v pražských arénách od konce 30. let; v Záhřebu také překládal z chorvatštiny různé divadelní hry, mj. tragédie I. Kukuljeviće Sakcinského Pirát (později inscenována ochotníky v Týně n. Vltavou pod názvem Mořští loupežníci). Inscenace národní báchorky o čtyřech jednáních Zlodějská straka, adaptovaná z Chmelenského překladu italské opery La gazza ladra G. Gherardiniho, také nezaznamenala velký ohlas. V 60. letech Ž. vydal i upravil a přeložil několik titulů lidové četby; pro děti a mládež psal a sestavoval obrazové učební pomůcky pro výuku čtení a počtů, krasořečníky a zábavné rádce k dobremu chování. – Zpočátku také publikoval časopisecky krátkou prózu, epigramy a překlady z anglické a polské beletrie (Čes. včela), práce o dějinách knihtiskařství a tiskařské praxi uveřejňoval v časopise Veleslavín. V rukopisu zůsta-

ly mj. kantáta Při odhalení pomníku Žižkova, původní činohry Přenáhlené a Jen s pravdou ven, překlad Kotzebueovy hry Nesvorní bratři a próza v němčině Der Braut schönster Kranz.

ŠIFRY: J. V. Ž., J. W. Ž., ж (dub.). ■ PŘÍSPĚVKY in: Čes. včela (1840–43, 1847); Nár. listy (1863); Pražské noviny (1846); Škola (1854–55); Šumavan (Klatovy); alm. Thalia (Týn n. Vlt. 1858, úryvek z překl. D. G. Gherardiniho Zlodějská straka); Velešavlín (1864–65; 1864 Původ, rozkvět a nynější stav c. k. dvorní knih-tiskárny synův Bohumila Haase v Praze); Zvěst od Nežárky (Jindř. Hradec). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Bohumil, vychovanec cikánský (P 1862); Malý dvorný soudruh (PP pro ml., b. d., 1864); Nejnovější květo-mluva věnovaná lásce a přátelství (PP 1864); Památný list na instalaci... Václava Štulce... při jeho jmenování proboštem (1871); Černý žebřák aneb Černocho-va neoblomná láska (P b. d., asi 1873). – *Překlady a adaptace*: J. F. Jünger: Do všeho se plete (1840; upr. vyd. 1875; prem. 1839 s tit. Do všeho se plete aneb Veverka v almaře); I. F. Castelli: Hubička na poukázání (1842); F. Kratter: Děvče z Marianova (1849, prem. 1845 s tit. Děvče z Marienburku aneb Vítězství lásky); F. L. Schröder: Tichá voda břehy ryje (1861); A. Cosmar: Ztracený syn (1863); an. (Ch. F. Weisse): Dívka podle módy (1863) + Sanice (b. d., 1864) + Zvedené dívky, radost rodičův (b. d., 1864); Karty pařížské výtečné věštkyně Lenormand... (1864; z franc.); F. Norden: Život, činy a smrt Napoleona I., slavného a mocného císaře francouzského (b. d., z něm.); Tajemství plná číslice 13 aneb Paměťhodné proroctví stočtyrletého ovčáka z krkonošských hor Jana Tobiáše Weltena... (b. d., z něm.); Die Volkssage von dem böhmischen Fürsten und tapferen Ritter Stillfried und seinem ebenbürtigen Sohne Brunswig (b. d., z češtiny); Ein Liebespaar Tristan und Izaldis (b. d., z češtiny). – *Ostatní práce*: Knížka o nových peněžích rakouského čísla (1858); Množilka v obrazech (1864). ■ SCÉNICKY. *Překlady*: Ch. R. Maturin: Zlý Kroló aneb Nešťastná příhoda na vrchu svatobernardském ve Švejcariích (1845); Th. Megerle: Selská rodina (1855); I. Kukuljevič Sakcinski: Pirát (b. d., insc. s tit. Mořští loupežníci). ■ KORESPONDENCE: in Dopisy československých spisovatelů Stanko Vrazovi a Ljudevitu Gajovi (Gajovi z 1846–47, i regesta; 1923, ed. K. Paul). ■ REDIGOVAL *časopisy*: Zvěst od Nežárky (leden–duben 1863), Šumavan (1868 – srpen 1869). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: V. R. Kramerius: Kterak se Kubíček dvorským bláznem stal a proč k smrti mečem na stínadlech odsouzen byl (1862) + Umrličí ruka čili Místo popravky svatba (1862) + Kamenná nevěsta aneb Láska a žárlivost (b. d., 1862); J. Baštecký: Dárek štedrovečerní (1864). ■

LITERATURA: an.: ref. překl. J. F. Jünger, Čes. včela 1839, s. 388; an.: ref. překl. F. Kratter, Květy 1845, s. 511; ● nekrology: an., NL 8. 6. 1874; an., Velešavlín 1874, č. 23 ●; J. Karásek: Zpráva o Landfraso- vých rukopisech, ČL 1903, s. 118; F. Střejček in Jak se

probouzel Jindřichův Hradec (1930, s. 153); K. Pletzer: Landfrasův faktor J. V. Ž., Výběr z prací Historického klubu při Jihočes. muzeu v Čes. Budějovicích 1993, s. 28.

mhš

## Karel Žák

\* 2. 1. 1871 *Pardubice*

† 14. 1. 1934 *Praha*

Autor naturalistických románů a novel především z pražské společnosti, překladatel anglické a francouzské beletrie; publicista.

Dětství strávil v rodišti, kde byl jeho otec Jan Ž., bývalý zemský a říšský poslanec a pardubický starosta, advokátem a deklarantem. Po poměrně časném úmrtí obou rodičů Ž. po celý život finančně podporoval své tři sestry a jejich děti. V Praze studoval na gymnáziu v Žitné ul. (mat. 1889) a na české univerzitě práva, poté se věnoval literatuře a žurnalistice. Žurnalistickou dráhu nastoupil již v době vysokoškolských studií (externí spolupracovník Hlasu národa a Politik), od počátku ji s ohledem na rodinnou staročeskou tradici spojoval s tiskem svázaným s Nár. stranou. 1897 se stal členem redakce deníku Hlas národa (od 1901 vydavatel a odpovědný redaktor), zároveň 1902–05 vydával a redigoval Pražský ilustrovaný kurýr. 1906 přešel do Nár. politiky (vydavatel a odpovědný redaktor od 1920, po 12 let zde redigoval také beletristickou přílohu listu), kde setrval až do konce 1933. Mimoto byl 1909–19 vedoucím redaktorem, 1920–33 redaktorem týdeníku Mlynář vydávaného Ústředním spolkem mlynářů, jehož byl po delší dobu tajemníkem, později i ředitelem spolkové kanceláře. Od mládí se účastnil politického života (člen kroužku staročeských studentů), 1901–06 byl tajemníkem výkonného výboru Nár. strany a po smrti J. L. Turnovského také tajemníkem Čes. klubu, soustřeďujícího staročeské politiky a poslance. Hojně cestoval do blízkých i vzdálených zemí (Francie, Holandsko, Belgie, Německo, Velká Británie, Finsko, Rusko, Polsko, Řecko, Egypt, Palestina aj.) a detailní znalosti reálií často uplatňoval nejen v publicistice, ale i v prózách.

Novelistickým triptychem *Agonie léta*, jehož převážná část byla předtím otiskována časopisecky, vřadil se Ž. do proudu naturalisticky orien-

tované literatury, k níž se tyto prózy (*Zastávka, Víle k životu*) hlásily především volbou postav, chřadnoucích, podlomených, přecitlivělých bytostí, jejichž determinované fyziologické a psychické založení jim brání v jakékoli smysluplné životní aktivitě. Spíše letmé zachycení společenského a rodinného ovzduší, z něhož tato osamocená individua vyrůstají, bylo v dalších prózách, především v románu z pražské mondénní společnosti (*Srdce pošetilá*) a v životním příběhu úspěšného lékaře prosedšího v dětství osvícenou eugenickou výchovou evropských parametrů (*Princ z malého království*), rozšířeno v pokus o anamnézu soudobé české buržoazní společnosti, nemocné vědomím malosti poměrů a zakrývající bohatstvím svůj parvenuovský původ a morální bídu (tyto motivy se objevují i v románu s detektivní zápletkou *Ulička zločinná*). Značnou pozornost přitom Ž., který ke svým postavám volil více přístup odbornický (lékařský, pedagogický) než citový, věnoval vztahům mezi mužem a ženou (líčí je buď jako jednostranně parazitující, nebo jako zápas o ovládnutí druhého) a lidské sexualitě, přičemž neurastenii sexuální často promítal do výrazu celkové neurastenie společenské. – Ž. hojně překládal, především anglickou a francouzskou beletrii, své překlady uveřejňoval pod pseudonymy v novinách a časopisech (Hlas národa, Nár. politika, Politik, Mlynář, Vesna) i knižně; knižní podobu dostaly i četné jeho překlady tištěné v románové příloze Nár. politiky (A. H. Adams, G. W. Appleton, E. D. Biggers, M. Mac Donnell Bodkin, M. Böhm, F. Bret Harte, S. A. Duse, S. Elvestad, A. Galopin, E. W. Hornung, J. K. Jerome, W. J. Locke, L. L. Lynch, R. Marsh, A. E. W. Mason, O. Richter-Frich). – Jako novinář pracoval převážně v oboru domácí a zahraniční politiky a národního hospodářství, v různých periodikách však publikoval beletrii, rovněž literární a výtvarné referáty, fejetony, historické a společenské causerie, cestopisné črty. Ve 30. letech začal spolupracovat také s rozhlasem, který mj. uvedl jeho rozhlasové úpravy povídek Marka Twaina (1935 Pan Williams a blesk) a A. P. Čechova (1935 Švédská zápalka).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Alex Ander, Al. Klen, Al. Lonek, Al. Rovenský, Al. Záruba, A. Rovenský, Bručoun, Crassus, de Orationibus, J. Bíba, J. Božek, J. Klen, Josef Bílý, K. Alexander, K. Alexy, Karel Alexander, K. A. Záruba, K. Záruba, Old. Gent, Starý brusič, Václav Čech (kolektivní pseud. autorů píšících společně prózy pro Pražský ilustrovaný kurýř);

Al., -ár-, B., Běn., Bu, K, k., -k, K. A. Z., kl, kž, k. ž., -l, lk, r., T., us, Zba, Ž. ■ PŘÍSPĚVKY in: Čas (1897); Hlas národa (1890–1905); kal. Hynkův Povídkář na r. 1921; Květy (1911, R Úspěch, některé části zabaveny cenzurou); Lumír (1898–1900, 1920); Máj (1908, P Jen zastávka, knižně s tit. Zastávka in Agonie léta); Mlynář (1925–26, R Srdce pošetilá); kal. Nad kolébku (1921); Nár. politika (od 1906); Pernštýn (Pardubice 1895); Politik (1892–1907); Pondělní noviny politické, umělecké i sociální (1898–1900); Pražské noviny (1898–1900); Pražský ilustrovaný kurýř; Rodina (1923–24); Rozhledy (1898–1900; 1900 aktovka Nezvrtní); kal. Stráž vlasti (1920–21); Svět (Cleveland 1923); Vesna (Brno, Vel. Meziříčí 1895–97); sb. Vzpomínky na dr. Karla Mattuše (1929); Zlatá Praha (1906, 1911); – posmrtně; ant. Píseň o nosu (2005, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Agonie léta (PP b. d., 1918); Princ z malého království (R 1920); Ulička zločinná (P 1930). – *Překlady*: B. M. Croker: Osudná jízda (1904, pseud. A. Rovenský); A. C. Doyle: V zajetí dervišů (1904, pseud. J. Božek) + Pozdní pomsta (1905, pseud. Josef Bílý); L. Osbourne, R. L. Stevenson: Tajemství ztroskotané lodi (1905, pseud. J. Bíba); F. Bret Harte: Záhadný dobrodinec (1922, pseud. Al. Klen); L. L. Lynch: Po neznámé stopě (1923, pseud. Al. Klen); A. H. Adams: Podivné dobrodružství Galahada Jonesa (1925, pseud. Al. Klen); S. A. Duse: Kord v holi (1925, pseud. Alex Ander); A. E. W. Mason: Krok za krokem (1925, pseud. K. Alexander); O. Richter-Frich: Zlatý mor (1925, pseud. Alex Ander); J. K. Jerome: Co Henry pozoroval (1926, pseud. Al. Klen); S. Elvestad: Tisíc želez v ohni (1926, pseud. Alex Ander); M. Mac Donnell Bodkin: Příhody detektiva Becka (1927, pseud. K. Alexander); G. W. Appleton: Tajemství staré věvodkyně (1927, pseud. Al. Klen); E. W. Hornung: Jediná mezi tisíci (1927, pseud. Al. Klen); E. D. Biggers: Dům bez klíče (1928, pseud. Al. Rovenský); M. Böhm: Záhada rodu (1928, pseud. Al. Lonek); W. J. Locke: Veselá dobrodružství Aristida Pujota (1929, pseud. K. Alexy); R. Marsh: Vruboun posvátný (1930, pseud. Karel Alexander); A. Galopin: Kletba démantu (1931, pseud. K. Záruba). ■ REDIGOVAL *periodika*: Hlas národa (1901–06), Pražský ilustrovaný kurýř (1902–05), Mlynář (1909–19), Nár. politika (1920–33); *sborníky*: Almanach Národní besedy (1908); Vzpomínky na dr. Karla Mattuše (1929). ■

LITERATURA: ● ref. Agonie léta: K. Sežima, Lumír 47, 1918/20, s. 225; M. Novotný, Národ 1919, s. 322; A. Novák, Venkov 25. 3. 1919 ●; ● ref. Princ z malého království: O. Šimek, LidN 11. 11. 1920; M. W. (Weingart), Čes. osvěta 17, 1920/21, s. 133 ●; ● k padesátinám: -m-, Zvon 21, 1920/21, s. 251; an., Čes. svět 19, 1922/23, č. 45 ●; ● k šedesátinám: K. V., Lit. rozhledy 15, 1930/31, s. 157; og, LidN 3. 1. 1931; vl. k., Mlynář 1931, č. 2 ●; ● nekrology: H. J. (Jelínek), Lumír 60, 1933/34, s. 239; -š-, Zvon 34, 1933/34, s. 267; ad, LidN 15. 1. 1934 (odpol.) ●.

mv

## Vincenc Pavel Žák

\* 19. 1. 1797 *Úsobí* u Havlíčkova Brodu† 30. 3. 1867 *Podivín* u Mikulova

Moravský buditel, představitel tzv. jazykového separatismu usilujícího o přiblížení spisovné češtiny moravské lidové mluvě, překladatel a autor učebnic.

Své práce podepisoval nejčastěji Ziak, též Žiak. – Byl synem mlynáře. Základy vzdělání získal v rodišti. 1805 přešel do Jihlavy na německou normální školu a na gymnázium. Další studia absolvoval v Brně: 1813–14 tzv. filozofii, od 1815 teologii v kněžském semináři (žák D. F. Kynského a F. P. Neděleho); vedle toho se soukromě vzdělával ve filologických a pedagogických oborech. 1820 byl vysvěcen na kněze a poté působil jako kaplan na brněnských farách. Proslul velkou horlivostí, zvláště při správě brněnských chudinských ústavů a při organizaci charitativní činnosti na jejich podporu (též divadelní a hudební podniky). Zároveň vyučoval češtinu a příležitostně náboženství na vojenském výchovném ústavu v Brně a od 1828 (po instruktáži v kněžském ústavu u Sv. Augustina ve Vídni) byl duchovním správcem politických vězňů na Špilberku; zde uplatnil znalost italštiny. 1836 nastoupil na brněnskou normální školu jako řádný učitel náboženství (katecheta) a 1848 byl jmenován jejím ředitelem. Současně přednášel katechetiku a metodiku na teologické škole v Brně. Ve funkci člena školní rady zřízené rakouským ministerstvem 1848 a předsedy filologického odboru Moravské nár. jednoty sv. Cyrila a Metoděje usiloval o zrovnoprávnění češtiny a němčiny na školách. Účastnil se vlasteneckých podniků, stýkal se a korespondoval s řadou moravských vlastenců (F. M. Klácel, D. F. Kynský, J. Ohéral, A. V. Šembera, F. Trnka aj.). Teprve v pozdějších letech, vlivem porevolučních politických poměrů i obecného nepochopení svých jazykových projektů (k nimž patřil také nový pravopis), se stáhl do ústraní. 1853 požádal o uvolnění místo na faře v Podivíně u Mikulova a působil tam od 1854 do smrti. Pro své zásluhy byl jmenován děkanem a byly mu uděleny četné církevní funkce a hodnosti (např. byl jmenován konzistoriálním radou, biskupským radou, čestným brněnským kanovníkem a v Podivíně školním dozorcem).

Jako přední moravský obrozenecký pracovník byl Ž. spolu s F. Trnkou zastáncem tzv. jazyko-

vého separatismu, který se projevoval romanticky voluntaristickým požadavkem nového spisovného jazyka pro Čechy, Moravany a Slováky, jenž by se více přiblížil moravské a slovenské mluvě, a to přijetím některých hláskových a gramatických prvků z moravských dialektů a odstraněním archaismů. Nová podoba spisovné češtiny měla čelit hrozcí jazykové odluce Slováků a posílit česko-moravsko-slovenskou národní jednotu. Ž. reformní návrhy, které realizoval ve svých učebnicích a knihách a jimž krátce i vyučoval na brněnské normální škole, byly zásadně odmítnuty F. Palackým již 1832 v recenzi Trnkovy práce O českém jazyku spisovném, avšak ani na Moravě nebyly obecně přijaty. – Do oblasti krásné literatury Ž. zasáhl několika překlady poezie, a to latinské (Tibullus Albius), německé (A. Blumauer) a především italské (F. Petrarca a T. Tasso). Převodu epopoje *Osvobozený Jeruzalém* (ukázky časopisecky 1833–34, knižní vydání opožděno pro diskusi s J. E. Purkyněm) vytýkala dobová kritika užití časoměrného hexametru místo původní italské stance (ottavy). Překlad Nieritzovy povídky pro mládež *Baruška a Tom...* byl vyvolán spíše mravoučnou a osvětovou tendencí (očkování proti neštovicím) tohoto díla nežli jeho literárními kvalitami. Ostatní Ž. tvorbu představují učebnice a náboženské práce. Pro potřebu výuky češtiny v německých školách sestavil podrobnou a ve své době didakticky cennou učebnici *Böhmische Sprachlehre für Deutsche* (dočkala se čtyř vydání), v níž uplatnil také své novátorské jazykové názory. Kniha *Filotea* či *Bohumila...* je překladem francouzského originálu Františka Saleského a shrnuje morální naučení pro život, modlitby a písně.

PSEUDONÝM, ŠIFRY: S. Junica; S. D., V. Ž. ■ PŘÍSPĚVKY in: ČČM (1832, překlady BB Tibulla Albia); Krok (1833–34, ukázky z překl. Tassova *Osvobozeného Jeruzaléma*); Prvotiny pěkných umění (Viedeň 1816, překlady BB A. Blumauera); Týdeník (Brno 1848, překlady BB F. Petrarky, článek K otázce, jak by obě řeči v Moravě, česká a německá, se daly v prstonárodních školách rovno postavit); – posmrtně: ant. Píseň o nosu (2005, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Překlady*: František Saleský: *Filotea* či *Bohumila* aneb *Navedení k životu nábožnému* (1843); G. Nieritz: *Baruška a Tom* neb *Doktor Jenner a neštovice* (1844); T. Tasso: *Osvobozený Jeruzalém* (1853). – *Ostatní práce*: *Böhmische Sprachlehre für Deutsche* (1842; zkrácené vyd. 1850 s tit. *Abgekürzte böhmische Sprachlehre für Deutsche*);

Knížka početní pro školy národní 1, 2 (1847, výt. nezjišt.); Kázání postní (1849, výt. nezjišt.). ■ KO-RESPONDENCE: in V. Zelený: Život J. Jungmanna (Jungmannovi z 1832; 1881); an.: Dopisy V. Ž. k Al. Šemberovi (z 1840–46), Hlídká lit. 1885, s. 114 a pokr., 1886, s. 13 a pokr., 1887, s. 36 a pokr.; in K. A. Vinařického Korespondence a spisy pamětní 2 (Vinařickému z 1847–48; 1909, ed. V. O. Slavík); in Z doby Sušilovy (F. Sušilovi z 1832 a 1855; 1917, ed. P. Vychodil). ■

LITERATURA: F. Palacký in ref. F. Trnka: O českém jazyku spisovném, ČČM 1832, s. 352 + (an.) Zprávy z Prahy (hodnocení Ž. překl. části Tassova Osvozeného Jeruzaléma v Kroku), ČČM 1833, s. 458; ● ref. Böhmische Sprachlehre für Deutsche (1. a 2. vyd.): A. V. Šembera, ČČM 1842, s. 468 + (šifra A. Š.), Čes. včela 1845, s. 406 ●; J. Krbec: ref. Filotea či Bohumila..., Časopis pro katol. duchovenstvo 1844, s. 547; J. Ž.: Z Moravy 3, Obrazy života 1859, s. 358; ● nekrology: an., Mor. noviny 2. 4. 1867; an., Mor. orlice 2. 4. 1867 ●; K. Šmídek: Literární ruch na Moravě v novější době, ČMM 1870, s. 7; J. Halouska in Životopis Beneše Metoda Kuldy (1895, s. 77); M. Hýsek: Dějiny tzv. moravského separatismu, ČMM 1909, s. 146; in K. A. Vinařického Korespondence a spisy pamětní 2 (1909); tk (F. Trávníček): Moravan obhájcem národní jednoty, LidN 4. 11. 1939; J. Novotný in O bratrské družbě Čechů a Slováků za národního obrození (1959, s. 245); M. Vávra: V. P. Ž. – hledač cesty vzájemnosti česko-slovenské, sb. Jižní Morava 5 (1969, s. 90); J. Skutil: Moravský návrh na řešení spisovného jazyka pro Čechy, Moravany a Slováky ze 30. let 19. stol., sb. Břeclav–Třnava (Brno 1974, s. 127); I. Seidl: Osservazioni sulla fortuna della Gerusalemme liberata di Tasso in Bohemia e in Moravia, SPFF Brno, ř. L – romanistická, 1986, č. 8; -AE-: Průkopník česko-slovenské spolupráce, Katol. noviny 25. 1. 1987.

lk

## Havel Žalanský-Phaëthon

\* 1567 Žalany u Teplic

† 10. 3. 1621 Praha

Autor dogmatických a náboženskovzdělávacích spisů, kazatel.

Psal se též Zialanský, Zelenus, Phaeton, Faëton (tj. zářící) a česky Pelikán. – Studoval na latinských školách v Teplicích, Praze a Kutné Hoře, poté na pražské univerzitě (bakalář 1591). T. r. byl ustaven diakonem v Jičíně, 1592 byl ordinován na kněze a začal působit jako církevní správce v Dohaličkách, 1598–1600 ve Starém Bydžově, 1600–02 v Ledči n. Sázavou, 1602–10 byl farářem u Sv. Barbory v Kutné Hoře, od

1610 až do smrti u Sv. Jiljí v Praze, kde je také pohřben. 1613 byl ustanoven děkanem v Lounech, na toto místo však nenastoupil. Proslul jako kazatel (byl zván ke kázáním také do Betlémské kaple). Udržoval přátelské styky s J. Campanem Vodňanským a J. Tesákem Mošovským. Pro kalvínskou radikálnost měl četné neshody s konzistoří podobojí i svými farníky. Zemřel ještě před vydáním mandátu o vypovězení nekatolických kněží. Pohřben byl v kostele sv. Jiljí, za rekatolizačních akcí 1623 byly jeho ostatky zfanatizovaným davem vykopány a vyhozeny. – Jeho synové Daniel (\* 1598–1600) a Jan (\* 1603) byli literárně činní (latinská příležitostná poezie).

Rozsáhlou literární produkci Ž.-Ph. tvoří vesměs dogmatické a moralistní spisy psané z pozice vyhraněného a bojovného kalvinismu. V *De quatuor hominum novissimis. To jest: O čtyřech věcech, kteréž se nejposlednější jmenují...* podal s expresivní naléhavostí teologický výklad o smrti, soudu, pekle a životu věčném. Dogmatem o andělich se zabýval v *Knížkách dvojích... o anjeliích dobrých... o anjeliích zlých...*, přitom odmítal teologické spekulace a podal řadu postřehů o čarodějnictví a pověřčivosti. Ve svém nejrozsáhlejším spisu *Knihy dvoje o skutcích pána našeho Ježíše Krista...* vypsal Ježíšův život a vyložil základní teologická dogmata. Ve své mravokárné produkci věnoval pozornost zvláště vztahu mezi dospělými a dětmi (*O křesťanských dítkách...*, *Knížka o starosti aneb věku sešlém...*), dále též stavu vojenskému i úloze a sociálnímu postavení žen. Jako mravokárně-vzdělávatelná příručka pro široké vrstvy vznikla *Knížka o nemocech duše i těla...* Na příkladech, událostech a osobnostech z biblické historie ukazoval Ž.-Ph. zlořády soudobého kněžstva (*O druhém Eliášovi...*, *Historia o hrozně a strašlivě zkáze... Jeruzaléma aj.*). V kázáních vydaných pod titulem *Spis o svatých a blahoslavených mučedlnících českých...* vedl paralelu mezi hrdinstvím prvotních křesťanů (celkem dvě kázání) a Husovou a Jeronýmovou obětí pro víru. Ve spisku *O sedmi ranách božích...* interpretoval v protihabsburském a protikatolickém duchu minulé i současné živelné a společenské pohromy na pozadí napjaté společenské situace v Čechách těsně před bitvou na Bílé hoře. Stálou pozornost věnoval katechetice (*Knížka o služebnosti a služebnících sv. evangelium...*, *O posluchačích sv. evangelium, kterak se chovati mají...* aj.). Spisy Ž.-Ph. mají promyšle-